

EL MIRALL

Núm. 123

500 PTA / 3,01 Euros

Dossier

*Segle XXI:
Societat en
alerta roja*

Entrevista

*Andreu Murillo:
«Des de l'esquerra
política vaig
arribar al
nacionalisme»*

Reportatge

*Cròniques
sicilianes (I)*

Societat

*"A Rússia" amb
Antònia Font*

Art

*Escultures de
pintors*

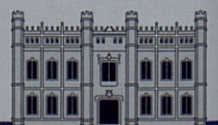
Seccions: cinefàgia • llibres • la botiga

Consell Directe és la línia d'atenció personal de tots els serveis del Consell de Mallorca que serveix per informar-vos de qualsevol dubte o necessitat, sigui del caire que sigui.
Ara la comunicació és més que mai

Consell de Mallorca

*Ara és més
que mai*

EL MIRALL

REVISTA CULTURAL
Juny de 2001 · Núm. 123

Edita:
OBRA CULTURAL BALEAR
Publica:

Associació EL MIRALL
C/ de la Impremta, 1, pral. 2a
07001 Palma
President: Ferran Gomila
Editor: Antoni Mir

Producció, administració i
publicitat:

C/ de la Impremta, 1, pral. 2a
Tel.: 971 72 59 37
Telefax: 971 71 93 85
Apartat de correus 179
07080 Palma

Delegació a Barcelona:

C/ de la Montcada, 20
(Palau Dalmases)
08003 Barcelona

Delegació a València:

C/ de Moratín, 15
46001 València

Web i adreça de l'OCB
a Internet

<http://www.ocbweb.com>

Correu electrònic:
ocb@ocbweb.com

Director:
Gaspar Valero

Redactora en cap:
Joana Mas

Secretari de redacció:
Tomeu Martí

Consell de redacció/
col·laboradors

Antoni Oliver
Biel Mesquida
Pere Rosselló Bover
Antoni Mir
Antoni Llompart
Joana Mas

Publicitat: Santi Adrover

Els articles publicats en
aquesta revista expressen
únicament l'opinió dels autors.

Coberta: Joan Ribas
Fotos: Pep Pastor

Disseny: Marco Spinazzola

Maquetació i fotocomposició:
Ecogràfic

Impressió:

Xisco Arts Gràfiques
C/ del Baix Riera, 1-A, Palma
Tel.: 971 47 57 54

Dipòsit Legal: PM 10-1987

EDITORIAL

PER QUÈ LA MINISTRA D'EDUCACIÓ I CULTURA HA DE RECTIFICAR

4

DOSSIER

SEGLE XXI: SOCIETAT EN ESTAT D'ALERTA ROJA

5

NOTES LITERÀRIES

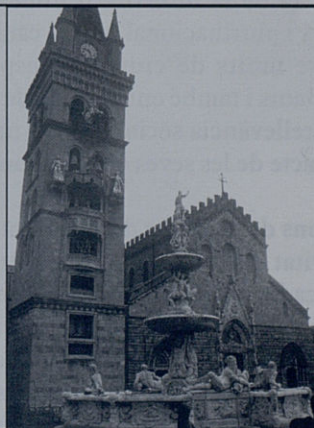
PERE ROSELLÓ BOVER, JOSEP MASSOT I MUNTANER I EL «DOSSIER SBERT»

34

REPORTATGE

SEBASTIÀ FRAU. CRÒNICA SICILIANA (I)

36

Messina.

ENTREVISTA

JOSEP PONS FRAGA. ANDREU MURILLO: «DES DE L'ESQUERRA POLÍTICA
VAIG ARRIBAR AL NACIONALISME.

40

SOCIETAT

TOMEU MARTÍ. ANTONIA FONT, FENT GIRES EN LÍNIA RECTA CAP L'ÈXIT

46

TENDÈNCIES

ITINERARIS: GASPAR VALERO

CINEFÀGIA: MATÍAS VALLÉS

ART: CRISTINA ROS

LIBRES: BIEL MESQUIDA

LA BOTIGA: EL MIRALL

50

Lletra de Convit 2001

■ D: c - v - b.

Any mossèn Alcover

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

510539345X

Per què la ministra d'Educació i Cultura ha de rectificar

S'han de rectificar les declaracions del passat mes de maig en el diari *El País* de la ministra d'Educació i Cultura, Pilar del Castillo Vera, que neguen i minimitzen la persecució política de les llengües no castellanes a l'Estat espanyol duita a terme al llarg dels darrers segles. Cal tornar a recordar que digué que «*habría que ver cuándo se ha prohibido hablar una lengua en España y con qué intensidad*» i «*Que, si no, no habría sobrevivido*». Les referències posteriors a l'afer fetes per la ministra en *La Vanguardia* i en el Senat no foren una rectificació en el sentit de reparar un error o una falsedat, ni molt manco en el sentit de fer-ho de manera completa. Encara més, cal assenyalar que va fer la petició genèrica de disculpes només en la hipòtesi que algú s'hagués sentit ofès.

No és acceptable que el discurs d'un càrrec públic que és membre del Govern central, i molt més si es tracta de la ministra d'Educació i Cultura d'un Estat que és pluricultural, plurilingüístic i plurinacional, pugui causar danys i confusió entre la ciutadania, particularment entre molts de ciutadans espanyols que viuen en territoris monolingües castellanoparlants i també entre molts de ciutadans que en poden estar poc o mal assabentats. La seva rellevància social li dona un plus de credibilitat per a moltes persones que agreuja l'impacte de les seves declaracions, i fa necessària, encara més, la rectificació.

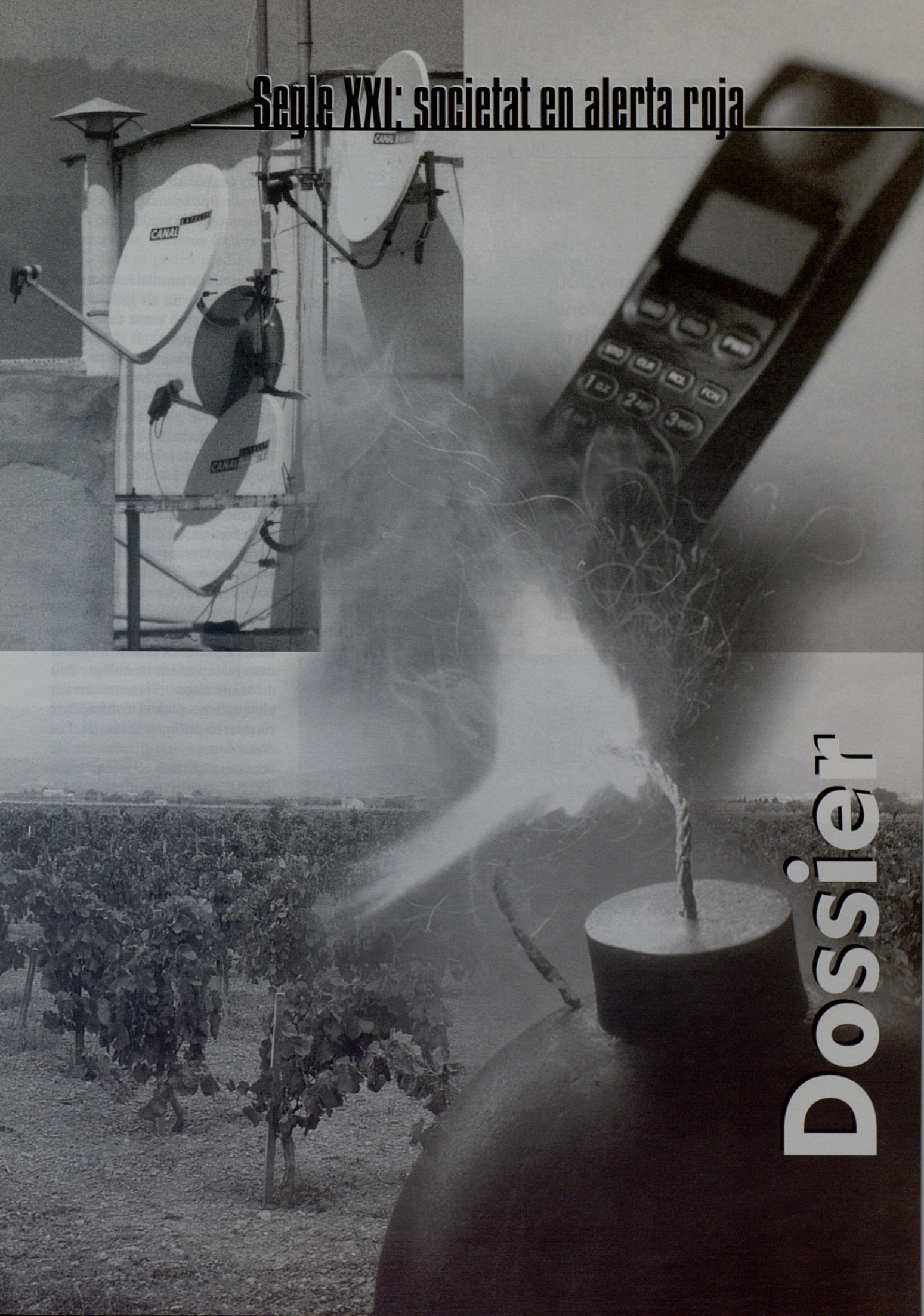
Les afirmacions de la titular de la cartera d'Educació i Cultura no tan sols ataquen la més elemental veritat històrica. També passen per alt el contingut de la Llei autonòmica balear 3/1986, publicada en el BOE, en què s'esmenta la persecució soferta per la llengua catalana a les illes Balears des dels Decrets de Nova Planta. La Llei afegeix que «al segle XX, a part del breu parèntesi de la Segona República, el català sofreix una marginació, encara més accentuada, tant a l'escola com als mitjans de comunicació, i, també, en l'ús oficial i públic en general, que culmina durant la dictadura franquista».

Tampoc no és correcte que un membre d'un Govern democràtic negui de manera persistent l'autoria del discurs del Rei d'Espanya del darrer dia 23 d'abril en què va pronunciar la coneguda frase segons la qual mai no s'hauria obligat ningú a parlar en castellà. Un membre del Govern central està subjecte a l'escrutini públic de la seva actuació i al principi de responsabilitat. No dir-ne l'autoria –i atès el fet que el Cap d'Estat és constitucionalment irresponsable– voldria dir crear una zona d'impunitat i burlar el dret a rebre informació veraç sobre tots els afers públics que tenen tots els ciutadans. Si, com sembla i com s'ha avançat per diferents mitjans, el discurs fou obra del seu Ministeri, cal que assumisqui plenament la responsabilitat política i jurídica d'aquest greu atemptat als fets reals de la història.

No és estrany que hagi estat l'Obra Cultural Balear, la veterana entitat, la que hagi plantejat l'arbitratge dels tribunals per restituir la veritat històrica. En el requeriment judicial que ha presentat, argumenta que aquestes declaracions han lesionat la dignitat dels associats de l'Obra Cultural Balear perquè la fan desmerèixer en la consideració de l'opinió pública i perquè afebleix la tasca que duu a terme des de fa prop de quatre dècades. Una consideració extensible a totes les persones que, sense ser-ne membres, estimen i defensen la llengua catalana, la cultura i la identitat d'aquest poble.

El cas és massa greu. La ministra ha de rectificar.

Sigle XXI: societat en alerta roja

Dossier

Actituds davant el risc

JORDI LÓPEZ

A principis dels anys 60, l'Institut Internacional per a l'Anàlisi de Sistemes Aplicats i l'Agència Internacional d'Energia Nuclear varen iniciar l'anomenada investigació del risc basada en el càlcul de probabilitats d'accidents de sistemes tècnics complexos a partir de simulacions informàtiques.

El professor Wolf Häfele, un investigador de l'Institut esmentat defensor d'una nova generació de reactors nuclears ràpids, replicava als escèptics d'aquella tecnologia de fiabilitat no verificada que calia acostumar-se a viure perillosament. En la seva visió, la utilització de la població com a camp d'experimentació de noves tecnologies implicava un risc residual assumible que pagava la pena acceptar per arribar a gaudir dels avantatges d'una nova generació de reactors nuclears.

La filosofia del risc de Häfele anticipava que la civilització havia arribat a un punt en el qual les decisions s'havien de basar en hipòte-

sis a partir de simulacions amb ordinador amb un alt grau de versemblança però sense certesa absoluta. En aquest salt al desconegut, la indústria nuclear estava cridada a tenir un paper capdavanter. Més enllà de la feblesa de l'argumentació —es podria replicar que ningú no gosaria d'arriscar vides humanes sobre la base d'una simulació informàtica com la previsió del temps— aquest exemple il·lustra cruament una qüestió central del nostre temps: les diferents actituds humanes davant els riscos a què ens té exposats la civilització tecnològica. Sense arribar a casos extrems com els superreactors nuclears de Häfele, és evident que en molts aspectes de la nostra vida, el desenvolupament tecnològic duu associats riscos creixents davant els quals no podem contraposar certes científiques absolutes. Les crisis de seguretat alimentària i la contaminació dels aliments, la comercialització d'organismes modificats genèticament, l'exposició creixent a ones electromagnètiques, els riscos per a la salut de la contaminació urbana, els efectes potencialment catastròfics del canvi climàtic... són només alguns exemples davant els quals la societat s'ha de definir en condicions d'incertesa.

Efectivament, una característica comuna als nous riscos ambientals és que ens han revelat que la ciència tradicional és incapaç d'oferir veritats inqüestionables. Segons Silvio Funtowicz, investigador de l'Institute for Systems Engineering and Informatics, «l'objectiu de la ciència galileana i cartesiana és conquerir la ignorància i eliminar la incertesa, però ara han vist que no poden complir amb les seves funcions». L'avaluació de riscos

El desenvolupament tecnològic duu associats riscos davant els quals no poden contraposar-se certes científiques.

s'enfronta gairebé sempre a l'existència d'efectes collaterals i subtils, que triguen molt a manifestar-se a causa de multitud de factors i casuístiques mals de predir. A diferència de la ciència cartesiana capaç d'oferir lleis matemàtiques irrefutables per explicar els fenòmens de la naturalesa, els nous factors de risc només es poden predir amb marge per a la incertesa en forma de probabilitats estadístiques. No es tracta de negar la capacitat de la ciència per fer front als nous reptes, sinó de reconèixer que sovint entrem en un terreny en què hem d'interpretar els resultats en funció de diverses perspectives en les quals l'element ètic és fonamental. Introduir l'element ètic implica acceptar que la valoració del grau de risc assumible no és una qüestió exclusivament tècnica que s'hagi de deixar en mans dels experts, sinó que també és una decisió que afecta tota la ciutadania en funció dels valors socials que puguin estar en conflicte. Tot i la seva provisionalitat, les decisions han de partir dels coneixements científics disponibles, però també depenen del consens polític existent. De fet, la diferència entre països quant a nivells màxims d'exposició als contaminants només es pot interpretar políticament. Les declaracions sovint contradictòries de diferents científics sobre un mateix problema també tenen així una fàcil explicació: no es tracta només que no existeixi un únic dipositiari de la veritat científica perquè no existeix una única veritat científica; el més rellevant és entendre que la ciència, que és una construcció social, no és aliena als valors socials confrontats.

Hom parla d'optimisme tecnològic i de principi de precaució per definir aquests valors en conflicte. L'optimisme tecnològic confia que el desenvolupament tecnològic serà capaç de controlar els riscos ambientals; que els mals generats per una determinada tecnologia seran compensats a posteriori per un nou avenç tecnològic. La teoria del salt al desconegut de Häfele és un bon exemple d'opti-

Les decisions d'avui en matèria de riscos tecnològics tindran conseqüències en les generacions futures.

misme tecnològic en estat pur. El principi de precaució, en canvi, no té una fe cega en l'avenç tecnològic i postula en conseqüència que no s'ha de desenvolupar cap nova tecnologia fins que no estigui demostrada de forma clara la seva bondat ambiental. Encara que aquesta visió preventiva estigui teòricament acceptada—el tractat de la Unió Europea incorpora en el seu article 130-R el principi de cautela o precaució— la realitat

ens dona multitud d'exemples d'ignorància d'aquest principi. Un aspecte fonamental de la dimensió ètica del principi de precaució apareix amb la irreversibilitat de determinades decisions o quan causa i efecte difereixen en el temps. Les decisions que adoptem avui tindran conseqüències en el futur, quan els riscos tecnològics puguin estar fora de control. Si s'ultrapassen llindars d'irreversibilitat, les generacions futures en pagaran les

conseqüències sense haver tingut possibilitat d'elecció. Per evitar aquesta dictadura del present sobre el futur, la visió preventiva adopta una mena de versió ecològica del principi jurídic de presumpció d'innocència que implica no haver d'esperar a saber-ho tot per actuar. En relació amb la posició científ-

El principi de precaució no té una fe cega en els avenços tecnològics

ca davant el canvi climàtic, Ramon Folch ha il·lustrat el principi de precaució en els termes següents: «el diagnòstic mèdic més encertat emana sempre de l'autòpsia, però l'interessat no ho agraeix: sens dubte hauria preferit un diagnòstic a mitges i una teràpia a temps.»

***Jordi López és coordinador d'Els Verds de Mallorca.**

Van Gogh

Algunes de les

matisse

millors firmes en el

Cézanne

tractament de la llum.

FECSA

enher

Grupo Endesa

Impacte sanitari de la telefonia mòbil

en la salut pública

CARLOS R. REQUEJO

Mentrestant, els informes oficials conclouen que la radiació que causa l'ús dels telèfons mòbils i les antenes associades no provoca danys a les persones, tot i que recomanen més estudis i investigacions.

Els clars vincles d'alguns d'aquests organismes oficials amb les grans empreses de telecomunicacions condicionen les investigacions, però noves normatives a diversos països i les condemnes judicials recents per contaminació electromagnètica estan canviant el buit legal i normatiu existent en les telecomunicacions.

Efectes biològics

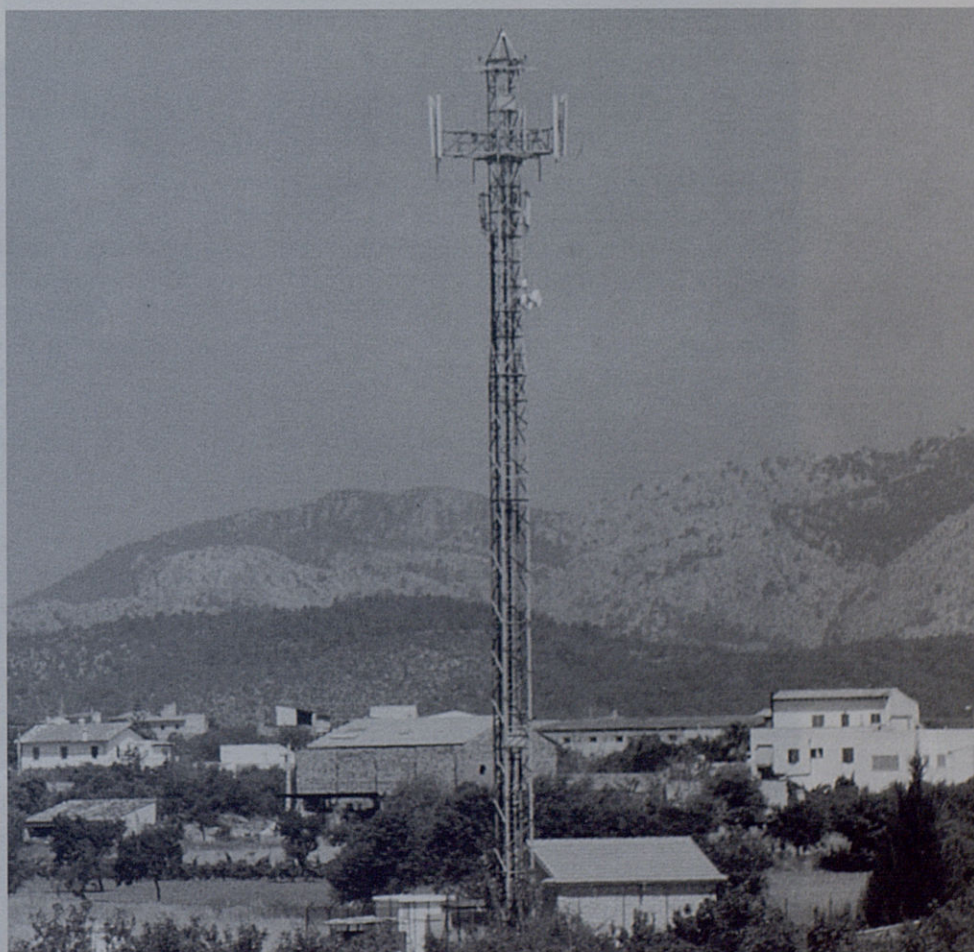
La radiació d'un telèfon mòbil supera 3 milions de vegades la radiació natural (*Natural sun*) i durant l'ús del telèfon l'antena emissora-receptora es troba literalment aferada al cervell. L'emissió de microones molt a prop del crani accelera les nostres ones cerebrals al límit de l'estrès i pot tenir molts altres efectes biològics, com s'assenyala més endavant.

A causa de la manca de tota normativa, les campanyes telefòniques aprofiten el buit legal existent i les antenes repetidores de la xarxa mòbil proliferen a les nostres teulades, moltes vegades sense molestar-se a tenir els permisos més elementals. Cada vegada més podem gaudir al camp dels grups d'antenes repetidores de diversos models segons cada companyia telefònica (Movistar, Airtel, Amena), que perseguint la cobertura total competeixen per conquerir l'edifici o el puig més alt de la zona.

Avui dia, la cobertura de la xarxa de telefonia mòbil és quasi total al territori nacional –fins al 90-95% segons les companyies– i aquesta teranyina tecnològica crea una pol·lució de radiofreqüències que envaeixen tot l'espai radioelèctric i genera múltiples efectes ambientals i biològics.

Molts informes científics alerten dels potencials riscos sanitaris de la contaminació electromagnètica i especialment de les microones utilitzades des de fa més de 50 anys en emissions de televisió, radars i avui en la xarxa de telefonia mòbil, en

Avui dia hi ha evidències suficients per afirmar que la radiació permanent i indiscriminada de microones, generada per la xarxa de telefonia mòbil sobre la població, té efectes biològics indesitjables i introdueix un risc inacceptable per a la salut pública.

la informàtica (xips ~GHz) i en infinitat de dispositius electrònics (*cordless-wireless*).

Molts estudis científics troben que, després d'una exposició continua-

da a aquest tipus de radiació per l'ús del telèfon mòbil o per l'exposició permanent a les antenes parabòliques a llarg termini, hi ha danys a la membrana cel·lular amb

alteració del flux de ions (Ca, K, Na); efectes sobre el sistema immunitari amb pèrdua de defenses (cicle melatonina) i, fins i tot, alteració de l'ADN, amb destrucció de

Marc legal en electromagnetisme

Actualment, la major part de la comunitat europea segueix la norma NEV 50166-2, segons els criteris de l'ICNIRP, una institució al servei dels interessos de la indústria. Aquest organisme, que depèn de l'Organització Mundial de la Salut (OMS), recomana com a límits de densitat de flux de potència $450 \mu\text{W}/\text{cm}^2$ per a les de 1.800 MHz i de $1.000 \mu\text{W}/\text{cm}^2$ per a més de 2.000 MHz.

Però recentment a Suïssa, seguint l'exemple d'Itàlia, la Xina o Rússia, davant les evidències científiques del potencial de risc sanitari per a la població, s'aplica de manera preventiva i mentre progressen les investigacions una normativa d'electromagnetisme molt més restrictiva, que redueix per 100 els valors acceptats per l'ICNIRP i la Unió Europea. L'Oficina Suïssa de Medi Ambient ha fixat provisionalment el límit d'exposició humana a la xarxa de telefonia en $4 \mu\text{W}/\text{cm}^2$ (juliol de 2000).

En la resolució de Salzburg (Conferència Internacional sobre Emplaçament d'Emissores de Telefonia Mòbil, Ciència i Salut Pública, juny de 2000) es fa una passa més i es recomana un valor provisional màxim de $0,1 \mu\text{W}/\text{cm}^2$ per a les estacions base GSM, 10.000

vegades menor. Tanmateix, l'OMS, per mitjà de l'ICNIRP, no accepta aquests límits, que qualifica d'arbitraris i remet als resultats d'un estudi epidemiològic en curs, que estarà acabat el 2003.

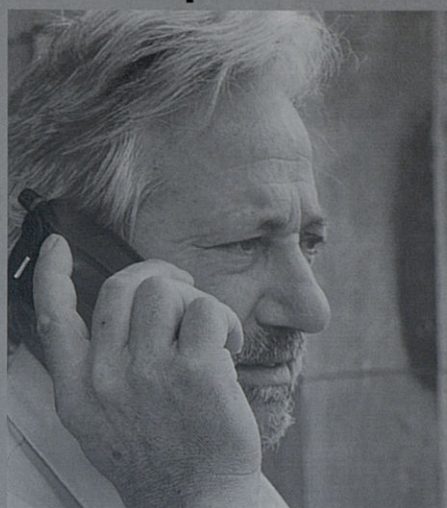
Però de manera molt pragmàtica i com que no es pot quantificar el potencial de risc econòmic, la companyia britànica d'assegurances Lloyds refusa assegurar els riscos sanitaris dels telèfons mòbils, com ja ho varen fer la majoria de companyies d'assegurances davant el risc dels camps electromagnètics de baixa freqüència ELF (xarxa d'alta tensió, etc.) que queden exclosos de la cobertura de pòlisses d'assegurances (lletra petita), al mateix nivell que els riscos inevitables del perill nuclear, huracans o terratrèmols (Allianz 1993). Davant el buit legal i normatiu que hi ha a Espanya, diversos municipis han demanat al nostre gabinet que realitzi un mapa de radiació de microones o han sol·licitat a l'assessoria tècnica que elabori ordenances municipals que limitin la proliferació incontrolada de les antenes repetidores, seguint l'exemple d'Eibar, Cartagena o Santa Coloma de Gramenet, que han publicat bans o ordenances locals que limiten o exclouen les antenes repetidores als seus municipis.

cromosomes i trencament d'enllaços simples i dobles. S'ha trobat un increment de tumors en cobais, s'ha relacionat l'ús del mòbil amb el càncer de pell i pot ser causa de tumors cerebrals (permeabilitat cerebral), també s'ha vinculat aquesta radiació de microones amb la malaltia de Parkinson i amb el risc de potenciar o accelerar l'aparició de la malaltia d'Alzheimer.

Els possibles efectes biològics depenen del temps d'exposició a les microones, augmenten linealment amb la potència de la font d'emissió (mòbil o antena) i decreixen exponencialment (d^2) en augmentar la distància entre el mòbil o antena repetidora i la persona exposada. Poden aparèixer amb dosis de radiació molt baixes, a partir de $0,1 \mu\text{W}/\text{cm}^2$ de potència de radiació, 10.000 vegades menor que els llimars recomanats per la Unió Europea. Els estudis del biofísic Neil Sherry (Nova Zelanda) troben efectes biològics amb alteració de l'electroencefalograma a partir de només $0,01 \mu\text{W}/\text{cm}^2$. Aquestes dades estan confirmades per les investigacions del Dr. V. Klitzing (Universitat de Lübeck, Alemanya) que, com a especialista en Física Mèdica, situa els llimars de prevenció entre 1 i 10 nanowats/ cm^2 ($0,001$ - $0,01 \mu\text{W}/\text{cm}^2$).

Per la seva part, els efectes neurofisiològics a curt termini mostren una clara correlació amb el major ús dels mòbils o amb una major proximitat a les antenes. Alguns d'aquests efectes són: increment de l'estrès, alteració d'ones cerebrals i altres bioritmes; pèrdues de memòria, ment en blanc; mal de cap persistent; insomni i altres trastorns del son; renous i brunzits a l'oida, mareigs i vertigen; palpitations i alteracions del ritme cardíac; pujada de pressió sanguínia; escalfament dels teixits propers a l'oida i a la còrnia de l'ull, amb augment del risc de patir cataractes; eritemes (cremades) a les zones de pell exposades directament a les radiacions; a més de tota una sèrie de malestars difícils de definir i que la medicina qualifica com a distonies neurovegetatives, la

Consells per reduir el risc sanitari

Atès el risc evident que suposa per a la salut, hem d'usar el telèfon mòbil tan poc com puguem, hem de limitar el nombre de telefonades i la durada. Si no hi ha més remei que usar un mòbil, els analògics són més aconsellables que els digitals (GSM). Hem d'exigir l'etiqueta ecològica (que n'indica la potència), hem de triar un model de baixa radiació i considerar-lo un telèfon d'emergència. És aconsellable estendre l'antena i allunyar-la tant com sigui possible del cap mentre parlem (accessori de mans lliures) i és preferible l'ús de missatges escrits per la breu emissió radioelèctrica i per la distància de lectura.

Quan no s'usi (*stand by*), cal mantenir el telèfon allunyat del cos i evitar dur-lo permanentment a prop dels genitals, ronyons, cor, ulls i cervell. Cal no usar-lo dins d'edificis, ja que augmenta la potència de radiació perquè ha de travessar estructures denses. S'ha d'evitar usar-lo en llocs públics, per eludir la irradiació involuntària a l'usuari passiu. És important impedir la venda i la promoció del telèfon als joves i s'evitarà que l'usin els infants perquè hi són més sensibles.

Davant l'amenaça omnipresent de les antenes, podem instal·lar a casa nostra o al despatx diversos sistemes de pantalles de protecció per a les microones –pel·lícules transparents, malles o cortines

opaques que poden blindar murs i finestres– ja que la major part de la radiació de la xarxa de telefonia mòbil penetra per les finestres, perquè els murs denses atenuen molt la irradiació.

Però s'han d'evitar els sistemes d'interferència RF actius, ja que en generar una contraona incrementen la radiació ambiental. Contràriament, les pantalles opaques a les microones garanteixen el

silenci-radi i una reducció de la densitat de potència dins el local del 90 al 95%. D'altra banda, és possible obtenir cobertura de telefonia, però sense patir la radiació ambiental si col·loquem el senyal per cable als llocs que el necessitin d'una manera selectiva. Resulta de vital importància, en l'àmbit estatal, un mapa de radiació ambiental que permeti planificar el creixement urbanístic en harmonia amb la xarxa de telefonia i introduir-hi criteris sanitaris i, especialment, evitar les antenes repetidores a prop de guarderies, escoles, hospitals i centres similars on hi ha la població més sensible.

Cal establir distàncies de seguretat seguint les més avançades normatives internacionals: tot i que la Unió Europea proposa una distància mínima de seguretat –sense presència humana– al voltant de les antenes de 58 m, a Toronto (Canadà) són de 200 m, 300 metres a Namur (Bèlgica) i 500 m a Austràlia.

Tanmateix, fins ara a Espanya s'autoritzen les antenes a 5 m de la finestra d'un habitatge i la nova normativa en estudi de la Generalitat Catalana (Localret) proposa augmentar-la a 10 m, la qual cosa significarà un benedició de fet a la situació establerta de la xarxa cel·lular, que és clarament insuficient per garantir la salut pública.

Informació en la xarxa

- <http://www.gea-es.org/>

Lloc web de l'Asociación de Estudios Geobiológicos GEA, entitat pionera a Espanya a l'hora de denunciar els efectes nocius de l'electropol·lució.

- <http://www.tassie.net.au/emfacts/>

Lloc web en el qual es pot trobar molta informació independent sobre els efectes sobre la salut dels camps electromagnètics.

- <http://www.iegmp.org.uk/IEGMPtxt.htm>

Informe complet del grup independent d'experts britànics.

- <http://www.fcc.gov/oet/rfsafety/>

Pàgina oficial de la Comissió Federal de Comunicació, l'organisme d'EUA que s'encarrega de regular, entre d'altres, els assumptes relacionats amb la telefonia mòbil.

- <http://www.elpais.es/p/d/especial/antenas/>

Informe de l'Àrea de Toxicologia del Instituto de Salud Carlos III sobre telefonia mòbil i camps electromagnètics.

nova síndrome de les microones. Tots som sensibles a les microones, però el perill potencial enfront dels camps electromagnètics és major per a la població d'alt risc, com embarassades, bebès i infants que presenten un perill estadístic molt major (fins a centenars de vegades).

El risc sanitari també augmenta en malalts, ancians i, encara més, en les persones qualificades d'electrosensibles, el col·lectiu de persones al·lèrgiques a l'electricitat (un 15-20% de la població) i que pot presentar respostes biològiques amb dosis de radiació fins a mil vegades menors.

Recentment, la companyia Iberdrola ha estat condemnada per contaminació electromagnètica. Aquesta sentència, la primera a Espanya d'aquestes característiques, obre un precedent legal per a les demandes dels ciutadans espanyols. Aquesta sentència confirma la primera que va dictar Alemanya en què es prohibia una estació de telefonia mòbil al·legant qüestions de salut. La sala germana considerava poc segura l'ordenança, que estableix en aproximadament 470.000 nanowats/cm² el límit per a la xarxa D de 900 megahertz^S, que es basa en recomanacions de l'ICNIRP (International Comissions on Non-Ionizing Radiation Protection). La SSK (organisme alemany per a la protecció contra les radiacions) considera possible que es produeixin efectes atèrmics en l'àmbit dels camps dèbils d'alta freqüència quan es produeix un comportament coherent de les estructures supramoleculares i alhora els petits canvis físics són amplificats per cadenes biològiques de senyals.

**Carlos M. Requejo és arquitecte interiorista, especialista en geobiologia i qualitat de l'hàbitat. UPC. Gerent de JCC Gabinete de Calidad Ambiental, SL. Coordinador de GEA a Barcelona. www.domobiotik.com*

Consideracions sobre les Normes cautelars en matèria de telecomunicacions

CARLES BONA

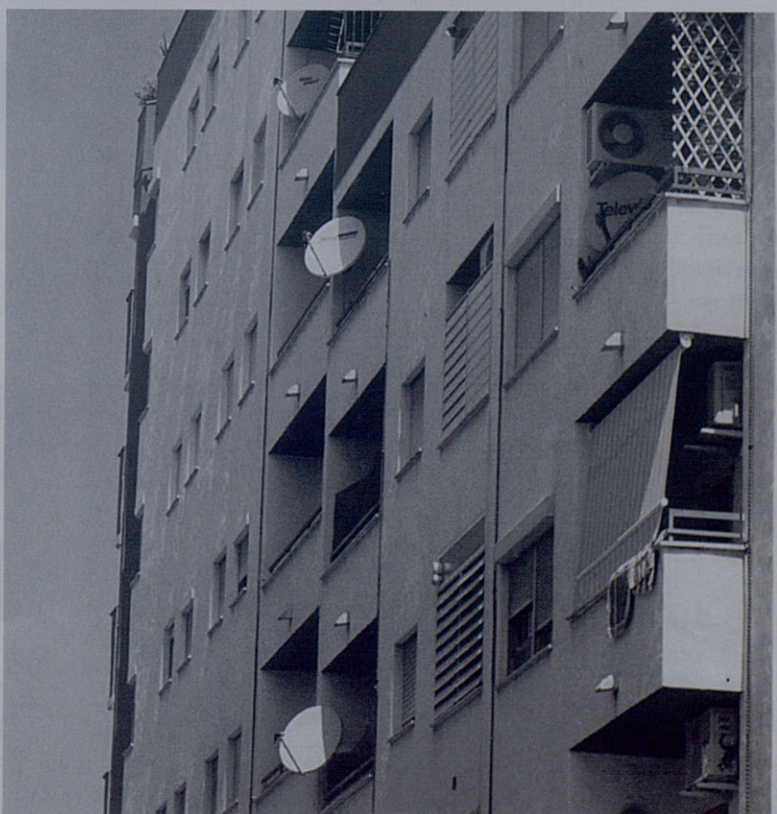
En efecte, tot i que la Llei general de telecomunicacions (11/1998) estableix que la gestió del domini públic radioelèctric correspon a l'Estat, és clar que això no es refereix a l'àmbit urbanístic. Les Directrius d'Ordenació del Territori són la màxima norma urbanística dins l'àmbit de les Illes Balears i preveuen explícitament un futur pla director sectorial de telecomunicacions (PDST). La necessitat d'aquesta ordenació es posa de manifest quan es proposa, per exemple, instal·lar antenes a Menorca just damunt de talaiots per tal de situar-se a les cotes geogràfiques de més alçada.

cies urbanístiques. Els ajuntaments han de resoldre totes les peticions de llicències urbanístiques, tant si es tracta d'obres com d'activitats, tant si estan situades a sòl rústic com urbà. Els consells insulars han d'aprovar l'interès general de les actuacions a sòl rústic. Aquest mecanisme de *doble aprovació* té el seu origen en la legislació urbanística bàsica, de manera que les Normes cautelars no poden fer altra cosa que ajustar-s'hi. El Govern de les Illes Balears, a través de la Conselleria de Medi Ambient, ha d'autoritzar les actuacions a zones especialment protegides.

Les Normes cautelars pretenen omplir un buit legal pel que fa a l'ordenació urbanística de les instal·lacions radioelèctriques a les Illes Balears.

El buit legal es produeix a causa del fet que el PDST encara no s'ha elaborat. Això obre la porta a actuacions de suspensió per part de consells insulars i/o ajuntaments afectats que dificulten la implantació dels serveis de telefonia mòbil i provoquen incertesa i confusió als operadors. Les Normes cautelars, per contra, aporten seguretat jurídica precisament en la mesura que omplen aquest buit. No es tracta, per tant, de suspendre actuacions (tret de les que van en contra de la norma mateixa), sinó d'obrir una via reglamentària que permeti als operadors complir les seves obligacions amb l'Administració de l'Estat i, per tant, que es faci possible l'accés de tothom als serveis de telefonia en condicions d'igualtat.

El que sí canvien les Normes cautelars és el concepte pel

Competències

Les Normes cautelars no alteren l'actual distribució de competèn-

qual es demana llicència. Els operadors de telecomunicacions que necessitin una xarxa d'antenes per donar servei no estaran ja obligats a demanar llicències separades per a totes i cadascuna de les antenes que la formen. El procés adminis-

xa. Això elimina la necessitat de tràmits burocràtics repetitius i dóna a l'Administració competent una visió de conjunt del que realment es pretén instal·lar. Naturalment, quan es tracti d'instal·lacions aïllades, les sol·licituds de lli-

cències urbanístiques i/o declaracions d'interès general es continuaran tramitant com fins ara.

La contrapartida per a aquesta simplificació administrativa és la necessitat de presentar un pla d'implan-

tació detallat allà on constin les dades necessàries per tramitar la llicència. Naturalment, quan s'hagin de produir modificacions per incorporar noves antenes o canvi d'ubicació de les existents, hauran de ser objecte d'un nou tràmit de sol·licitud de llicència. Això fa que s'iniciï un procés d'actualització continuada de les xarxes que, portat a l'extrem, equivaldria a la situació actual en què cada antena es tramita separatament. Els operadors que siguin capaços de planificar el seu procés d'implantació, però, poden agrupar les seves peticions per fases i beneficiar-se de la major simplicitat del nou procediment.

El procés administratiu preveu una única sol·licitud de llicència

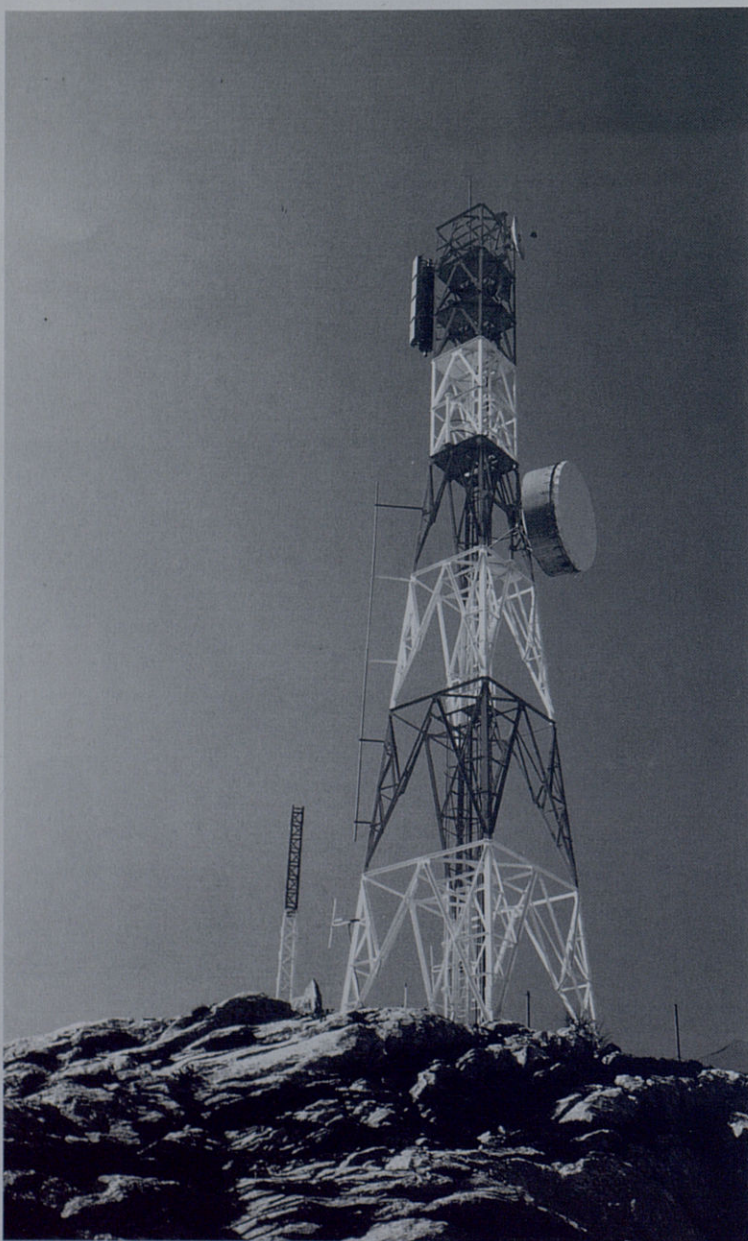
tratiu se simplifica ja que preveu una única sol·licitud de llicència per al conjunt de la xar-

tida per a aquesta simplificació administrativa és la necessitat de presentar un pla d'implan-

Limitació de l'impacte

La contínua evolució de la tecnologia fa possible avui dia donar el mateix servei amb equips i instal·lacions cada vegada més compactes que fan possible reduir l'impacte urbanístic i/o paisatgístic de les antenes. Això dificulta establir per norma uns criteris fixos quant a mides, materials, etc., que corren el risc de quedar ràpidament desfasats. Per això les Normes cautelars estableixen la necessitat d'un informe previ, fet pels tècnics del Govern, que pugui servir d'orientació a l'Administració competent a l'hora de valorar les sol·licituds de llicència. Això hauria de dissuadir els qui, cercant el legítim benefici econòmic, podrien proposar l'ús d'equips obsolets que causarien innecessàriament un impacte més elevat.

Quant a la compartició d'equips, ja estava regulada en la legislació vigent, que estableix la necessitat d'un acord entre operadors que permeti compensar el promotor de la primera instal·lació i que recull el paper arbitral de la Comisión Nacional del Mercado de las Telecomunicaciones en cas de

Apunts normatius

- Les infraestructures de telecomunicacions regulades en aquestes Normes cautelars s'han d'entendre com les de transport, recepció, emissió i transformació de senyals radioelèctriques per a l'ús de telecomunicacions instal·lades en l'àmbit de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. Això inclou tant les antenes emissores com les antenes receptores, i en queden únicament exclosos els aparells receptors finals destinats a la transformació del senyal electromagnètic en senyal audiovisual.
- Les instal·lacions de telecomunicacions, tant si són aïllades com si es tracta de nodes o elements d'una xarxa radioelèctrica, quedaran classificades en tres grups segons la freqüència de la radiació electromagnètica que emeten.
- Per tal de garantir que no se superin en cap cas els nivells de referència per limitar l'exposició del públic a camps electromagnètics, recollits en la recomanació del Consell de les Comunitats Europees de 12 de juliol de 1999, s'establiran uns nivells de referència més rigorosos per al nivell del camp magnètic. Aquests nivells seran de 0.2, 0.15 i 0.1 μT (microtesles) per a les instal·lacions compreses en els grups A, B i C respectivament.
- Per tal d'evitar exposicions del públic a nivells de radiació electromagnètica superiors als de referència, s'establiran les distàncies o esferes mínimes de protecció, que hauran de preveure les instal·lacions radioelèctriques de cada grup en funció de la seva potència. Aquestes distàncies s'hauran de mesurar respecte dels elements radiants de la instal·lació, en qualsevol direcció i sentit, de forma que, en circumstàncies normals, en cap moment les persones puguin trobar-se

totalment o en part a l'interior de l'esfera així definida. A aquest efecte, es tindrà en compte la totalitat de la potència radiada (PRA) en forma d'ones electromagnètiques.

- Les instal·lacions que necessitin una esfera de protecció de radi superior a 20 metres només podran ubicar-se als emplaçaments aprovats pel Govern de les Illes Balears, a través de la Conselleria d'Innovació i Energia i de la Conselleria de Medi Ambient.
- Les instal·lacions d'aquestes característiques existents a la serra d'Alfàbia (Mallorca), el Toro (Menorca) i Sant Llorenç (Eivissa) en entrar en vigor aquesta normativa podran mantenir la seva actual ubicació.
- Les instal·lacions no incloses en l'apartat anterior, però que necessitin una esfera de protecció de radi superior a 7 metres, hauran d'ubicar-se fora dels nuclis urbans, en sòl rústic o destinat a infraestructures.
- Les instal·lacions no incloses en els dos apartats anteriors, però que necessitin una esfera de protecció de radi superior a 2 metres, també podran ubicar-se dins zones urbanes, excepte en edificis que tinguin com a ús principal el residencial.
- La resta d'instal·lacions també podran tenir qualsevol altra ubicació compatible amb el compliment de les distàncies mínimes de protecció establertes. Això no obstant, no es podran ubicar a les façanes dels edificis antenes parabòliques, ni tampoc les de qualsevol altre tipus que no s'integrin visualment en el pla de la façana.
- Els consells insulars i els ajuntaments podran condicionar l'atorgament de les declaracions d'interès general o les llicències d'activitat respectivament a l'adopció de mesures d'integració paisatgística o urbanística i a la protecció d'edificis catalogats.

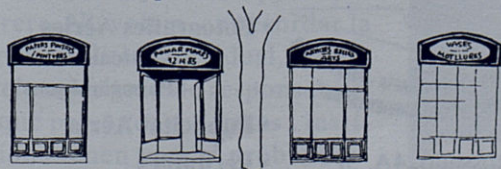
conflicte. Les Normes cautelars no entren en aquests aspectes, precisament perquè ja estaven regulats, sinó que demanen simplement la justificació de la

possibilitat tècnica de compartir les instal·lacions. No hem d'oblidar que el major benefici de la compartició, tant si es tracta de la simple ubicació

com si afecta també les casetes, les torres de suport o, fins i tot, els equips radiants, és precisament fer compatible un millor servei amb el mínim impacte.

PAPERS PINTATS I PINTURES

Casa Domar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES
VASES I MOTLLURES

SANT MIQUEL, 77 - Telèfon 971 72 14 83 - Fax 971 71 93 12
07002 - PALMA DE MALLORCA

Ses Piules

Estudi
de
Perruqueria

Carrer de Navarra, núm. 3, 1r - 07003 - Palma - Tel. 971 71 80 37

Protecció de la salut

Les Normes cautelars fixen uns nivells de referència per tal de limitar l'exposició del públic en general als camps electromagnètics (norma desena). Aquests nivells s'ajusten completament a les re-

tecció siguin adequats fins i tot per a antenes amb diagrames de radiació no isòtrops, ja que equival a considerar el cas més favorable des del punt de vista de la protecció de la salut.

Limitacions d'instal·lació

L'establiment d'esferes de protecció, tot i que garanteix el dret prioritari a

la protecció de la salut, dificulta la integració paisatgística i urbanística de les antenes. En el cas de les instal·lacions de molt alt impacte previstes a la norma tretzena, associades normalment a grans torres i situades a cotes geogràfiques de gran alçada i visibilitat, es fa necessària una autorització especial després d'un estudi individualitzat de cada cas. Avui dia, només hi ha instal·lacions d'aquest tipus a Alfàbia (Mallorca), el Toro (Menorca) i Sant Llorenç (Eivissa).

En el cas d'instal·lacions d'impacte alt, previstes a la norma catzenena, es considera que el seu abast ultrapassa el de qualsevol terme municipal de la nostra comunitat. L'obligació d'haver-se d'instal·lar fora dels nuclis urbans no representa, per tant, cap impediment per prestar el servei públic de telecomunicacions, sobretot quan la tecnologia de radioenllaços permet perfectament se-

parar els estudis i altres centres de producció del senyal dels centres d'emissió.

És cert que els límits fixats podrien també ultrapassar-se pel sobredimensionament de la potència d'un altre tipus d'equips, d'abast normalment més reduït, per tal d'incrementar-ne la capacitat. Les Normes cautelars afavoreixen de forma deliberada com a via alternativa per ampliar la capacitat dels serveis la diversificació d'ubicacions d'equips de menor potència i baix impacte paisatgístic. És en aquest mateix sentit que s'han d'entendre les limitacions imposades a les instal·lacions d'impacte mitjà, recollides en la norma quinzena. En el cas de les instal·lacions de baix impacte, la norma setzena pretén evitar la proliferació a les façanes d'antenes parabòliques o de qualsevol altre tipus que no es puguin integrar dins el pla de la façana.

**Carles Bona és director general de Tecnologia i Comunicacions de la Conselleria d'Innovació i Energia*

Es pretén evitar la proliferació a les façanes d'antenes parabòliques

comanacions de l'Organització Mundial de la Salut, recollides pel Consell de les Comunitats Europees, de 12 de juliol de 1999. Si bé l'esmentada recomanació no té força vinculant, l'article 61 de la Llei 11/1998 supedita la gestió estatal del domini públic radioelèctric «a la normativa aplicable en la Unió Europea y a las resoluciones y recomendaciones de la Unión Internacional de Telecomunicaciones y de otros organismos internacionales», de manera que incorpora implícitament a la normativa vigent allò que altrament quedaria en una simple recomanació.

Per tal de facilitar el compliment d'aquestes limitacions, les Normes cautelars recorren a la determinació d'esferes de protecció amb un radi que depèn tant de la freqüència de la radiació com de la potència radiada aparent (PAR) de l'antena. L'ús de la PAR com a valor de la referència fa que els valors obtinguts pel radi de pro-

FUNDACIÓ «SERVEIS DE CULTURA PER AL POBLE»

Per a la promoció popular de la nostra cultura estam al vostre servei

Demanau informació a c/ Rubén Darío, 12, 5è-B
07012 PALMA

Plaça Rosselló, 4A, 3r

Tel. 971 72 33 56

Fax 971 71 89 01

07002 Palma (Mallorca)

• Plànols Topogràfics

- Medicions
- Replanteigs

• Fotografies Aèries

- Verticals
- Panoràmiques

• Publicitat Aèria

• Peritatges

• Valoracions

• Projectes Agrícoles

• Estudis Mediambient

Abocadors il·legals: una "bona herència" per a les futures generacions

ÀNGEL MARIA POMAR

Aquest consumisme desbocat que practicam ferventment, ben bé com una nova religió, té molts d'efectes secundaris, un dels quals és la generació de residus en grans quantitats i, amb freqüència, perillosos, dels quals no sabem com desfer-nos o no volem assumir el cost que representa fer-ho adequadament.

Com sempre, tant en l'àmbit individual com en l'àmbit col·lectiu, actuam irreflexivament, sense mesurar les conseqüències dels nostres actes, i incorporam hàbits i formes de vida que són incompatibles a llarg termini amb el dret universal de disposar d'un medi ambient adient per al desenvolupament de les persones, encara que solem pensar que ja assumim prou la nostra responsabilitat individual si, simplement, duim el paper al contenidor per reciclar, si exigim que els altres actuïn més bé i que l'Administració faci o prohibeixi el que sigui.

Volem expressar amb aquestes línies introductòries que tots tenim una part de culpa dels problemes que plantejam, ja que nosaltres hem generat els residus i creim que ja hem solucionat el problema abocant-los on ens va bé o pagant una persona o empresa perquè ho faci, sense demanar-nos com ho fa o quins problemes ambientals i socials apareixen darrere. No volem, en recordar la responsabilitat individual, exonerar el major grau de responsabilitat que persones concretes i institucions tenen vers el problema.

És molt freqüent trobar, tots en som testimonis, gran quantitat de residus de diferent mena a qualsevol indret. Són també molt freqüents els abocadors il·legals o

paralegals, llocs on sistemàticament s'aboquen totes les coses de què ens volem desfer. De vegades, trobam immensos caramulls de residus que s'han tirat a poc a poc, però també són molt freqüents els abocadors il·legals, on d'una manera sistemàtica es tiren residus, principalment d'obra i voluminosos, sense cap tipus de tractament i sense un condicionament preliminar per evitar problemes futurs. La restauració de pedreres utilitzant-les com a abocadors de residus inerts és una pràctica ambientalment interessant, ja que permet solucionar dos problemes ambientals al mateix temps: restaurar una pedrera omplint el buit mitjançant materials no proble-

L'actual tren de vida que duim, absolutament insostenible i mancat de sentit ètic i de respecte envers els altres pobles del món i les generacions del futur, es fonamenta en valors absurds que ens fan creure que som millors i més feliços com més recursos materials consumim.

Són freqüents abocaments il·legals de residus en els quals apareixen tota mena d'objectes.

màtics –residus inerts– i donar una destinació adient a uns materials que s’han de col·locar a qualche indret. Perquè això funcioni adequadament, s’ha de garantir que els residus emprats en el rebliment de pedreres siguin realment inerts, ja sigui perquè els residus que s’hi duen ho són (ma-

hem pogut trobar mobles, geleres, rentadores, encalentidors, restes d’obra, canonades, juguetes, matalassos, rodes, ferros, plàstics, deixalles de jardineria i d’obra i també materials inerts. També de vegades aquests abocaments s’acompanyen amb olis minerals o amb materials fecals procedents del

buidatge de fosses sèptiques, entre altres coses que no ens podem imaginar.

Tots aquests materials abocats sense separar poden generar diferents problemes ambientals, alguns dels quals

han estat patits per ciutadans de la nostra comunitat, la qual cosa és una experiència terrible. Els principals problemes ambientals que es deriven de l’acaramullament inadequat de residus no inerts, a més dels problemes paisatgístics, els podem sintetitzar en les línies següents.

Existeix risc de de contaminació de les aigües subterrànies utilitzades per a l’abastiment de la població. Els diferents materials actuals solen incorporar gran quantitat de matèries tòxiques, com són els metalls pesants, els quals poden arribar a l’aigua subterrània i contaminar-la. El risc de contaminació depèn en bona mesura de les característiques geològiques del terreny, quant més permeables siguin els

Cal modificar les pautes de consum, que és insostenible i insolidari

terials petris procedents d’excavacions, restes de materials ceràmics procedents de processos de fabricació) o bé perquè se’n separen les fraccions que no són inerts mitjançant un adient procés de separació.

Malauradament, la manca de consciència del problema, així com motivacions econòmiques, fa freqüent l’existència d’abocadors il·legals i inadequats, i trobam que per restaurar pedreres s’empren tota mena de residus voluminosos sense fer-ne una adequada separació i sense fer un tractament preliminar de la pedrera per evitar qualsevol risc ambiental i sobre la salut de les persones. D’aquesta manera es converteix fàcilment una actuació positiva i necessària –la restauració d’una pedrera– en una actuació negativa i ambientalment perillosa, que és una bomba latent per a la població pròxima i un problema que hauran de solucionar, sense gaudir dels beneficis que hem tingut nosaltres, les generacions futures.

Als abocaments incontrolats trobam residus molt diversos i que són diferents a cada abocament. Tots ens hi

Un abocador que s’ha incendiat sol mantenir uns focus de combustió interna, com si fos una sitja que cova, els quals es poden mantenir fàcilment si no s’hi actua en 10 anys.

Viajes
MARTEL S.A.

VACACIONS ESTIU 2001

MADEIRA	vol directe des de Palma	DES DE 88.900
ISTAMBUL	vol directe des de Palma	DES DE 64.500
PRAGA	vol directe des de Palma	DES DE 76.900
BUDAPEST	vol directe des de Palma	DES DE 59.400
VIENA	vol directe des de Palma	DES DE 58.400

Consultar preus segons dates de sortida

CIRCUITS VOLS REGULARS

PREUS DES DE PALMA AMB AVIÓ REGULAR

Consultar preus segons dates de sortida

ELS PREUS NO INCLOUEN TAXES D’AEROPORT

VENECIA-FLORENCIA-ROMA	104.600
AUSTRIA-BAVIERA	122.400
PRAGA-VIENA	99.400
OSLO-FIORDS-COPENHAGUE	147.100
ESCANDINAVIA-BALTIC	241.100

Informes i reserves: OMS, 50 B. Box 696 · 07003 Palma (Mallorca)

Tel. 971 72 38 42 · Fax 971 72 69 42 · <http://www.viajesmartel.com>

materials, més risc de contaminació. També hi ha riscos d'incendi, ja que es troben junts materials inflamables que es poden encendre de manera fortuïta o intencionada o arribar amb qualque focus de combustió a l'indret on s'aboca.

En aquesta comunitat hi ha bastants persones que ja han patit els problemes d'incendis per acaramullament de residus, cosa que és una experiència feresa, ja que un cop que ha passat l'incendi aeri, amb el risc que ha representat per a les persones i els seus béns, solen quedar focus subterranis, com una sitja, que es poden mantenir, fàcilment, durant 10 anys, i periòdicament, depenent de les condicions meteorològiques, es produeixen situacions d'acumulació dels fums de la combustió, amb fortes molèsties i situacions insalubres que de vegades han motivat la necessitat d'abandonament temporal del domicili si es troba pròxim a un d'aquests indrets. Entre els gasos que apareixen durant la combustió de residus diversos, en condicions de baixa aeració, se'n poden assenyalar alguns: CO, que interfereix en el transport d'oxigen a la sang i produeix una intoxicació reversible; SO₂, que produeix proble-

mes respiratoris i irritacions al nas i a la gargamella; NO₂, que és tòxic, fa una olor asfixiant i produeix irritacions fortes al nas i a la gargamella; hidrocarburs; fluorurs; partícules en suspensió, que poden penetrar per les vies respiratòries; metalls pesants, com plom, mercuri i zenc, que generen problemes per bioacumulació; dioxines i furans, que poden generar greus problemes immunològics i cancerígens. Les qüestions plantejades ens poden fer reflexionar sobre les diferents cares del problema. És imprescindible un canvi de valors socials que ens faci modificar les nostres pautes de consum, el qual és insostenible i insolidari. Sense aquest canvi profund qualsevol política de residus, individual o col·lectiva, no serà més que un maquillatge de les nostres consciències. Serem capaços d'iniciar aquesta profunda transformació social i mental? Es requereix també una actitud ferma dels nostres governants, els quals han de vigilar i sancionar les pràctiques

d'abocament inadequat, no essent una excusa vàlida la manca de personal inspector quan es tracten problemes greus que afecten la salut i seguretat de les persones. Sabrem prestar i exigir la fermesa que cal als nostres governants? Així mateix, és del tot necessari res-

Els governants han de sancionar les pràctiques d'abocament inadequat

taurar pedreres, i una part dels nostres residus és molt adient per fer-ho. Sabrem trobar la manera d'articular els diferents interessos i que aquestes pràctiques es facin correctament? Sobre el problema dels residus, hi caben moltes altres reflexions, però cal tenir en compte que no basta una bona gestió dels residus, cal una canvi radical en els sistemes productius i en les pautes de consum, encara que no és probable que ens decidim a fer-lo si el medi ambient no ens dóna una bona clatellada, i ens fa molta falta.

**Àngel Maria Pomar i Gomà és consultor ambiental i biòleg*

LLIBRES DE TOTS
ELS PAÏSOS
CATALANS

⌘

LLIBRES INFANTILS
I JUGUETES

⌘

LLIBRES DE TEXT

⌘

DISCOS I CASSETTES

⌘

SERVEI
DE LLIBRES
ESTRANGERS

Carrer d'en Rubí, 5
Tel. 71 38 21
07002 Palma (Mallorca)

Pianos Can Garcias

Pere Josep Garcias

C/ Joan Maura, Bisbe, 10 - Palma (Mallorca)
Tel. i Fax: 46 20 16

VENDA DE PIANOS VERTICALS I DE COA

Primeres marques europees

BLÜTHNER • BÖSENDORFER • C. BECHSTEIN • FEURICH • FÖRSTER
FÜRSTEN • GAVEAU • GROTRIAN-STEINWEG • HOFFMANN • IBACH
KEMBLE • KINGSBURG • OTTO-BACH • PETROF • PFEIFFER • PLEYEL
RAMEAU • RÖNISCH • RÖSLER • SAUTER • SEILER • SCHOLZE
STEINGRAEBER & SÖHNE • WAGNER • WEINBACH • ZIMMERMANN

Especialistes en pianos per a professionals i pianos d'estudi
El millor servei post-venda. Més de 50 anys d'experiència

AFINACIONS • REPARACIONS • RESTAURACIONS
LLOGUER DE PIANOS NOUS O RESTAURATS
INSTRUMENTS HISTÒRICS
(CLAVICÈMBALS • FORTEPIANOS • ORGUES LITÚRGICS)
PIANOS ELÈCTRICS • ACCESSORIS • TRANSPORTS

La contaminació atmosfèrica i la qualitat de l'aire a les Balears

MIQUEL ANTONI COLOM

La Unió Europea ha insistit en aquests darrers anys en la necessitat i l'obligació d'informar el públic en matèria de qualitat de l'aire. Així ho recullen de forma in-

article, en atenció a la necessitat que el ciutadà en general es familiaritzi en termes fins ara més reservats als tècnics i professionals en aquesta matèria. La qualitat de l'aire,

aspecte conegut com immissions atmosfèriques, és la conseqüència de les emissions a l'atmosfera de les indústries i altres focus conta-

taminants (els considerats majoritaris: partícules, diòxid de sofre, òxids de nitrogen, monòxid de carboni, etc.), les primeres són unes 1.000 vegades superiors a les segones. D'altra banda, els contaminants minoritaris –encara que no menys importants– s'emeten en concentracions també 1.000 vegades més petites (o fins i tot un milió de vegades) que els majoritaris. En aquest segon grup es troben els metalls pesants i diversos compostos orgànics amb potencials efectes cancerígens, com el grup dels anomenats policíclics aromàtics i les conegudes dioxines. També hi podríem afegir els compostos orgànics volàtils, darrerament molt de moda per la seva condició de precursors d'altres contaminants, com l'ozó, causants d'efectes més amplis que aquests.

L'ozó no s'emet per cap focus de contaminació, sinó que es forma a l'atmosfera a causa d'un seguit de reaccions en què interaccionen

L'ozó pot incidir sobre la salut de les persones febles

sistent les darreres directives en aquest àmbit, a més de ser habitual que, en les notícies de les cadenes televisives i en els periòdics de la majoria de països, juntament amb la informació meteorològica, apareguin les corresponents referències a la contaminació de la ciutat del dia anterior a més d'una predicció per a les properes hores.

Per tant, en primer lloc, voldria fer algunes observacions com a introducció i pel que fa al títol d'aquest

minants, tant fixos com puntuals, xemeneies, mòbils, dispersos o difusos, principalment la contaminació causada pel trànsit de vehicles de tot tipus, incloent-hi els vaixells i els avions, cada cop més a tenir en compte. Així doncs, les emissions són la causa de les immissions, que són les que patim tots els éssers vius quan respirem (i també causa d'altres afeccions, com ara sobre els monuments històrics, etc.). Per als principals con-

diversos contaminants primaris (l'ozó és un contaminant secundari). Així, nivells elevats d'òxids de nitrogen i de compostos orgànics volàtils (tots dos típics de la contaminació de les ciutats, produïts principalment pel trànsit urbà de vehicles), juntament amb una elevada radiació solar (els raigs UV incideixen sobre la química atmosfèrica de manera significativa), provoquen normalment als voltants de les ciutats (els contaminants primaris necessiten un temps per poder reaccionar) nivells elevats d'ozó. L'ozó no té uns efectes greus a curt termini, però sí una capacitat oxidant que pot incidir sobre la salut de persones febles (infants, vells, malalts d'asma i d'altres), així com una gran incidència sobre determinats cultius especialment sensibles a la necrosi foliar (planta de tabac, tomàtiga...).

Un altre compost que no es pot considerar un contaminant, però del qual s'ha parlat molt darrerament, és el diòxid de carboni. El CO_2 no és cap contaminant, ja que no produeix cap efecte tòxic ni perillós sobre les persones, els animals o les plantes, però sí que l'augment constant del seu nivell a l'atmosfera, conseqüència de la utilització abusiva de combustibles fòssils, ha estat el causant principal del conegut efecte hivernacle, motiu de l'escalfament de la terra conegut com canvi climàtic. Cal dir, malgrat això, que altres contaminants, com el metà, són causants d'aquest efecte en molta més proporció, encara que a l'atmosfera abunden molt menys. Una de les principals fonts de metà a l'atmosfera són les emissions causades pels abocadors de residus orgànics (els fems domiciliaris).

També és molt important assenyalar que la majoria de contaminants atmosfèrics, en l'àmbit global, planetari, són deguts en una major proporció a fonts naturals: volcans, incendis forestals, erosió del terreny pel vent, aerosol marí, etc. Així, els nivells de partícules, òxids de nitrogen, hidrocarburs i monòxid de carboni a l'atmosfera són

en un 85 a 90 per cent deguts exclusivament a fonts naturals com les esmentades (el SO_2 només en un 57%). El problema consisteix en les emissions antropogèniques (aquelles produïdes per l'home) que, encara que inferiors en quantitat global, són sempre molt més concentrades i localitzades, amb efectes immediats sobre el seu entorn proper.

En efecte, és fàcil comprendre la gran relació que hi ha entre contaminació atmosfèrica i meteorologia, pel que fa als efectes de la primera. Tots hem sentit parlar de la *inversió tèrmica* en èpoques d'estabilitat atmosfèrica, en situacions anticiclòniques, com a causa d'importants i greus episodis de contaminació. No és que en aquestes situacions es produeixin majors emissions, sinó que la falta de dispersió dels contaminants n'augmenta els nivells de concentració. Un altre exemple seria el de la pluja àcida, els efectes de la qual es poden produir molts quilòmetres lluny de l'emissió de les fonts primàries de SO_2 o NO_x . Tot això ens porta a l'anomenada contaminació transfronterera, amb efectes globals sobre tot el planeta i causa que determinats països, sense gens de culpa, rebin la contaminació produïda per altres. Un exemple molt habitual, encara que no greu, afortunadament, als països del Mediterrani nord, a les Illes Balears hi estem acostumats, són les pluges de fang en episodis causats per pols provinent del desert del Sàhara.

I això ens porta a un darrer aspecte que no voldria deixar de considerar, a causa de la seva importància, pel que fa a la contaminació d'origen natural i antropogènica, que és la contaminació causada per partícules en suspensió. Les partícules d'origen natural, causades per l'erosió natural del terreny i transportades pel vent, sempre són de mida més gran que aquelles produïdes en processos industrials o

de combustió. Per la seva major grossària poden causar efectes sobre monuments, etc., però no sobre la salut humana ja que no arriben fins als pulmons. Les antropogèniques, molt més petites, són capaces de penetrar en el sistema

El CO_2 és el responsable de l'escalfament de la Terra

respiratori i d'arribar i fixar-se als alvèols pulmonars i produir efectes dolents sobre la salut. Per si no bastés, les fraccions més fines, per la seva pròpia naturalesa, són sempre les que proporcionalment tenen majors concentracions de metalls pesants i compostos orgànics, d'importants efectes tòxics demostrats.

En primer lloc, cal dir que la legislació vigent en matèria de contaminació atmosfèrica es basa en la Llei estatal de protecció de l'ambient atmosfèric de 1972 i el reglament que la desplega de 1975, a més d'algunes directives europees que s'han transposat però que, principalment, es refereixen només a qualitat de l'aire. Per tant, els valors màxims d'emissions permeses a la majoria d'indústries són els mateixos que el 1975. La no-actualització d'aquesta normativa en l'àmbit nacional ha donat lloc que diverses comunitats autònomes ho facin pel seu compte, i a les Illes Balears així es preveu en un futur proper. Les úniques instal·lacions industrials que han estat objecte d'una normativa específica pel que fa a les seves emissions a l'atmosfera, cada cop més restrictiva, han estat les incineradores de residus i també, en un menor grau, les grans instal·lacions de combustió (centrals de producció d'energia elèctrica de capacitat superior a 50 MW).

L'esmentada Llei de 1972 estableix el catàleg d'activitats potencialment contaminants de l'atmosfera (APCA), i agrupa les indústries en 13 epígrafs diferents segons la

seva activitat i en tres grups (A, B, C) segons la seva mida i potencial capacitat contaminant. A les Illes Balears hi ha aproximadament 275 indústries censades (segons els anys i la majoria, més de 225 a Mallorca), la majoria de les quals es troben dins el grup B (unes 150) i en els epígrafs de fabricació de materials per a la construcció (unes 85) i producció d'energia (unes 25). En aquest darrer cas pensem que s'hi inclouen les calderes de grans instal·lacions turístiques. Totes han de passar les corresponents inspeccions periòdiques i, en general, es pot dir que el seu funcionament és correcte.

Un cas a part el constitueixen les grans instal·lacions de grup A i objecte d'especial seguiment, com les centrals tèrmiques de Gesa, la planta de ciment de Lloseta o la

San Joan de Déu ha alleugerat la contaminació a un punt especialment conflictiu de l'illa de Mallorca, amb l'aeroport al costat, l'autopista de llevant, les instal·lacions d'emmagatzematge de productes petrolers, etc. També cal dir que l'aposta del recentment aprovat Pla energètic pel gas natural, juntament amb l'increment d'energies renovables, afavorirà una menor contaminació atmosfèrica ja que es tracta del combustible més net dels possibles.

La planta de producció de ciment de Lloseta, focus històricament important de contaminació per partícules, va iniciar fa un parell d'anys un important procés d'incorporació de sistemes de depuració de fums molt més eficients i moderns, la qual cosa ha suposat una disminució molt notable de les

emissions atmosfèriques de partícules d'aquesta instal·lació. Malgrat que aquest procés de substitució o d'incorporació de nous

filtres no es troba finalitzat del tot —les previsions son d'enllestir-lo enguany— els resultats ja són apreciables als voltants de la fàbrica.

Pel que fa a la planta incineradora de residus municipals de Son Reus, de titularitat del Consell de Mallorca, es pot dir, sense por d'equivocar-se, que es tracta de la instal·lació industrial més vigilada de l'Estat i molt possiblement d'Europa. Tal com obliga la legis-

lació vigent, al seu moment va ser objecte d'un Pla de vigilància específic que es va iniciar dos anys abans de la seva posada en funcionament, per tal de comparar-ne els valors anteriors i posteriors al seu funcionament. Aquest Pla ha estat objecte de gran interès i nombroses alabances per part d'altres comunitats autònomes i organismes, fins i tot de l'estranger. Els resultats obtinguts es donen a conèixer i es difonen al públic mitjançant la Comissió de Seguiment del Pla director de residus del Consell de Mallorca, en què participen tècnics d'organismes públics, polítics de tots els grups amb representació parlamentària, veïns, grups ecologistes, col·legis professionals, la Universitat de les Illes Balears, etc. En cap dels nombrosos paràmetres contínuament vigilats i analitzats s'han observat augments des de la posada en funcionament de la instal·lació i, per tant, hi ha una garantia que funciona bé i que no afecta el medi ambient. Recentment, aquest Pla de vigilància ha estat objecte de modificació ja que ha quedat inclòs en el Programa de mesures i vigilància de totes les instal·lacions previstes en el Pla director de residus aprovat l'any passat, i que inclou altres plantes de tractament a més de la incineradora.

Pel que fa a Eivissa i a Menorca, les instal·lacions més grans són les respectives centrals tèrmiques en funcionament a cada illa, si bé no han superat mai els límits permesos ni han estat objecte de problemes en particular.

Capítol a part mereixeria la contaminació produïda pel trànsit de vehicles de tot tipus i automòbils en particular. La xifra de 0,8 o 0,9 vehicles per habitant a les Illes Balears, que ens donen les estadístiques, són esfereïdores. Sens dubte aquest és el problema més important pel que fa als focus de contaminació a la nostra comunitat autònoma, sobretot per alguns compostos com els òxids de nitrogen, les partícules en suspensió, hidrocarburs, etc., dels quals el

El trànsit de vehicles és el problema més greu de contaminació

planta incineradora de residus de Son Reus.

La darrera ampliació de la central elèctrica des Murterar, a Alcúdia, va incloure sistemes de dessulfuració de gasos molt eficaços, encara que costosos, per tal d'evitar la contaminació produïda per SO_2 i per partícules en suspensió; amb resultats totalment satisfactoris fins al moment. D'altra banda, el tancament de l'antiga central de

trànsit és responsable en un 70 o 80 %. A més, amb una difícil solució, malgrat que és cert que cada vegada els fabricants es preocupen més per una combustió eficient dels vehicles i que les normes són més restrictives quant a les seves emissions. Les inspeccions tècniques de vehicles (ITV) haurien de vigilar també de forma seriosa aquest aspecte.

Malgrat el que s'acaba de dir, les especials condicions naturals de les nostres illes, i el fet de ser-ho, eviten l'aparició d'episodis de contaminació rellevants. Un règim de brises continu és el millor per afavorir una bona dispersió dels contaminants i, per tant, evitar concentracions elevades d'aquests. Malgrat això es pot observar perfectament la influència del trànsit en el centre de Palma i també les nombroses hores d'insolació i d'elevada radiació solar pel seu efecte sobre la formació d'ozó.

A més de les mesures en xemeneia que abans s'han esmentat per vigilar la qualitat de l'aire a les nostres illes, la Conselleria de Medi Ambient disposa d'una xarxa amb 11 estacions automàtiques de mesurament permanent de contaminació i paràmetres meteorològics associats. Dues d'aquestes estacions es troben a Menorca i dues a Eivissa, mentre que la resta s'ubiquen a Mallorca. Fins ara, només una és de propietat pública i vigila la contaminació urbana de Palma, mentre que la resta formen les xarxes industrials de vigilància de Gesa i Son Reus.

Els valors que s'hi han obtingut, des d'anys enrere, mai no han superat els límits establerts en la legislació i en molts casos es troben per sota dels valors recomanats per l'OMS i orga-

nismes semblants. L'única excepció la constitueix l'estació del centre de Palma, ubicada al passeig Mallorca, que, malgrat trobar-se en un indret molt ventilat, acusa de manera clara els més de 10 o 12 mil cotxes/dia que circulen per les avingudes. Així, els valors d'òxids de nitrogen es troben molt més propers als de ciutats com Madrid o Barcelona que als de ciutats com Saragossa o Alacant, els quals superen. D'altra banda, la combinació d'aquest problema amb l'elevada radiació solar a l'estiu provoca superacions d'ozó pel que fa al llinar de protecció de la vegetació, just frègant el de protecció de la salut.

En els propers mesos, abans d'acabar l'estiu, Palma comptarà amb una nova instal·lació d'aquest tipus, finançada amb fons europeus a través del Ministeri de Medi Ambient i gestionada per la Conselleria. Aquesta estació s'ubicarà dins el parc del castell de Bellver per tal de mesurar la contaminació urbana de fons i s'inclourà en el conveni existent des de 1994 entre el Govern de les Illes Balears i l'Ajuntament de Palma.

Els valors obtinguts, igual que els de totes les altres instal·lacions (públiques i privades) de la xarxa, es transmetran i s'integraran en la base de dades que configura el centre de gestió de la Conselleria de Medi Ambient, des d'on es trameten regularment al Ministeri de Medi Ambient perquè els subministri a l'Agència Europea de Medi Ambient, juntament amb les de la resta de comunitats autònomes. En darrer lloc, cal afegir que també, abans d'acabar l'any, la Conselleria disposarà d'una estació mòbil del mateix tipus, instal·lada en un vehicle adaptat a aquest efecte i que es va

adjudicar recentment a una empresa especialitzada per un import de 35 milions de pessetes. Aquesta estació mòbil permetrà atendre casos de denúncies en zones conflictives, traslladar-lo a les illes menors, vigilància de manera periòdica encara que no permanent en zones d'especial interès (parcs naturals), etc.

***Miquel Antoni Colom i Altès és doctor en Ciències Químiques i enginyer químic. Cap del Servei de Residus i Contaminació Atmosfèrica de la Conselleria de Medi Ambient**

Embat

Llibres

PEDAGOGIA - PSICOLOGIA - CIÈNCIES SOCIALS

Pge. Papa Joan XXIII, 5-I • Geranis Centre - Tel. 971 713 350 • Fax 971 215 641 • 07002 Palma de Mallorca

El Silenci,

un recurs ambiental cada dia més escàs

ÀNGEL MARIA POMAR

El renou, si bé moltes vegades hom no n'és conscient, és un contaminant que es propaga per l'aire i que ha estat tradicionalment considerat com una forma de contaminació inofensiva.

No obstant això, contràriament al que es pensava, és un dels més invasors que es coneixen, té un elevat caràcter nociu i genera importants desequilibris. S'ha calculat que el 20 % de la població d'Europa occidental es troba exposada a nivells de renous considerats inacceptables, amb un grau de molèsties importants, pertorbació seriosa del son i amb efectes nocius per als sistemes cardio-vasculars i psicològics. L'aire en què s'emet el renou i pel qual es propaga el renou aliè és un bé públic, d'ús

Normalment, no s'assumeix la responsabilitat (persones, empreses i organitzacions) de no interferir en l'ús i el gaudi de l'aire comú, i el contaminam amb renou. Habitualment en la nostra societat hi ha una manca de conscienciació de la contaminació atmosfèrica per renou, conscienciació que és necessària per millorar la situació en relació amb aquest important i menyspreat contaminant atmosfèric. Hom no té en compte que l'emissió de renou no és un dret sense límit, ja que interfereix el dret dels altres al gaudi i a l'ús de les condicions de tranquil·litat. És freqüent que el benefici que proporciona la contaminació per renous repercuteixi sobre poques persones, mentre que la població afectada és molt important.

La contaminació acústica, pel seu caràcter invasor i generador de molèsties ineludibles, implica una seriosa disminució de la qualitat ambiental i de la qualitat de vida de la població, tal com ens mostren les innumerable queixes degudes a aquesta forma de contaminació. A més, la contaminació acústica als nostres espais turístics implica una pèrdua de qualitat turística i, per tant, de competitivitat empresarial per a les activitats afectades.

comú, el qual no pertany a ningú, sinó a la societat en el seu conjunt. Per aquest motiu, ningú no té dret il·limitat a propagar els seus renous a discreció. Al contrari, tenim l'obligació d'usar aquest bé comú, l'aire, de forma que sigui compatible amb els altres usos. En les emissions de renous que tots sofrim habitualment, no hi ha la consciència que l'emissió d'aquest contaminant interfereixi altres persones.

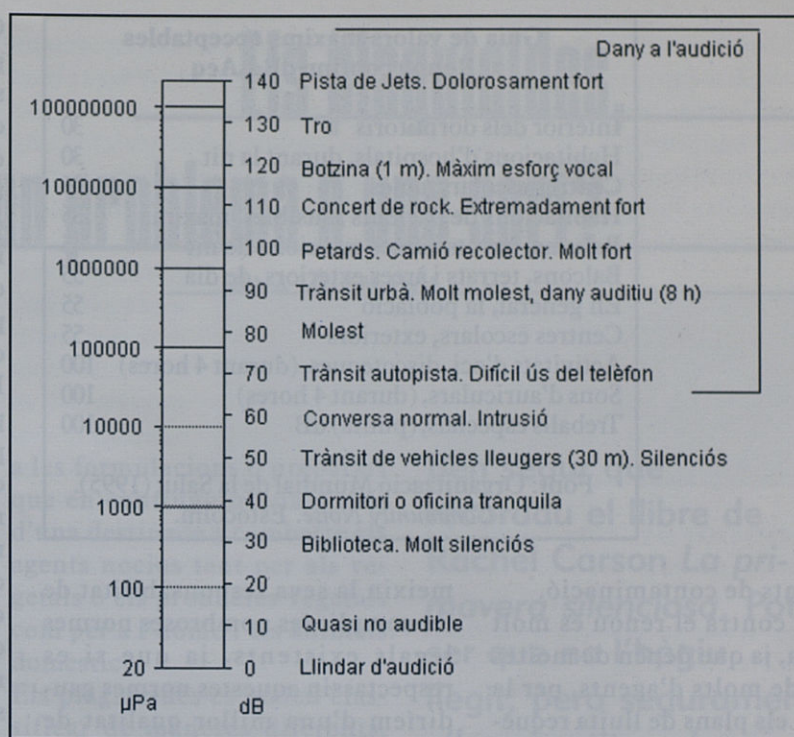

A la nostra comunitat, els problemes de contaminació no difereixen significativament d'altres indrets, encara que hi han fonts de contaminació específiques de les zones turístiques i hi manquen, normalment, els renous d'origen industrial que afecten altres indrets. D'aquesta manera les fonts de renous molestos que sofrim cada dia són el trànsit, especialment les motocicletes, els vehicles dels serveis municipals, la càrrega i descàrrega de mercaderies, les obres, els aparells d'aire condicionat i els animals domèstics, a més dels veïnats més pròxims. A determinats indrets té importància el trànsit aeri i també algunes activitats recreatives, com és el cas conegut dels *bieregardens* de la Platja de Palma.

La contaminació acústica, el renou, provoca canvis en la funcionalitat dels sistemes de l'organisme, provocats com una resposta habitual a la seva percepció. Els canvis produïts abasten molts d'aspectes diferents i depenen de les característiques del renou.

Quan hi ha renous sobtats, no repetitius, apareixen com a resposta: alteració del ritme cardíac, alteració de la respiració, augment de la pressió, modificació dels moviments peristàltics de l'estómac i l'intestí, alteració del to muscular i dilatació pupil·lar. Davant de sorolls de gran intensitat (>140 dB) apareixen altres alteracions, com sensació de vibració en el cap, pèrdua de l'equilibri i pertorbació de la visió.

L'exposició al renou provoca distints efectes negatius sobre l'audició, com és la presbiacusia (pèrdua auditiva amb l'edat, la qual s'accelera si hi ha hagut exposicions elevades al renou); fatiga auditiva (resposta de protecció cap a sons d'intensitat elevada per la qual disminueix temporalment la sensibilitat); efecte emmasca-

rador (efecte pel qual es disminueix la capacitat de percepció d'un so a conseqüència d'un altre so).

El renou també genera efectes sociopsicològics i produeix canvis en el nostre comportament, com són els canvis en les pautes del son, disminució del rendiment en el treball, interferència en les converses. Els més importants sense dubte són que el renou pot provocar **s í m p t o m e s**

d'ansietat, increment del neguit i estrès. A més de causar danys i efectes fisiològics, el renou és una important causa de la disminució de la qualitat de vida als espais urbans. Es considera que nivells de renous inferiors a 50 dB LAeq durant el dia ja causen molèsties petites sobre la població.

Per protegir la població de les molèsties cal que el nivell de renou no excedeixi els 55 dBaeq a les àrees exteriors, que és el màxim acceptable. La

pressió de renous durant el vespre i la nit han de ser de 5 a 10 dB més baixos que durant el dia. En funció dels efectes del renou sobre les activitats i el descans de les persones, l'OMS té una guia de valors màxims acceptables.

Si bé es fan molts d'esforços per controlar i protegir recursos ambientals, l'esforç per preservar la qualitat de l'aire en relació amb la contaminació

Són necessaris programes per reduir les emissions acústiques

per renous és extremadament baixa, i no és proporcional a les molèsties i als efectes que té sobre la població. El renou és un dels principals problemes ambientals que ens afecten, però contràriament a la dimensió del problema, les accions destinades a reduir aquest tipus de contaminació són, com a norma general, les que menys han estat ateses dins de les dis-

**Guia de valors màxims acceptables
Renou continu dB LAeq**

Interior dels dormitoris	30
Habitacions d'hospitals, durant la nit	30
Centres escolars, aules	35
Habitacions de pacients sensibles, màxima	35
Balcons, terrats i àrees exteriors, de nit	45
Balcons, terrats i àrees exteriors, de dia	55
En general, la població	55
Centres escolars, exteriors	55
Activitats d'oci, discoteques, (durant 4 hores)	100
Sons d'auriculars, (durant 4 hores)	100
Treballs especials, (punta) dB	100

Font: Organització Mundial de la Salut (1995).
Community Noise. Estocolm.

tintes fonts de contaminació.

La lluita contra el renou és molt complexa, ja que depèn de moltes causes i de molts d'agents, per la qual cosa els plans de lluita requiriran importants esforços en molts d'àmbits. Això no obstant, la primera fita que cal assolir és que siguem conscients de la gravetat d'aquesta forma de contaminació, la qual es troba, a la nostra comunitat, en una fase expansiva. A més de ser conscients del problema, cal que actuem en conseqüència, tant individualment com per part dels que tenen l'obligació de vetllar perquè es disposi d'un medi ambient adequat al desenvolupament de la persona.

Cal que els nostres governants prenguin consciència dels problemes relacionats amb aquesta forma de contaminació i que impulsin programes educatius i de sensibilització de la societat per tal que es redueixin les emissions acústiques. També cal que assu-

meixin la seva responsabilitat de fer complir les nombroses normes legals existents, ja que si es respectassin aquestes normes gaudiríem d'una millor qualitat de vida. En aquest sentit resulta vergonyós que els ciutadans hàgim que fer esforços increïbles, i de vegades sense resultats, per aconseguir que els poders públics simplement facin complir les lleis.

L'educació és un dels instruments més efectius per crear un ambient acústic adient, per aquesta causa cal educar sobre els aspectes de la higiene acústica. Un lloc adequat per transmetre aquesta cultura és el centre educatiu, tal com ja es fa en alguns llocs amb bons resultats. Cal que aquesta educació de la higiene sonora, que ha d'incloure aspectes sobre les emissions i sobre la preservació de l'aparell auditiu, comenci en la infantesa, ja que és quan hi ha un rebuig espontani dels sons agressius.

Com a individus tenim una important tasca per endavant, en què són necessaris grans canvis en el comportament i corregir alguns dels nostres valors culturals, entre els quals hi ha el valor social de l'elevat nivell acústic, com ens mostra, entre altres aspectes, el fet que no podem reconèixer un espai com a de diversió si hi manquen elevats nivells de renou.

Dins les famílies, també s'ha de prestar una adequada atenció al problema, ja que és a la llar on comença la iniciació al renou. Cal mostrar als infants que produïm renous que poden molestar; que cal posar baix el volum de la ràdio, del televisor i dels *walkmans*; que s'ha d'apagar el televisor durant els àpats; que sabem conduir sense tocar la botzina; que es pot demanar als locals públics que prestin atenció al volum de la música; que cal desenvolupar activitats no renoueres, entre molts altres aspectes. També és necessari que, reiteradament, demanem als poders públics que comencin, decididament, a assumir les seves responsabilitats en la preservació del paisatge acústic.

**Àngel Maria Pomar i Gomà és consultor ambiental i biòleg*

Roldan

Cream espais per conviure

Eusebi Estada, 66 - 68 - 07004 Palma

Tlf.: 971 763 666 - Fax: 971 763 667

Internet: <http://www.rolan.es>

E-mail: rolanib@rolan.es

CULTE AL COS

- Disseny
- Ergonomia
- Durabilitat

Els plaguicides, un problema o una sort?

ANA ALEMANY

Es va publicar als anys seixanta i va ser la primera veu seriosa, i en aquell moment profètica, que anunciava i denunciava els perills i els efectes nocius dels plaguicides. Com sabeu, allò del «silenci en primavera» feia referència al fet que al Vietnam ja no se sentia cantar els ocells, com a conseqüència de la guerra química amb gasos tòxics i herbicides. La realitat és que a poc a poc ha disminuït no tan sols el nombre d'aus arreu del món, sinó també el de molts d'insectes i altres criatures.

El motiu ja sabem quin és: que si hom volia posar fi a les plagues, també s'ha posat fi a una bona part de les espècies animals o s'han posat en perill directament o indirectament, així com s'ha posat en perill la nostra salut. Un dels avantatges de la globalització és que una bona part de la humanitat ja és conscient de la gravetat d'aquest tema, i per això ben sovint se'n parla i es prenen mesures —molt insuficients, encara— per protegir els ecosistemes.

No es tracta de no emprar els plaguicides, sinó de fer-ne un ús racional, però sobretot de saber-los distingir, de manera que s'han de poder triar els més adients en cada cas i, sobretot, els més *dolços*, com es diu avui en dia, amb el medi ambient.

Què és un plaguicida?

Tots sabem que amb aquest nom ens referim a una substància o a un ingredient actiu, així com

a les formulacions o preparats que en continguin una o més d'una destinada a combatre els agents nocius tant per als vegetals o els productes vegetals com per a l'home i els animals domèstics.

Els plaguicides es poden classificar de maneres diferents. Per exemple, segons l'efecte que produeixen: acaricides, insecticides, fungicides, herbicides, antibiòtics, etc. O també segons l'índex de perillositat, és a dir, d'acord amb la influència sobre la salut o la vida dels homes, els animals domèstics, la flora, la fauna d'aigua dolça, així com sobre l'anomenada fauna útil, com ara els insectes pol·linitzadors i els enemics naturals de les plagues (depredadors i parasitoides).

A més a més, els plaguicides també poden provocar efectes negatius sobre el medi ambient, com per exemple destruir la capa d'ozó. Per tots aquests motius es classifiquen com a productes *poc tòxics* (catalogats amb (0) o amb la lletra A); *lleugerament tòxics o nocius*, que ja impliquen riscos més importants sobre la salut, encara que limitats (assenyalats amb (Xn) o amb la lletra B); *mitjanament tòxics*, que ja poden donar lloc a problemes greus de salut, de vegades crònics, i arribar fins i tot a provocar la mort (s'assenyalen amb T o C); i plaguicides *molt tòxics*, causants de problemes molt greus de salut, així com també de la mort (marcats com a (T+) o D).

D'altra banda, aquestes subs-

Ben segur que recordau el llibre de Rachel Carson *La primavera silenciosa*. Pot ser que no l'hàgiu llegit, però segurament n'heu sentit parlar.

tàncies també poden ser inflamables, explosives, corrosives, etc. Segons la normativa actual, regulada pel Reial decret 3349/1983, a l'etiqueta de cada producte hi ha d'haver correctament indicades totes les ca-

a dir, de quina manera actuen sobre l'organisme d'un animal i sobre el nostre cos. Perquè, lògicament, un plaguicida està dissenyat per matar, però, com s'aconsegueix, això? La major part dels pla-guicides conven-

cionals són neurotòxics, és a dir, actuen directament sobre el sistema nerviós, inhibint les respostes

ment els hivernacles d'El Egido, a Almeria, actuen com a vertaders laboratoris d'experimentació humana.

Nuestro futuro robado és un llibre escrit per Colborn, Meyers i Dumanoski que és gairebé una continuació del que he esmentat en començar aquest article. És impressionant llegir els efectes atribuïts als plaguicides per exemple sobre els ous (la closca és blana) i els nadons (malformacions) d'un bon grapat de rèptils o d'algunes aus d'arreu del món, entre molts d'altres exemples.

Diferents generacions

Pel que fa a la composició química, els anomenats plaguicides de la primera generació eren organoclorats: el primer de tots fou el DDT, i el Lindane o Endosulfan pot ser que fossin uns dels darrers a ser utilitzats, ja que sortosament no es permet d'utilitzar-ne gairebé cap. Es metabolitzen molt difícilment, actuen per inhalació, ingestió i contacte, són neurotòxics i se n'ha demostrat l'efecte cancerigen.

Els coneguts com de segona generació són els organofosforats i els carbamats, que actualment s'empren moltíssim. Son insecticides menys persistents que els anteriors, però que actuen de manera molt semblant, és a dir, també són neurotòxics i la major part s'absorbeixen per inhalació, ingestió i contacte. Per tant, són substàncies poc recomanables. Matèries actives com el dimetoat, fenamifós,

El sofre o el coure se sap fa temps que tenen un efecte biocida

racterístiques esmentades, i a més a més s'hi ha d'especificar la matèria o les matèries actives integrants de la seva formulació.

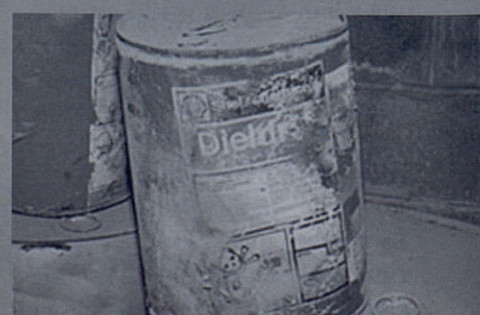
D'acord amb la composició química, els plaguicides es classifiquen en una sèrie de grans grups, dels quals parlarem més endavant, perquè és una informació molt important i convé conèixer-la bé.

Per a l'usuari és una qüestió fonamental saber mitjançant quin sistema el plaguicida produeix l'efecte desitjat. Aquestes substàncies poden ser nocives per inhalació i/o per ingestió, però cal saber també que moltes actuen per contacte, de manera que quan per exemple ens hi banyam un dit, un braç o una mà, les absorbim a través de la pell. Malauradament poca gent ho sap, i per això ens esgarriam veient que, quan fa calor, un pagès esquitxa amb calçons curts, màniga curta i sense guants, per exemple.

Però també ens interessa molt saber quin és el mecanisme d'actuació dels plaguicides, és

donades per part del cervell i per tant ocasionant la descoordinació dels moviments i produint després un efecte paralitzant. El més greu, emperò, és que el sistema nerviós de tots els animals funciona de la mateixa manera, des del més senzill, com pot ser un cuc, passant per una mosca, per una gallina o una ovella, fins a nosaltres mateixos.

Tots gaudim del mateix model funcional de sistema nerviós i, per tant, només és qüestió de dosi. Per matar una mosca fa falta poca quantitat de producte, i perquè ens afecti a nosaltres, una mica més. El cas és que, en això, pràcticament no s'hi pensa mai, i no ens adonam dels efectes que patim a causa dels plaguicides. S'han descrit pèrdues de memòria, impotència, al·lèrgies estranyes, pèrdues de mobilitat a les articulacions, pèrdues de defenses immunitàries, malformacions de fetus, per esmentar alguns dels efectes negatius, a més a més del cancerigen, ben demostrat en determinats casos. Dissortada-

fèntion, malàtion o pirimicarb són alguns exemples de les substàncies amb què s'esquitxen dia sí dia no els nostres camps i conreus. I, cosa que és pitjor, sense tenir consciència de la perillositat que impliquen.

Dins els anomenats plaguicides convencionals, la tercera generació correspon als piretroides (substàncies sintètiques semblants a les piretrines naturals). Ja no són neurotòxics, encara que actuen bloquejant altres vies metabòliques comunes als insectes i a altres animals. Però almenys s'ha aconseguit que siguin efectius per als artròpodes amb unes dosis molt baixes en relació amb les que afecten l'home i els animals domèstics. Això vol dir que per a nosaltres són menys perillosos, encara que moltes vegades són d'espectre ampli, és a dir, que, com els anteriors, no destrueixen solament la plaga, sinó també molts altres animals, com ara les abelles o les marietes.

En resum, els plaguicides convencionals són perjudicials perquè maten indiscriminadament, per tant, redueixen la biodiversitat i desequilibren els ecosistemes; afecten la salut de l'home i dels animals domèstics; contaminen el medi ambient a curt i mitjà termini; indueixen l'aparició de resistències, afavorint també el ressorgiment de plagues secundàries o de noves plagues, com a conseqüència de la destrucció dels seus enemics naturals.

Hi ha també plaguicides de tota la vida, és a dir, substàncies conegudes des de fa molt de temps pel seu efecte biocida, com ara el sofre, o el coure, o més modernes com els olis d'hivern i d'estiu. Aquestes substàncies són citotòxiques, és a dir, produeixen alteracions directament a les cèl·lules. També s'utilitzen certs extractes de plantes, com la nicotina o el piretre (piretrina), però cal

anar-hi molt amb compte, perquè també són neurotòxics, com la major part dels plaguicides convencionals.

Els plaguici-des dolços

Al llarg de les darreres dècades s'han iniciat noves línies d'investigació basades – ja era ben hora! – en l'observació del que passa a la natura. Sempre s'ha dit que la natura és sàvia, i com que ens duu milions d'anys d'avantatge, ens pot ensenyar algunes coses. Aquests estudis han dut als anomenats plaguicides bioracionals, que es basen en:

– La fisiologia del desenvolupament i de la muda dels insectes. Són els reguladors del creixement (IGR), que bloquegen la fabricació de la cutícula, aquesta pel·lícula protectora externa dels artròpodes, i els produeix la mort, com per exemple l'hexaflumuron, que s'empra per lluitar contra la processonària del pi. També ho són els mimètics de les hormones de la muda (juvenoides o antiecdisteroides), que interfereixen retardant el desenvolupament de l'insecte.

– La relació insecte-planta. Aquesta és una bona font de

plaguicides naturals, ja que les plantes fa cents de milions d'anys que es defensen dels enemics. Segreguen un bon grapat de substàncies nocives, algunes de les quals amb els efectes hormonals ja esmentats

El control biològic utilitza els mateixos mitjans que la natura

(fitojjuvenoides), o d'altres que són antialimentàries, és a dir, un cop l'insecte les ha tastat, ja no menja mai més i mor. Un exemple molt interessant que gaudeix d'ambdues característiques i que sembla molt efectiu es l'azadiractina (o neem), que és un extracte natural de l'acàcia *Azadirachta indica*. D'altra banda, també hi ha substàncies que actuen com a atraients dels insectes i es poden emprar amb una estratègia de caça amb parany massiva, per eliminar una bona part de la població de la plaga.

– La comunicació entre els insectes. El llenguatge dels animals és majoritàriament químic, és a dir, s'envien senyals mitjançant determinades substàncies, per tal de trobar parella, d'avisar-se d'un perill, de mantenir-se a prop els uns dels altres, etc. Aquestes substànci-

es s'anomenen feromones, i constitueixen una manera molt adequada, i a més a més específica, de lluitar contra les plagues. Cada feromona és un codi que només entenen els individus d'una mateixa espècie, és a dir que només ells són capaços d'entendre'l: així, la feromona de la carpocapsa de la pomera, per exemple, només serveix per atreure els mascles de carpocapsa, i cap altra papallona. Això vol dir que és una lluita molt neta, perquè no interfereix amb cap altre animal. Hi ha un bon grapat de feromones comercialitza-

des, que es poden emprar per controlar les plagues corresponents. Per acabar, voldria esmentar els plaguicides d'origen biològic, com ara el conegut *Bacillus thuringiensis*. No es tracta d'emprar el bacteri viu, sinó esporulat, o millor dit, el que se n'aprofita és un cristall segregat durant l'esporulació que queda aferrat a l'espòria. N'hi ha diferents soques, com la varietat *kurstaki*, que serveix per controlar papallones com ara la processionària del pi o escarabats com el de la patata; o bé la varietat *israelensis*, que es pot tirar dins

l'aigua i serveix per controlar les larves dels moscards.

Tenim, doncs, un bon ventall de possibilitats per triar. I això que no he parlat del *control biològic*, que pot ser que sigui un dels millors mètodes, ja que es tracta d'emprar els mateixos mitjans de control que utilitza la natura: els enemics naturals, que són, com he dit abans, els depredadors i els parasitoides. Això ja és un altre tema, però almenys cal que no els destruïm, cosa que fem quan empram productes inadequats. Per això i per les altres raons sanitàries, ecològiques i mediambientals exposades, cada vegada hauríem d'estar més convençuts que cal rebutjar els plaguicides convencionals.

El que és important és conèixer les possibles eines alternatives que tenim a l'abast, per triar les més adients en cada cas. Al principi, emperò, ho hauríem de fer ajudats per algú que ens pogués aconsellar correctament sobre el que hem de fer, quan i com.

**Ana Alemany és professora titular de Zoologia de la Universitat de les Illes Balears*

Els plaguicides convencionals són perjudicials perquè maten indiscriminadament.

EL MIRALL BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sr./Sra. _____

DNI _____

Adreça _____ Núm. _____ Pis. _____

Codi Postal _____ Població _____

Telèfon _____

Em subscric a la revista EL MIRALL, al preu de 4.000 ptes. de quota anual. Podeu presentar els rebuts a l'entitat bancària/d'estalvi que indic a continuació i a la qual deman que els accepti i els carregi al meu compte:

Banc/Caixa _____

Signatura

Agència/Oficina _____

DC _____ Cte./Lta. núm _____

Aliments transgènics

i mecanismes de control

ANDREU PALOU

Coneguts els gens que són responsables de determinades característiques o propietats d'un organisme (microorganisme, planta o animal) o dels aliments que es produeixen a partir d'aquest, com per exemple el pa a partir del blat, avui la biotecnologia permet escollir un o més d'aquests gens i introduir-los selectivament en altres plantes o animals.

En molts casos es pot aconseguir que els gens incorporats es mantinguin integrats i funcionals en el nou genoma de forma estable; d'aquesta manera, es poden aconseguir nous organismes (organismes modificats genèticament o transgènics) i els productes alimentaris fets a partir d'aquests poden tenir noves propietats que s'hagi considerat interessant incorporar.

Avui sabem que molts dels factors que afecten la salut estan relacionats amb l'alimentació, amb els hàbits i amb les propietats dels components dels aliments, incloent-hi els additius, els contaminants, els efectes del processament dels aliments i molts altres factors que se superposen.

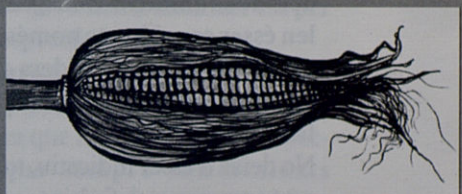
En una primera generació, amb modificacions genètiques senzilles (un o dos gens), els aliments transgènics no han afrontat els problemes anteriors, sinó que només han suposat millores en la productivitat i en el rendiment econòmic dels cultius. Probablement per això, combinat amb les posicions enfrontades de les organitzacions ecologistes entre el consumidor europeu, s'han generat incerteses i un rebuig a aquestes biotecnologies. En canvi, la nova generació de transgènics, a part de suposar un nivell de complexitat superior amb la implicació d'un

nombre més elevat de gens i llurs possibles interaccions, planteja possibles beneficis per a la nutrició o per a la salut més tangibles i apreciables pel consumidor.

Deixant clar que la modificació dels gens d'una mateixa espècie es una pràctica típica de l'agricultura, des del seus començaments, i que difícilment avui reconeixeríem els fruits de moltes de les plantes originals de les productores actuals de fruites o hortalisses que trobem als nostres mercats, la biotecnologia moderna el que permet són modificacions molt més ràpides, efectives i selectives, i amb moltes més possibilitats, incloent-hi combinacions de gens d'espècies diferents, unes possibilitats que eren impensables amb les tècniques clàssiques de millora genètica (vegeu l'esquema o figura).

En aquest context, els organismes transgènics són, estrictament, els que contenen gens d'una altra espècie, i els aliments procedents d'aquests organismes són els aliments transgènics per excel·lència. Però la denominació d'aliment transgènic (ATG) inclou un ventall més ampli, és a dir, pràcticament tots aquells aliments en la confecció dels quals s'empren tècniques d'enginyeria genètica o biotecnològiques derivades dels moderns coneixements de la bioquímica i de la biologia molecular. En particular són ATG els aliments que consisteixen en organismes genèticament modificats o que els contenen, o que contenen productes procedents d'organismes genèticament modificats.

La regulació europea sobre els denominats nous aliments (de l'anglès *novel foods*) (Regulació EC, núm. 258/97) cobreix un ventall encara més ampli de nous ali-

ments, a més dels transgènics: els aliments obtinguts a partir d'algues, microorganismes o fongs, els obtinguts a partir de fonts o per procediments no tradicionals, etc.

Polèmica a Europa

La major part de les organitzacions científiques internacionals han declarat una posició coincident en el sentit que els aliments modificats gràcies a les modernes tecnologies d'enginyeria genètica no suposen en principi majors problemes potencials per a la salut dels que puguin produir els aliments generats pels procediments més tradicionals. Els riscos potencials dels nous aliments transgènics solen ésser considerats només en un pla hipotètic i es considera que les actuals mesures de control són suficients.

No deixa d'ésser indicatiu, tot i que no és cap prova definitiva, que després de la introducció dels primers aliments transgènics concrets —la tomàtiga, el blat de l'Índia (*Zea mays*) i la soja, des de ja fa quasi 10 anys, i altres plantes posteriorment— el seu consum per molts milions de persones als EUA i en altres indrets no ha provocat que es detectessin efectes adversos per a la salut.

Que la polèmica té un rerefons

socioeconòmic i polític més que científic es pot deduir també d'una anàlisi comparativa respecte del que succeeix amb els principals problemes científics i riscos establerts en matèria de seguretat alimentària: els diferents exemples relacionats amb la contaminació química (i biològica) dels aliments, els additius, els materials en contacte amb els aliments, l'ús d'antibiòtics i les malalties del ramat, com el mal de les vaques boges o el mal de potó, o els problemes nutricionals en general. El risc de cadascun d'ells està fonamentat, deduït o establert sobre la base de fets i dades concretes, i el ressò social es correspon, dins d'amplis marges, amb la incidència derivada de la detecció de perills i efectes concrets, juntament amb incerteses relatives a la novetat i altres factors del problema. En el cas dels aliments transgènics a la UE el control és molt més rigorós, ja que aquests aliments passen per filtres d'avaluació de la seva seguretat, molt exhaustius en comparació amb els que s'apliquen als EUA o en altres nous aliments a Europa i mai no s'han detectat efectes adversos per a la salut humana; de fet, les normes vigents (que són restrictives a la comercialització) es basen en perills hipotètics, que generalment no són considerats rellevants per a altres tipus d'aliments. El debat públic és sovint confús i no resulta estrany que a qualsevol tipus de nou aliment dubtós, sigui o no transgènic, se li associï aquesta denominació en els mitjans generals de divulgació. Tampoc no és infreqüent que, enmig de qualsevol polèmica o incident alimentari, es desprengui un pessic de culpabilitat per als aliments transgènics en general. És el cas de les recents alarmes alimentàries de contaminació per productes químics (dioxines) o el mal de les vaques boges, que no són ni es relacionen amb els aliments transgènics.

Major qualitat

La tendència no sembla anar cap a reduir l'actual filtre de seguretat

que s'aplica abans de la introducció de cada nova varietat d'aliment transgènic, ans al contrari. L'actual polèmica pot contribuir a incrementar el nivell de qualitat i seguretat que el ciutadà europeu exigirà als aliments, siguin obtinguts aquests gràcies a les modernes biotecnologies o mitjançant tecnologies més antigues.

Cada vegada es demanen més coses als aliments, no tan sols que ens assegurin la supervivència i el plaer de consumir-los, sinó una seguretat quasi absoluta i que ens protegeixin de les malalties i ens proporcionin salut (els anomenats nous aliments funcionals). Pot resultar sorprenent, però cal recordar que els aliments tradicionals mai no s'havien qüestionat com a tals (tret d'alguns, pocs, arran d'incidents concrets) ni mai no s'han avaluat sistemàticament quant a la seva seguretat, a diferència del que s'aplica als aliments transgènics.

Els aliments (n'hi ha de millors i de pitjors) sempre s'han considerat necessaris en general, deixant al marge els possibles dubtes sobre la seva seguretat intrínseca i, en canvi, posant tota la atenció sobre els possibles factors de risc acompanyants d'aquests aliments (contaminants, additius, etc.). És arran de l'actual nivell de capacitat econòmica i qualitat de vida de què gaudeix la societat europea quan es produeix un gran salt en la demanda de seguretat i qualitat alimentària, en contrast amb la demanda de productivitat que va caracteritzar els 30 anys posteriors a la Segona Guerra Mundial. Aquesta demanda de productivitat és la que encara predomina en els països en via de desenvolupament.

És per això que, a mesura que es coneixen més i millor les propietats dels aliments considerats tradicionals i dels seus nutrients i components, augmenta i augmentarà la demanda de qualitat, ço que requerirà una ampliació dels controls en matèria de seguretat i vigilància sobre la inclusió de recomanacions per a la salut associades als nous aliments, etc. Uns controls que d'aquí a uns pocs anys cal

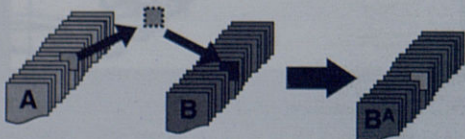
MILLORA GENÈTICA TRADICIONAL

A i B són individus de la mateixa espècie

TRANSGÈNICS: millora genètica dirigida

A i B poden ser individus d'espècies diferents

ESQUEMA COMPARATIU DELS MÈTODES DE MILLORA GENÈTICA TRADICIONAL Y LA OBTENCIÓ DE TRANSGÈNICS.

En el procés tradicional la barreja de gens de la descendència, resultant de creuar dos individus de la mateixa espècie, és al azar.

En canvi, la modificació genètica amb la moderna biotecnologia permet escollir un gen individual (o un conjunt d'ells) i transferir-lo selectivament a un altre individu d'una espècie diferent.

Més informació a Internet

Comitè Científic de l'Alimentació Humana de la Comissió Europea (CE):

http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/scf/index_en.html

Laboratori de recerca del prof. Andreu Palou:

<http://palou.uib.es/>

Andreu Palou i Francisca Serra: Alimentos transgénicos.

Medicine, 1999, vol 7, p. 6602-6614:

<http://palou.uib.es/>

Facts on GMOs in the EU

(Organismes modificats genèticament a la Unió Europea):

http://europa.eu.int/comm/dgs/health_consumer/library/press/press63_en.pdf

esperar que s'apliquin de forma indistinta tant als aliments que avui denominem transgènics com als que considerem tradicionals.

Efectes inesperats?

Per molt exhaustiu que sigui l'estudi i l'anàlisi dels aliments mai no es pot arribar a la garantia absoluta de la seva innocuïtat. El risc zero no existeix. Els possibles efectes inesperats són, per definició, imprevisibles. Tot i així, el creixent nombre de tècniques disponibles (genòmica, DNA-microarray o transcriptòmica, proteòmica i metabolòmica), corresponents a la denominada era postgenòmica, permet reduir cada vegada més la probabilitat d'un efecte inesperat. En qualsevol cas, les mateixes inquietuds són igualment assumibles per a les noves varietats d'aliments obtingudes per tecnologies considerades tradicionals. Moltes vegades els dubtes poden sorgir pel que fa a la conveniència o no d'exigir per a cada cas concret determinats estudis molt complexos i costosos, abans que es pugui autoritzar la comercialització d'un nou aliment. L'obligació de realitzar alguns estudis es fa avui motivada per la preocupació del públic en general, només per pura precaució en absència d'indicacions d'efectes adversos concrets, és una possibilitat que està sols a l'abast de les empreses multinacionals de major capacitat econòmica i suposa una barrera real a moltes empreses petites i mitjanes que no poden competir amb les més grans. Actualment, la conclusió més acceptada és que la decisió d'accep-

tar o no un nou aliment com a segur, sigui de tipus transgènic o modificat tradicionalment, s'hauria de basar en l'anàlisi científica del màxim nombre de dades i paràmetres, que ha d'estar disponibles per avaluar en cada cas concret. I això és el que aplica el Comitè Científic de l'Alimentació Humana (SCF, Scientific Committee on Food) de la Comissió Europea, l'òrgan d'avaluació científica dels problemes relacionats amb l'alimentació, que serveix de base a la decisió política de la UE, deixant de banda moratòries i postures de bloqueig o iniciatives particulars que puguin adoptar unilateralment els estats membres de la UE.

Equivalència substancial

El comitè científic de l'alimentació humana i altres organismes d'àmbit internacional han establert un marc de referència sobre el qual basar les seves opinions a l'hora d'acceptar o no un nou aliment com a segur i adequat per al consum: el concepte d'equivalència substancial. Es tracta de comparar (composició, propietats, etc.) el nou aliment (per exemple, una tomàtiga modificada genèticament) amb el seu homòleg tradicional (la tomàtiga no modificada). Si després d'anàlitzar un nombre de paràmetres, un nombre prèviament establert com a suficient, no s'hi troben diferències, aleshores el nou aliment es considera equivalent i ha de ser considerat de la mateixa manera quant a seguretat i indicacions que l'aliment no modificat. És el cas de les vari-

etats de tomàtiga, soja i blat de l'Índia ja autoritzades a diversos indrets de la UE, juntament amb els aliments procedents de més de 40 varietats de cultius modificats genèticament als EUA i altres països, ja disponibles als supermercats d'aquests països no europeus.

L'avaluació a la UE

No pot afirmar-se genèricament que els aliments transgènics siguin intrínsecament més o menys perillosos que les seves varietats homòlogues tradicionals. Depenent de les modificacions genètiques introduïdes, els aliments hauran incorporat característiques particulars que s'han d'anàlitzar cas per cas, específicament.

El procediment d'avaluació s'adapta, doncs, a cada cas concret, encara que hi ha una sèrie d'aspectes que sempre són avaluats exhaustivament en el comitè científic de l'alimentació humana: especificacions del producte, efectes del processament (emmagatzematge de l'aliment, en fred, en calor, etc.), anàlisi de les característiques de l'aliment sense modificar, efectes de la modificació sobre les propietats nutricionals, toxicològiques, microbiològiques, estudi de l'estabilitat genètica, especificacions del material genètic modificat i la regulació de la seva funció, anàlisi de les possibilitats de transferència del material genètic a altres organismes, anàlisi de la composició en nutrients i no nutrients i impacte previsible en la dieta i hàbits dietètics, potencial al·lèrgic, i en general la informació toxicològica requerida en espècies animals i tota la disponible en humans.

***Andreu Palou és catedràtic de Bioquímica i Biologia Molecular. Director del Departament de Biologia Fonamental i Ciències de la Salut. Universitat de les Illes Balears. Vicepresident segon del Comitè Científic de l'Alimentació Humana (SCF, Scientific Committee on Food) de la UE.**

Josep Massot i Muntaner

i el «Dossier Sbert»¹

PERE ROSSELLÓ BOYER

Fins fa poc el polític mallorquí Antoni M. Sbert i Massanet (Palma, 1901-Mèxic, 1980) era una de les figures més desconegudes de la nostra història contemporània. El llast de silenci que el franquisme vessà sobre els homes que es varen mantenir fidels a la República, juntament amb el distanciament que l'exili va provocar, l'havien convertit en un nom del qual gairebé només es recordava el pas com a conseller de la Generalitat de Catalunya durant la Guerra civil. A més, el caràcter polèmic d'algunes de les seves actuacions ha ajudat que es llançàs un vel sobre Sbert, fins i tot per part dels seus parents mallorquins, els quals «preferien no parlar-ne per no crear problemes o per no originar discussions» (p. 8). Ara, l'extens estudi biogràfic *Antoni M. Sbert: agitador, polític i promotor cultural*, de Josep Massot i Muntaner, ens permet afirmar que la labor po-

lítica de Sbert ha estat recuperada de l'oblit. Això no obstant, com sempre ocorre en el terreny de la biografia, encara resten molts punts foscos de la seva personalitat i de les seves actuacions, que només es podran omplir amb la descoberta de nova documentació.

Com ja és habitual en els seus estudis, Josep Massot i Muntaner segueix un mètode, que el fa cenyir-se rigorosament a les fonts documentals utilitzades. Aquest procediment li obvia interpretacions subjectives, tant si són de caràcter apologètic com si es tracta de crítiques negatives, igualment personals i discutibles; però, sobretot, li deixa recuperar nombroses informacions, fins ara desconegudes i de primera mà. *Antoni M. Sbert: agitador, polític i promotor cultural* és fruit sobretot d'una labor d'escorcoll en diversos arxius, oberts recentment als investigadors. De fet, aquesta biografia és el resultat d'haver anat formant amb el temps un extens dossier de documentació sobre Antoni M. Sbert, que abasta des dels anys d'estudiant fins a la seva venguda a Catalunya amb el president Tarradellas el 1977. Les extenses citacions de documents que el llibre conté són una prova del propòsit d'objectivitat que l'autor s'ha fixat. A més, els extensos coneixements de Massot sobre història contemporània li permeten trobar explicacions de caràcter contextual als punts de vista divergents que han circulat sobre la figura d'Antoni M. Sbert. Si bé la metodologia seguida condueix a un excés de citacions –del qual l'autor és conscient–, també aquests fragments reprodu-

ïts «tenen un dring d'autenticitat i sovint un grau d'emoció insospitats», que «resulten –com ens adverteix a la presentació del llibre– molt més directes i molt més eficaços que els comentaris que jo mateix en podria fer» (p. 10-11). D'aquesta manera, Massot basteix una biografia assequible a un públic no gaire versat en qüestions històriques, sobretot gràcies a la claredat d'idees i d'estil que caracteritzen el nostre investigador. Uns trets que sovint ens fan qüestionar fins a quin punt en alguns casos no hauríem de considerar literatura també els llibres d'investigació.

L'estudi de la labor política d'Antoni M. Sbert resulta especialment interessant, atesa la seva interrelació amb el moment històric que li va tocar viure. La seva tasca com a líder estudiantil el va portar a un enfrontament directe amb el general Primo de Rivera, el qual el féu expulsar de la universitat, el va empresonar i després el va desterrar a Mallorca. Sembla com si aquests episodis haguessin servit al jove Sbert d'iniciació en el món de la política i haguessin afermat el seu ideari progressista. En tot cas, la figura mítica de l'estudiant revolucionari –«l'etern estudiant», com li deien– avui ens apareix propera i simpàtica, en front del Dictador que opinava que el llinatge Sbert «no parece español» (p. 20) i s'entestava a afirmar que el mallorquí és «una mezcla de catalán y de aragonés como lenguaje familiar» (p. 39). En canvi, la pertinença de Sbert a la maçoneria i al Rotary Club són episodis dels quals sembla haver-hi poca informació, però que ens fan

¹ Josep MASSOT I MUNTANER, *Antoni M. Sbert: agitador, polític i promotor cultural* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000). Amb caràcter de síntesi, es pot consultar el discurs de recepció de Josep Massot i Muntaner com a membre numerari de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC, llegit el dia 24 de febrer de 200, amb el títol *Antoni M. Sbert, intel·lectual i polític* (Barcelona, Institut d'Estudis catalans, 2000).

intuir un personatge que preparava el terreny per arribar al poder. Aquesta doble personalitat del lluitador idealista i pur i del «polític professional» es pot seguir al llarg de tota la seva vida i, en certa manera, potser és l'explicació de les fílies i de les fòbies que va despertar en el seu temps. Tanmateix, com a diputat i conseller de la Generalitat, sempre va esser un home fidel als seus presidents (Macià, Companys i Tarradellas) i, com conclou Massot, va «posar tots els seus dots d'organitzador i tota l'experiència que havia anat acumulant, al llarg de molts anys i de molts treballs, al servei de la continuïtat de la cultura catalana» (p. 283).

Els anys de la República Sbert va ocupar diversos càrrecs a Barcelona. Cal destacar els vincles amb Bartomeu Rosselló-Pòrcel quan Sbert dirigia l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya (ASUEC), institució que es va fer càrrec de la Residència d'Estudiants de la Universitat Industrial, dirigida per Miquel Ferrà. Sens dubte, Rosselló-Pòrcel havia de resultar una figura atractiva per al polític mallorquí, el qual, com escrivia al pròleg d'*Imitació del foc* (1938), veia en el jove poeta alhora «el regust romàntic del segle XIX i la sinceritat valenta i renovadora de les escoles del nostre temps» (p. 289). Rosselló-Pòrcel era també un estudiant actiu i compromès amb l'esquerra i amb l'associacionisme estudiantil, que havia treballat a l'Oficina d'Informació Internacional de l'ASUEC i que, després, havia dirigit les Edicions de la Residència d'Estudiants, en què *Imitació del foc* va aparèixer pòstumament.

Tanmateix, és durant la Guerra civil i l'exili quan la figura de Sbert ens sembla més activa i més decisiva. Nomenat conseller de Cultura i, després, conseller de Governació i d'Acció Social, la seva labor va estar molt determinada per les circumstàncies de la guerra. Al marge de les informacions «curriculars», volem destacar el retrat d'Antoni M. Sbert fet per Carles Gerhard, que el va conèixer a Montserrat, on el nostre personatge cada quinze dies pas-

sava el cap de setmana en companyia de la seva secretària i amant Maria Antònia Freixes. Gerhard destaca com a trets més definitoris de Sbert l'activitat, la intel·ligència, la brillantor i, sobretot, el sentit irònic de la vida, que li permetia «ridiculitzar les coses més serioses» (p. 90). El relat de l'actuació d'Antoni M. Sbert a l'exili ocupa la part més extensa d'*Antoni M. Sbert: agitador, polític i promotor cultural*. Hi podem resseguir la seva intensa activitat, tant en el terreny cultural amb la Fundació Ramon Llull, com en l'ajuda humanitària, tot fent gestions davant el govern de Vichy per a l'evacuació dels refugiats catalans a Mèxic. Tanmateix, «la figura de Sbert fou molt discutida en l'ambient tancat i mesquí que es produí durant aquests anys d'exili, en els quals les enveges, les rancúnies i les enemistats personals se sobreposaren a les baralles de tipus polític» (p. 99), que eren conseqüència de les ja existents durant la guerra. Pel seu ressò literari, volem subratllar un episodi molt concret de la vida de Sbert a l'exili: la fuga de París a peu durant la invasió de les tropes alemanyes, en companyia de Maria Antònia Freixes, Pierre-Louis Berthaud, Joan Prats i Mercè Rodoreda. Aquesta experiència, que Josep Massot ja havia estudiat més extensament en un treball anterior,² ja era coneguda per una famosa carta de Mercè Rodoreda a Anna Murià³ i sobretot per haver servit a la novel·lista catalana per elaborar la narració *Orleans, 3 kilòmetres*, recollida al volum *Semblava de seda i altres contes* (1978).

L'exili a Mèxic ocupa la resta de la biografia. D'entre les múltiples activitats de Sbert a l'exili americà Massot destaca la seva participació en defensa de la catalanitat en la Junta Española de Liberación, que pretenia un pacte per restaurar la República espanyola i enderrocar el franquisme, i l'assistència a la Conferència Fundacional de les Naci-

ons Unides de San Francisco el 1945. «He estat allí —escrivia Sbert— el català catalanista de la J.E.L., amb les quatre barres al pit, com les porto al cor» (p. 224). La resta de la seva actuació durant l'exili mexicà és tractat en els tres darrers capítols: el primer (VIII) resumeix la seva activitat en relació amb el govern espanyol de l'exili, la qual palesa la seva fidelitat al catalanisme i a la república; el segon (IX) ens parla dels seus intents de ressuscitar a Mèxic la *Revista de Catalunya* i la Fundació Ramon Llull; i el tercer (X) ens assabenta de les seves relacions amb el president Josep Tarradellas, el qual, tot i que mostràs algunes reticències envers el polític mallorquí, el convertí en el seu home de confiança a Mèxic.

Finalment, volem apuntar que l'activitat d'Antoni M. Sbert a la Fundació Ramon Llull, el seu interès per figures com Joan Lluís Vives i àdhuc la redacció d'alguns poemes, recollits a l'apèndix, permeten parlar de l'humanisme del nostre personatge. Això no obstant, Sbert fou un home que havia cursat estudis de caràcter tecnicocientífic i semblava versat sobretot en qüestions jurídiques i administratives, car, tot i no tenir titulació, durant la Guerra civil havia estat professor de l'Institut d'Estudis Internacionals i de Dret Comparat de la Universitat de Barcelona. No crec que els poemes que Massot ens aporta permetin atorgar-li cap racó en la història de la literatura. Es tracta d'unes peces escrites amb molt d'entusiasme, però que no sobrepassen el valor purament sentimental que les va inspirar. Segurament, Antoni M. Sbert no pretenia altra cosa més que esplaiar-se. Com dèiem al principi, podem trobar més valors literaris en aquest llarg «dossier» biogràfic que Josep Massot i Muntaner ha elaborat, en el qual el rigor i l'exactitud no eclipsen l'apassionament envers aquest «català de Mallorca» que ens recupera.

2 Vegeu sobre aquesta qüestió l'article de Josep MASSOT i MUNTANER, «L'èxode d'Antoni M. Sbert i Mercè Rodoreda (1940)» a *De la guerra i de l'exili*. Mallorca, Montserrat, França, Mèxic (1936-1975)

(Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000), p. 189-225. Aquest mateix volum recull un altre estudi de Massot sobre Sbert: «Antoni M. Sbert i l'expedició de Mallorca (1936)», p. 11-42.

3 Mercè RODOREDÀ, Cartes a l'Anna Murià 1939-1956. (Barcelona, Edicions de l'Eixample, 1991), p. 70-73.

Crònica siciliana (II)

SEBASTIÀ FRAU

Cefalù.

Ciudadans balears**De Palma a Palerm; de Mallorca a Sicília**

El mar que s'albira de l'ample cel estant és el mateix que solcaren segles enrere els vaixells que feien ruta entre Mallorca i Sicília per trafegar blat, vi i oli. És el mateix mar que banyava i banya Catània, la vila de l'est sicilià on nasqué Jaume III, el darrer monarca del Regne Privatiu de Mallorca.

D'una illa a una altra, de la badia d'Alcúdia a Ciutadella i, de Maó, un penúltim salt ens situa sobre Sardenya, i hom creu entreveure

l'Alguer entre els núvols esfilagarsats que d'ara endavant ens acompanyaran fins a la Trinàcria dels antics -anomenada així per la forma triangular-, col·locada pels déus a mig camí de la Mediterrània sencera i just a un tocar de Tunísia.

Sicília: els déus -els mites-, els homes, la terra, el foc i el mar. Sicília, muntanyosa, grisa i verda, pòsit magnífic de les millors cultures, ens espera a baix.

Fins que l'arribàssim a petjar, però, havia de transcórrer encara una llarga estona plena de quelcom més que d'angoixa. Cap bon presagi fou

que l'avió enfilàs l'aeroport de Palerm i que de sobte prenguéss de bell nou el camí de l'aire. El destí mai no saps ben bé des d'on esguarda. Pot ser des de l'interior d'un ocell de ferro el menador del qual adverteix als passatgers que no pot assegurar que el tren d'ateratge sigui obert. I què ens havia d'esdevenir, tanmateix? De moment, rostres lívids, silenci de gel, por i serenor unànimes durant els quaranta-cinc minuts interminables de voltar i voltar. Finalment, les rodes eren -oh, ventura!- on havien de ser, però això no ho sa-

FOTOS: Helena Graña i Gaspar Vázara

Reportatge

bérem fins al moment precís que les sentirem lliscar sobre el sòl: una lliçó apressada entorn de la inexistència de diferències prèvies entre el perill real i la sensació de perill. El comitè de recepció, integrat per bombers -«vigilants del foc», els anomenen a Itàlia amb el màxim rigor- i equips d'emergència, confirmà que la cosa no anava de verbes.

Els instants de fama col·lectiva -d'aquesta varietat de transcendència, no en parlà Andy Warhol- ens foren atorgats l'endemà pels diaris sicilians. *L'Ora di Palermo* titulà a

la portada: *Panico sul Boeing 737 in arrivo dalle Baleari*. Ningú no deixà de reparar que la informació ens tractava a consciència només de ciutadans balears, sense cap altre afegit que ens relacionàs amb vincles estatals: havíem fet bondat i mereixíem aquest premi.

El foc i la terra

Sicília, amb una població de més de cinc milions d'habitants i amb una superfície set vegades la de Mallorca, té una orografia eminentment escarpada amb la màxima altitud en el volcà Etna (3.300

metres), que presideix la vida tota del país i al qual els sicilians adrecen des de sempre les mirades.

L'Etna, no cal ni dir-ho, és un volcà actiu que adesiara s'encarrega de palesar l'existència. És, si es vol així, un pare sever però alhora benefactor, perquè conté la ira prou temps per permetre's ser un atractiu turístic i un mannà per les vinyes de la seva falda, que produeixen un vi poc comú pel seu destriable sabor de sofre.

Sorpren de primera mà que la pressió colonitzadora que pateixen les zones urbanes de l'illa i les que hi

El cim de l'Etna

confronten no sigui obstacle perquè el camp sigui camp. I un camp, per cert, ric, conreat amb cura fins i tot a les més petites escletxes. Els tarongers -productors d'una varietat de taronja avui mala de trobar entre nosaltres com és la que a la infància en deien *de sang-*, els llimoners, els ametllers, les figueres, les oliveres, els garrovers i les viñes, amb unes bones extensions de pastures per al ramat oví i boví, conformen majoritàriament el paisatge rural.

La costa nord de Sicília té en el parc natural de la Madonie, que es fa amunt per carreteres força angostes, una reserva forestal de notable interès feta d'eucaliptus, roures i alzines sureres; i pel que fa a arbusts, l'argelaga i la ginesta. Al bell mig del parc, a l'interior, poblacions, com ara Gratteri, aferrades als costers, penjades materialment de les muntanyes que s'alcen aquí fins a dos mil metres. A la mateixa Gratteri o a Collesano, posem

per cas, paga la pena perdre's sense presses per mirar de trobar, en girar la cantonada, aquell racó amagat que ningú no havia mai descrit. Per aquestes contrades, doncs, han contradit amb fets palpables que els nuclis de poblacions i els parcs naturals no siguin perfectament compatibles.

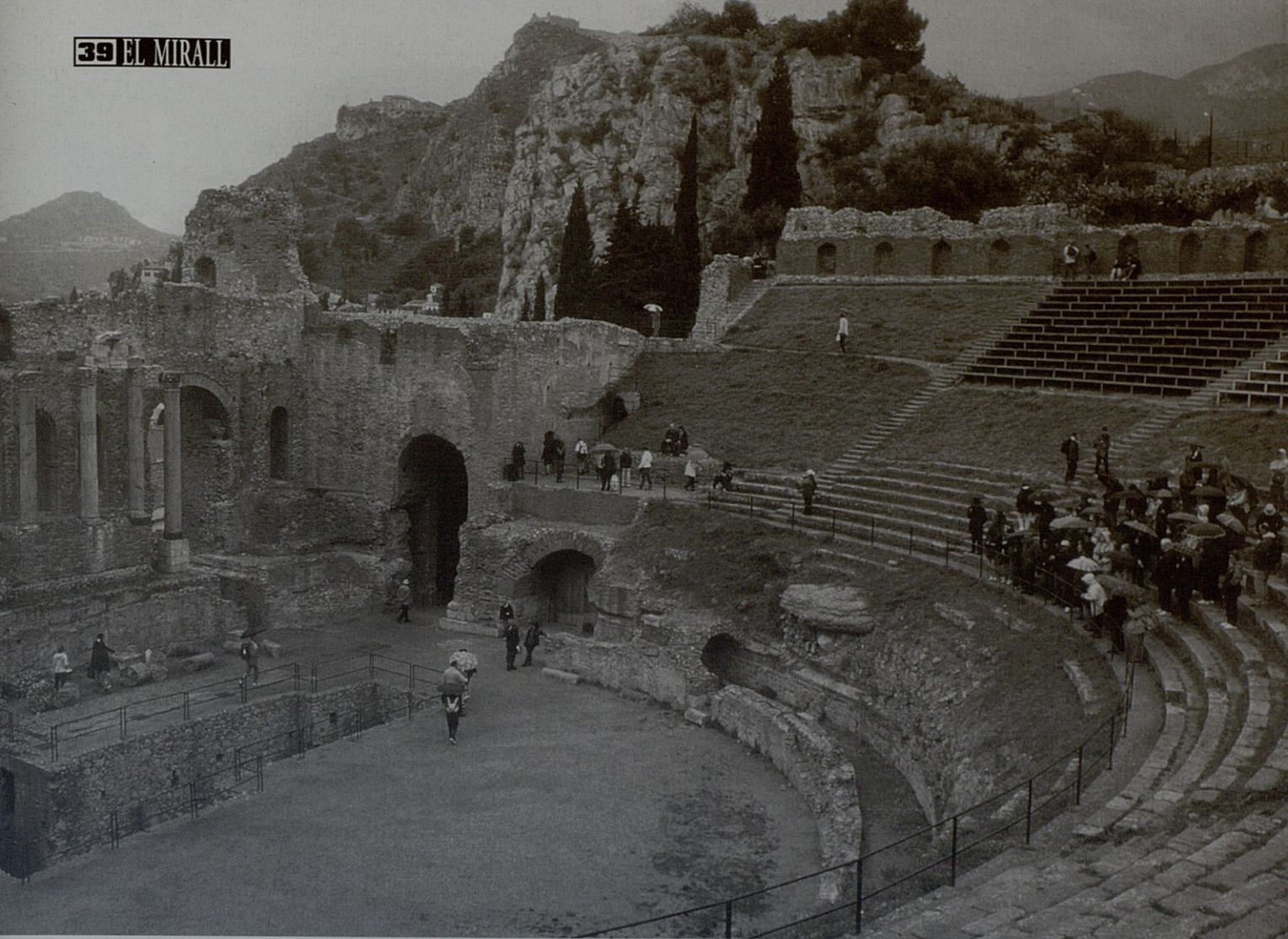
Vers Messina

La carretera que s'estén pel nord de l'illa, arran de la Tirrena, té a tothora, en direcció a Messina, la visió presidida, horitzó enllà, per les illes Eòlies. Cons fumejants sorgits del fons del mar, enigmàtiques i solitàries, en aquestes illes visqué Èol, el senyor dels vents, i en una -Stromboli- rodà Rossellini la pel·lícula del mateix nom, amb Ingrid Bergman de protagonista. Messina, a la punta més oriental de l'illa, mira amb malfiança, a un no res de distància, l'extrem de la bota italiana. A penes tres quilòmetres d'estret que permeten veu-

re gairebé els detalls de les cases de Reggio de Calàbria.

Les obres abandonades d'un pont que havia d'unir l'illa amb la península diuen que parlen del desig d'independència del sicilià, de la voluntat de romandre com la natura volgué deixar les coses, amb un braç d'aigua, gairebé un fil, entremig.

Messina és una ciutat malmenada pels terratrèmols al llarg dels segles XVIII i XIX, el darrer dels quals -el 1908- produí una mortaldat de seixanta mil persones i la destrucció de la pràctica totalitat de la ciutat. Aixecada de bell nou amb un traçat gens ni mica deutor del passat, perquè el passat planeament havia estat anorreat, gaudeix, nogensmenys, de la protecció de la Verge de la Carta (*La Madonna della Lettera*), amb l'estàtua presidint l'entrada del port i al seu peu el missatge per als messinesos que puguin encara romandre crèduls: «Us beneesc a vosaltres i a la vostra ciutat».

Teatre Grec de Taormina.

Taormina

La mar Iònica

De totes les visions que de Sicília cal guardar per sempre al fons dels ulls, Taormina és una de les joies imprescindibles.

Des del magnífic bastiment del teatre grec, reconvertit posteriorment pels romans, col·locat en un turó que domina tota la badia fins a Catània i més lluny, és possible també contemplar ben a prop el cim nevad de l'Etna. Algun literat afamat reconegué haver quedat absorit aquí hores i hores veient caure a poc a poc els colors grisos de la tarda.

El venedor de paraigües

A Taormina plouia

Succeeix amb freqüència que les sentències més equànimes i les lliçons més sàvies hom les troba enfora de les càtedres del saber. D'això donà als viatgers una mostra admirable el venedor de paraigües de l'aparcament d'autocars de

Taormina. Tot de coneixements sobre el món que l'envolta, fins i tot del que és lluny del seu àmbit més immediat. I alhora, ple de curiositat per continuar omplint a vessar el seu cabàs.

Papers mullats

A Catalunya Ràdio, a l'estricta darrera hora dels diumenges, s'emetia un programa de pensaments literaris, trossos de reflexions i poesia, adobat tot amb una música selecta i serena, que constituïa una veritable delícia, un regal per als sentits en el precís moment que el cap de setmana pugna inútilment per no esvaïr-se en la nit.

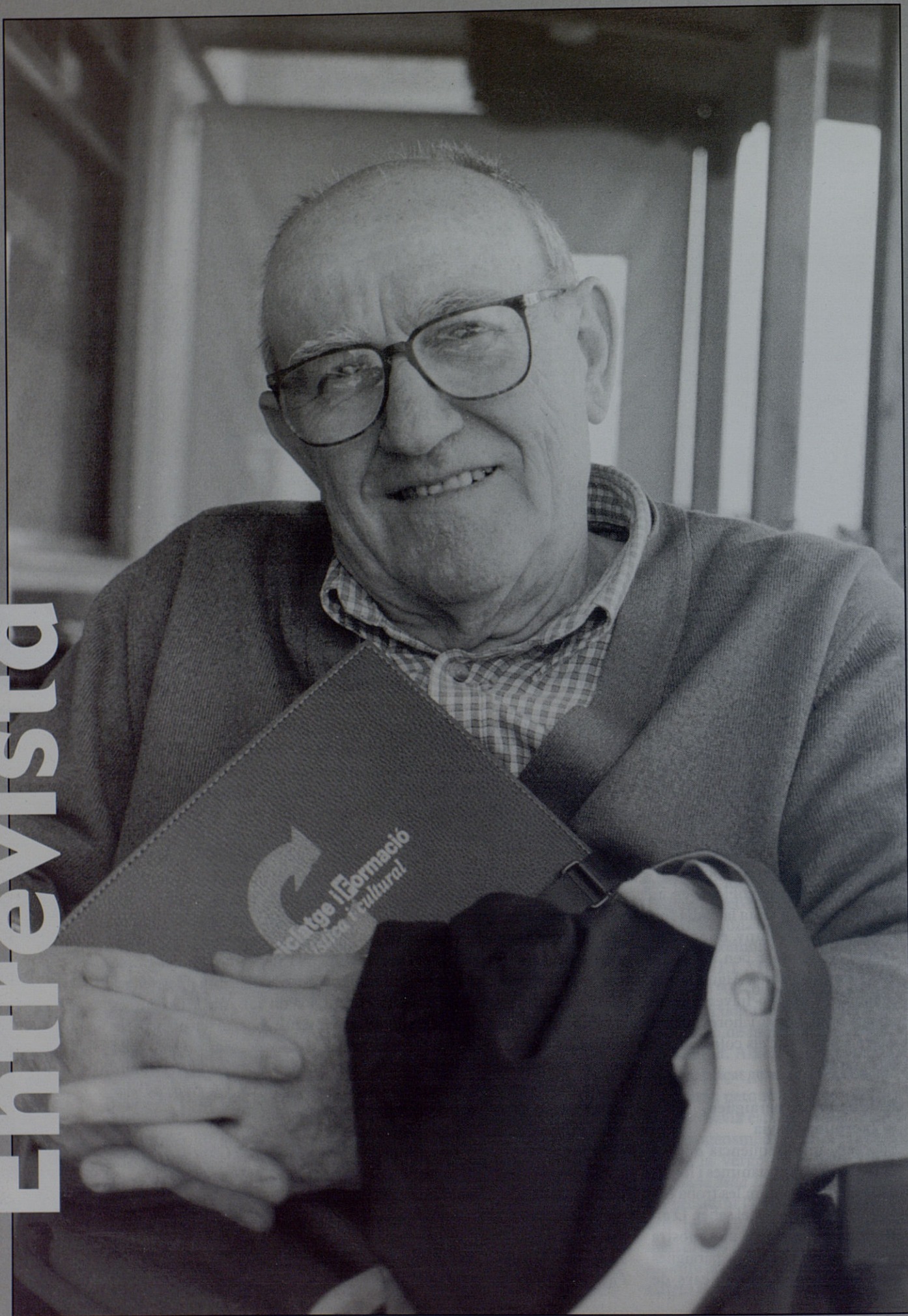
El programa, dirigit pels periodistes i escriptors Joan Barril i Joan Ollé, es titulava *Papers mullats*, i es va deixar d'emetre de forma impensada, sense demanar permís, un vespre d'hivern de fa ja una bona partida d'anys.

Entre els records inguaribles que *Papers mullats* procurà hi hagué una

cançó: *Buonanotte fiorellino*. Una petita cançó de bressol, tota sensualitat i acaronament, feta per no ser oblidada mai, composta i interpretada per Francesco de Gregori (1951), un autor romà prou conegut a Itàlia però de producció impossible de trobar a casa nostra. Doncs bé, *Buonanotte fiorellino*, inspirada en una balada de Dylan (*Winterlude*), esperava el cronista dins una petita botiga del Corso Umberto de Taormina per ser recollida d'un vol. Ara de Gregori es deixa sentir dir-li al seu plançó: *per somniar-te he de tenir-te a prop i tot i així no em basta, els ocellets en l'aire mai no es fan mal, i de l'alba a l'ocàs estan sols en el sol...*

***Sebastià Frau i Gaià és advocat i vocal de la Jd de l'OCB**

Entrevista

Andreu Murillo

«Des de l'esquerra política vaig arribar al nacionalisme»

JOSEP PONS FRAGA

L'historiador i polític Andreu Murillo Tudurí ha rebut, en pocs dies, dos reconeixements a la seva brillant trajectòria d'investigació, la llarga tasca docent duita a terme i el ferm compromís amb el nacionalisme: el Premi Ramon Llull de les Lletres, atorgat pel Govern de les Balears, i la distinció del grup d'estudis nacionalistes Sus Balears! Home polifacètic, gran conversador, ha exercit nombrosos càrrecs en entitats –secretari i vocal d'Història a l'Ateneu de Maó– i institucions –conseller de Cultura del primer Consell de Menorca i conseller del Consell General Interinsular, durant l'etapa preautonòmica (1979-83), quan va ser un dels integrants de la Comissió dels Onze, redactora de l'Estatut d'Autonomia de les Balears. Fou, el 1977, un dels fundadors del Partit Socialista de Menorca, en impulsar la fusió entre el Moviment Socialista de Menorca (MSM) i el Moviment Federalista de Menorca (MFM).

Avui, als setanta anys, Murillo manté viu el seu delerós interès per tot allò que té a veure amb els moviments socials, econòmics i les transformacions polítiques de Menorca, que ha estudiat amb cura. Nat a Maó el 22 de juny de 1930, el 1948 finalitzà el batxiller universitari i el 1950 aconseguí el

títol de mestre d'escola. Entre 1953 i 1957 exercí a Galliners (Gironès) i el 1957 fou destinat a l'Escola Graduada de Maó. De 1969 a 1974 cursà estudis de Filosofia i Lletres a la delegació de la Universitat de Barcelona a Mallorca. S'especialitzà en Història Moderna i Contemporània a la Universitat de Barcelona.

Treballador incansable, escorcollador d'arxius i biblioteques, aquest menorquí indòmit fou professor de Geografia i Història de l'Escola de Turisme a Menorca, quan tenia la seva seu a l'Ateneu de Maó; aconseguí el Premi Ateneu de Maó pel seu treball *El Port de Maó i les evolucions menorquines, 1740-1911*, publicat a la *Revista de Menorca*, i fou redactor i col·laborador de la *Gran Enciclopèdia de Menorca*, la revista *Lluc* i la revista *Randa*. Participà en l'Encontre de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans amb la ponència *Els intents de descentralització a nivell provincial a l'Illa de Menorca*; també fou ponent de la Setmana de Cultura Catalana, organitzada per la Universitat de Barcelona, i professor a l'Escola d'Estiu de les Illes. El 1977 Edicions Nura publicà a la col·lecció «Ahir i avui» els resultats de la investigació d'Andreu Murillo (*La 'revolució' menorquina de 1810*) entorn

dels fets ocorreguts quan els menorquins es van revoltar, vuit anys després de la fi de la darrera etapa britànica i la reincorporació de l'illa a la Corona espanyola, contra les tro-

«Quan va esclatar la Guerra Civil el meu pare es va fer del PC»

pes i els funcionaris espanyols, en desacord amb les lleves i les lleis que van acabar amb la prosperitat econòmica gràcies a la intensa activitat propiciada pel lliure comerç al port de Maó.

És autor de monografies i conferències sobre «El Trienni Constitucional a Menorca (1820-23)», «La immigració al terme municipal de Maó (1965-

70)», «Els menorquins davant l'actual projecte de descentralització provincial a Menorca» i «Alternatives autonòmiques a Menorca». Amb un ajut d'Omnium Cultural començà a investigar entorn del gran daltabaix que suposà la Guerra Civil (1936-39) a Menorca, tema del qual és un especia-

lista, després d'haver recollit i sistematitzat informació inèdita i d'haver tingut accés a arxius militars i de l'Administració civil que durant anys havien romàs tancats. Té inèdit el llibre *Els Menorquins*.

–Va influir l'ambient familiar en la vostra ideologia i en la trajectòria com a investigador i home de lletres?

–Vaig néixer en el si d'una família menestral, que va viure i patí les conseqüències de les represàlies del franquisme. El meu padrí fou sindicalista i anarquista, mentre que el pare, que desenvolupava la seva tasca professional a la fusteria, no se sentí atret per la vida política, malgrat que en esclatar la Guerra Civil es féu del Partit Comunista. En acabar el conflicte bèl·lic, li va caure a sobre l'amargor de la repressió de la postguerra. El condemnaren a mort i en el darrer moment va rebre la commutació de la pena capital. Hagué de passar cinc anys a la presó Model de Barcelona. Tota la família sentí la repressió molt de prop, van ser uns anys molt durs i difícils. En aquesta situació familiar em vaig trobar amb una realitat i unes vivències punyents, més que no amb una ideologia que hagués crescut en el meu interior.

–Us adonàreu ben prest de la vostra condició d'home d'esquerres.

–L'impacte de la repressió, l'empresonament del meu pare, l'ambient hostil del franquisme... tot foren realitats que em van empènyer a una maduració ideològica ràpida. El meu compromís amb l'esquerra no és el resultat d'una conseqüència intel·lectual conscient, sinó el fruit d'una situació insuportable, injusta, amb la persecució i la vexació per haver tingut idees d'esquerres. Als nou anys ajudava la mare a muntar peces de bijuteria a casa nostra, com feien moltes altres famílies menorquines de la postguerra, que amb la feina domiciliària ajudaven el procés d'industrialització i aconseguien uns ingressos que permetien superar la misèria i la fam.

–El vostre pensament polític va evolucionar...

—És clar, des de l'esquerra política, afermada per les conviccions familiars, vaig arribar al nacionalisme. La lectura de *Nosaltres els valencians*, que m'envià Ramon Bastardes, d'Edicions 62, fou un element clau en la formació del meu pensament nacionalista. A partir d'aquest llibre vaig entendre i interpretar la realitat social, política i econòmica des de la perspectiva del nacionalisme, que dóna sentit a les coses.

—Malgrat les grans dificultats familiars, vàreu poder estudiar.

—Fou en gran mesura gràcies a la tossuderia de la meua mare. Als onze anys vaig entrar a l'institut de segon ensenyament, però en acabar aquell cicle no tenia gaire possibilitats. Per manca de recursos econòmics no podia anar a viure fora de Menorca i estudiar una carrera per aconseguir una formació universitària. A casa no hi havia diners. Vaig decidir finalment ser mestre. Estudiava per lliure i anava a examinar-me a la Normal de Palma. El 1951, quan vaig aconseguir el títol de mestre d'escola, fou una data memorable, perquè malgrat les penúries econòmiques, tenia una titulació que em permetia incorporar-me al món de la docència. La primera destinació com a mestre nacional fou Galliners, al Gironès i, després, a partir de 1957, a l'Escola Graduada de Maó.

—Així i tot, també assolíreu el vell objectiu de la formació universitària.

—Entre 1969 i 1974 vaig cursar els estudis de Filosofia i Lletres a la delegació de la Universitat de Barcelona a Palma, amb l'especialització d'Història Moderna i Contemporània a la Universitat de Barcelona.

—Intervinguéreu en la lluita antifranquista i en la creació del PSM a Menorca.

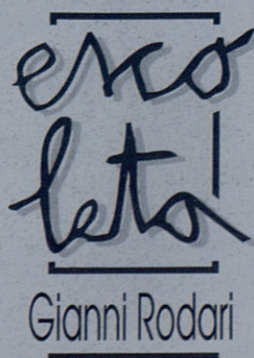
—Per la meua trajectòria d'esquerreres i el meu compromís polític vaig implicar-me en les activitats culturals i els moviments clandestins a Menorca durant els anys setanta, que van conduir a la formació de l'Assemblea Democràtica i a les primeres eleccions generals de 1977. El setembre d'aquell mateix any els federalistes (Moviment Federalista de Menorca) i els nacionalistes (Moviment Socialista de Menorca) vam acordar fusionar-nos i crear el Partit Socialista de Menorca, que malgrat que ha mantingut i manté una estreta relació amb el seu partit homònim de Mallorca, sempre s'ha caracteritzat per una línia de pensament propi, lògicament dins l'àmbit del nacionalisme d'esquerreres, i una anàlisi diferenciada. Açò vol dir que hi ha aspectes, la majoria, en els quals coincidim, i d'altres en què hi ha matisos, diferents valoracions i, fins i tot, discrepàncies a l'hora d'acordar objectius comuns.

—Teniu l'honor d'haver participat en la redacció de l'Estatut d'Autonomia i d'haver estat conseller del primer Consell de Menorca.

—A partir de 1979, i gràcies a l'em-

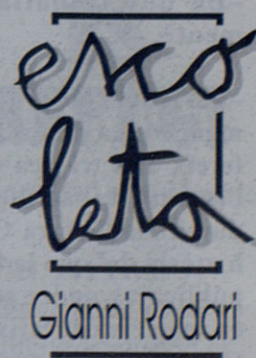
«En el contacte entre dues cultures sempre hi ha col·lisió»

penta decisiva de Menorca, que exercí un paper cabdal durant la preautonomia, desapareix la Diputació Provincial, que els menorquins consideràvem una rèmora i un instrument del centralisme mallorquí, i es formen els consells preautonòmics. Amb Francesc Tutzó (UCD) a la presidència es forma un govern de concentració. Tots teníem molta il·lusió, però estàvem mancats de competències, i no parlem de recursos, perquè no disposàvem ni de personal ni de diners. Tampoc no teníem seu, i l'Ajuntament de Maó ens oferí les seves dependències de manera provisional, fins que vam adquirir i habilitar l'edifici del camí des Castell. Efectivament, a més d'ajudar a néixer una Conselleria de Cultura que fins aleshores no havia existit, vaig formar part de la comissió redactora de l'Estatut d'Autonomia, anomenada dels onze, en què vaig viure les reticències que provocaven els plantejaments i les reivindicacions nacionalistes als partits centralistes.

Infants de 0 a 4 anys
Ensenyament en català
Pedagogia activa
Grups reduïts
Servei de cuina

ARQUITECE BENNÀSSAR, 46
07004 PALMA - Tel. 971 29 90 86

—El resultat final us va complaure?

—No ens podia satisfer, perquè després de molts estires i arronses, s'aprovà, en contra dels nostres criteris, la imposició

de proletaris que havien accedit al centre abans de la guerra després van ser considerats *desafectes* per la ideologia dels seus pares.

—I la segona obra?

«El PS menorquí té una línia de pensament propia en relació amb el de Mallorca»

dels partits majoritaris, en aquells moments UCD i PSOE. El PSM podia esmenar-ne articles, introduir-hi algunes modificacions, però des de la nostra posició minoritària ens resultava molt difícil que l'Estatut donàs resposta a fórmules d'autogovern i al disseny d'una comunitat autònoma des de la sensibilitat nacionalista.

—Què pensau del Premi Ramon Llull de les Lletres atorgat pel Govern de les Balears?

—Mai no he estat un home vanitós ni orgullós, i crec que hi ha un cert excés en les creus i condecoracions que circulen. El Ministeri d'Educació solia atorgar la Creu d'Alfons X el Savi a tots els professors que es jubilaven. Si me l'haguessin enviada, l'hauria tornada, però el Premi Ramon Llull m'honora, en procedir precisament d'una institució com aquest Govern que avui és al capdavant de les Balears.

—En què treballau actualment?

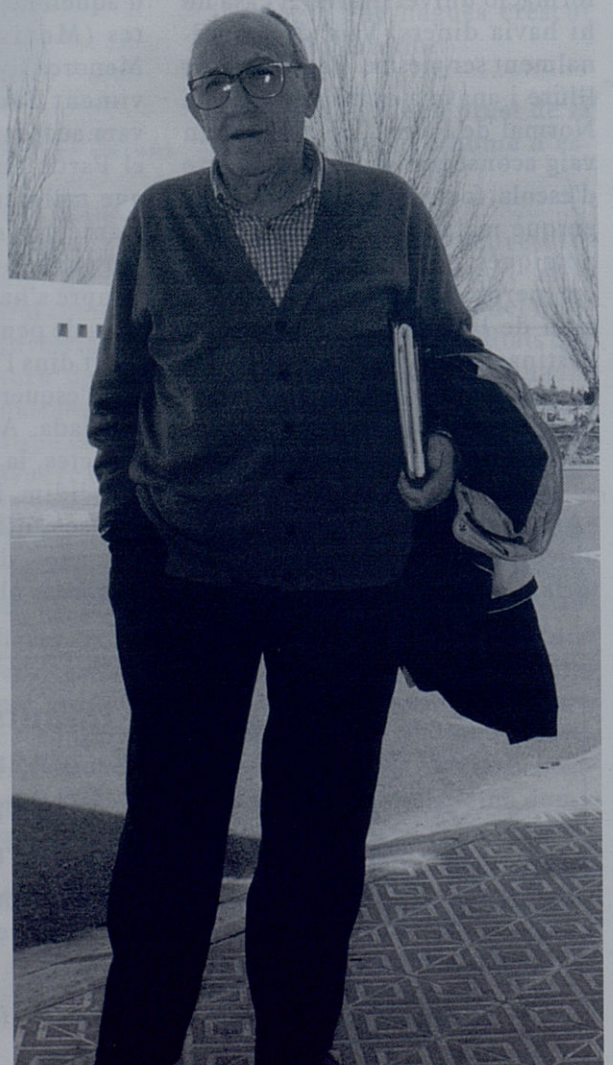
—Revís dues obres que havia començat feia temps. Una es refereix a la tràgica situació de l'institut de batxillerat de Maó durant la Guerra Civil. Es la història del que la Segona República va poder ser i no fou en matèria educativa. L'aspecte més injust és que molts fills

suposat una investigació magnífica poder analitzar la Capbreuació General de Menorca, un exhaustiu recompte de tots els béns de l'illa realitzat per encàrrec de Carles V per recuperar la fiscalitat de Menorca, hipotecada 150 anys abans per

—Analitza l'evolució de l'economia agrària del segle XVII en el terme des Mercadal. Ha

la Corona d'Aragó. La major sorpresa és que el document tomba el mite de les famílies senyorials menorquines, els privilegis de les quals es remunten a la reconquesta. En realitat, tan sols dues o tres famílies tenien terres llavors. Al llarg del segle XVII foren ennoblits molts mercaders, que després acumulen terres, de les quals són desposseïts els pagesos a causa de crisis econòmiques o bé per deutes. No oblidem que bona part de la noblesa original de Ciutadella morí el 1558 durant l'assalt dels turcs. Molts dels captius foren abandonats pels seus familiars, ja que a aquests els interessava més continuar usufructuant els seus béns.

—Quina valoració feu de la

tasca que realitza el Govern de les Balears des de l'acord programàtic del Pacte de Progrés de 1999?

—És difícil emetre'n un judici, perquè va rebre el poder amb les mans fermades. Tant sols en la transferència en Educació, el Govern de l'Estat es queda amb 4.000 milions de pessetes que hauria d'haver transferit al Govern de la Comunitat Autònoma. És la realitat de les amenaces amb què el Govern Aznar i el PP tracten les autonomies on no han guanyat, com les Balears i Aragó.

—I en el Consell de Menorca?

—També s'han produït situacions vergonyoses, com que en realitzar el traspàs de poder des del PP a l'actual equip de govern PSOE, PSM i EM-IU aquests partits s'han trobat que, a més d'haver eliminat tots els documents dels ordinadors, fins i tot n'havien esborrat els programes i tots els sistemes informàtics. Eren simples carcasses.

—Com a historiador, quina anàlisi feu de l'economia turística de les Balears?

—El sector turístic de l'arxipèlag depèn en bona mesura dels hotelers mallorquins, perquè a Menorca són pocs els empresaris locals del sector turístic. A Mallorca no ha canviat la ideologia de la població, sinó dels poders fàctics. S'han adonat que mantenir la tendència de la cons-

trucció i la massificació turística va en detriment del seu propi negoci. Les grans cadenes hoteleres mallorquines, amb interessos evidents a Menorca, inverteixen avui a Mèxic i al Carib. Si aquests mercats fallen, tornaran a concentrar els seus esforços financers a les Balears. El gran fracàs de Gabriel Cañellas

com a president del Govern balear fou el de voler construir i res més.

—Des de la vostra militància nacionalista, què pensau del fenomen de la immigració?

—En el contacte entre dues cultures molt diferents, sempre es produeixen col·lisions, els xocs són inevitables, però resulta impossible frenar aquest fenomen. Hauríem d'acostumar-nos a conviure amb ells i donar-los uns serveis dignes com a éssers humans. Però el cert és que als menorquins ningú no ha vingut a ajudar-nos des de fora. Després de la Guerra Civil, quan l'illa es trobava en la misèria, només van venir a signar els afusellaments. Estic d'acord que Menorca ha prosperat al llarg de les darreres dècades amb la feina de molts immigrants espanyols, però no és just que siguem recriminats per això. La majoria dels immigrants no accepten els menorquins, en sentir-se explo-

tats a canvi d'un sou precari. La major part de les constructores que han destruït el paisatge són empreses de fora que han vingut a especular amb els nostres valors naturals en lloc de muntar fàbriques.

«No ha canviat la ideologia de la població, sinó dels poders fàctics»

—Podeu definir-vos en una paraula?

—Som un mestre d'escola; la meua vida ha estat la d'un mestre d'escola.

**ESPECIALISTES
EN ARTICLES
DE MUNTANYA,
CÀMPING, ESQUÍ
I ESCALADA**

T'equipem per l'aventura

**ES
REFUGI**

Via Sindicat, 21 (pati interior)
Palma
Tel. 971 71 67 31
Fax 971 71 85 97
refugi@detallsport.es

Antònia Font

Fent gires en línia recta cap a l'èxit

TOMEU MARTÍ

Antònia Font és un grup de música pop-rock, nascut ara fa prop de cinc anys. Actualment, els seus components són Pau Debon (veu), Joan Miquel Oliver (guitarres), Jaume Manresa (teclats), Pere Manel Debon (bateria) i Joan Roca (baix).

Fa poques setmanes que els Antònia Font han tret el seu segon disc, titolat "A Rússia", i ara ja sabem que hi ha berenars amb campanes i molsa i focs artificials, sabem l'olor que fa l'ametler i els somnis d'impossibles aviadors, sabem d'una piscina embarassada, però no sabem de píndoles de l'endemà per a piscines ni per a resultats electorals desfavorables. Sabem moltes coses, però en volem saber més, i per això hem fet baixar per unes hores dels níguls l'*alma mater* dels Antònia Font, Joan Miquel Oliver, amb l'objectiu de trobar més respostes.

La fam li ha fet desenvolupar l'estimació i l'ha duit a furtar en més d'una ocasió el paper de wàter d'alguna biblioteca pública, però també, com diu el tòpic, li ha aguditzat

l'enginy. Inventar és la seva forma de multidiscapacitat i és pilot d'ovni vocacional.

Sabem que té preguntes per a cada resposta i que és el rei de les capavallades, però nosaltres l'atacam directament amb preguntes.

—Explicau-nos els orígens d'Antònia Font.

—Nosaltres el que volíem era fer el grup que ens agradaria trobar-nos quan anam a una revetla. Un grup amb lletres pròpies i que fos divertit amb ritmes com la rumba o sons de la música tradicional àrab. A ca meva tenc uns quants discs, d'aquells en pla documental, en els quals hi ha recollits els vells dels pobles tocant música i Antònia Font reproduceix tots aquests sons,

adaptats a la banda.

I va anar així, la gent no ens coneixia però com que els ritmes eren ballables, la gent s'ho passava bé. Al principi vàrem agradar per això, pels tipus de ritmes, després vàrem fer una maqueta, que veníem als concerts al mateix preu que ens havia costat fer les còpies, i al cap d'un temps, una nova discogràfica es va interessar per editar-nos un disc.

—Em fa l'efecte que a Antònia Font tot està molt pensat, molt elaborat, supòs que a això hi ha ajudat la vostra experiència en altres bandes.

—Mira, tu pots fer la sensació de frescor, que la cosa va rodada i tot això, però realment el procés no és gens improvisat. El resultat final que s'aconsegueix resulta molt més complicat del que després sembla. És molt més difícil fer una cosa fresca, natural, que estigui bé, que no fer una cosa molt complicada. Nosaltres som molt conscients de la importància d'això. Ho has de dur tot al mil·límetre. No pots fer un concert i fer una cançó i després una altra i que el cantant no sàpiga si ha de dir res, o que comenci a parlar i el bateria no el senti i comenci el tema... Aquests petits detalls que pareix que no tinguin importància, al final en tenen molta. La gent ha de tenir la sensació que hi ha una fluïdesa, que hi ha una tranquil·litat i una seguretat allà dalt.

Això és un art a part, la posada en escena és una altra cosa que has de fer a part de la música i de la composició. Hi has de fer molta feina i és molt difícil i moltes vegades la cagues. De totes maneres, al final, quan el repertori ja està decidit i ja dus una temporada tocant, al final et surt, i no hi penses més.

—Un dels fets que més destacaria és que sou un grup de directe, es crea una sintonia total entre els músics i el públic.

—La gent ve als concerts a participar. La gent ve a cantar. Tenim un

repertori molt cantable: les lletres s'entenen per la manera com estan fetes i per com les canta en Pau. La gent ve als concerts per evadir-se dels problemes quotidians i això ho aconsegueix més participant que no veient alguna pel·lícula: tu no ets conscient que ets al cinema i que veus una pel·lícula, tu allà et fiques dins la pel·lícula i ho vius i els concerts d'Antònia Font jo crec que són una mica així.

—També em crida l'atenció que sou un grup que teniu fans...

—Sí, és una passada. Hi ha dies que, sobretot si tocam prest, a Ciutat, que hi ha la part del nostre públic més infantil, són una passada, vénen a demanar-nos autògrafs, és *flipant*.

—Pens que és un element nou dins el panorama musical mallorquí, perquè en general, aquí, poques vegades es valora allò que és d'aquí i hi ha una tendència a sobrevalorar allò que ens arriba de fora. És important que Antònia Font avui sigui cap de cartell a llocs on no era habitual que hi hagués un grup mallorquí.

—Jo crec que amb això sí que hem creat un precedent, ser cap de cartell i omplir un local on es cobra entrada, això tots els grups que han tret disc ho fan. Ara, una revetla d'aquelles que jo dic de batalla, no per anar a promocionar el disc, sinó d'anar a recollir el fruit o fer dues revetles seguides, pagant entrada i que tinguis 1.000 persones el divendres i 1.000 el dissabte, és una passada. Mil persones no són gaire, nosaltres hem tocat a Barcelona davant 15.000 persones, però s'han de valorar les circumstàncies en què vénen aquestes persones. Que hi hagi mil persones que paguin una entrada per veure un grup que toca durant tot l'estiu des de fa quatre estius a Mallorca no havia passat mai. El nou repte és exportar això, fer-se un lloc al mercat continental.

—Aquí ja ens trobam amb la bar-

rera geogràfica, que és molt grossa.

—De totes maneres, el que hem aconseguit a Mallorca, no sé si ho hauríem aconseguit començant al Principat. Allà hi ha més grups. A Mallorca hi ha una densitat molt elevada de grups, però a Mallorca és més fàcil que al principi et coneguin, comences a fer *baretos*, penges pòsters pertot i et mous tu mateix... És més fàcil fer-te conèixer.

—Així com està el panorama musical al continent, crec que no és un mal moment per a vosaltres...

—És veritat que ara hi ha un espai per a nosaltres, el que passa és que és complicat...

—És com tornar a començar de zero.

—Sí, l'entrada que hem tengut al Principat es pot dir que ha estat per la porta gran, perquè vàrem fer una presentació a l'Espai Mallorca, varen venir una sèrie de crítics molt durs i ens varen posar molt bé. Gent dels grups que ara venen discs ens han dit que els hem agradat molt. El fet d'haver estat portada a la revista *Enderrock*, només pel que significa que ens hi hagin posat, ja és molt, però també per la repercussió que té ens ha servit per arribar a molta gent que no ens coneixia.

—Parlem dels discs, normalment quan un grup fa un primer disc genial és difícil que el segon l'iguali.

—El primer disc té una cosa que el segon no té: és el primer, i un primer disc, se sol mitificar...

—I a més, tens molts anys per fer el primer disc.

—Aquesta és una altra. El primer és una recopilació del que has fet durant tota la teva vida, després fas el segon amb un any i mig. Per mi el segon és millor que el primer. No

en tenc cap dubte.

Ara, què té el primer que no té el segon? Doncs que és el pas entre no existir Antònia Font i existir Antònia Font, i que és un grup que té un valor artístic important...

La gent espera que et superis, i això és un repte, però també és un repte per al saltador de trampolí. La feina de l'artista és superar-se a ell mateix i fer coses que valguin la pena. Coses que sigui millor que hi siguin que no que no hi siguin.

-No sé què vol dir ben bé això, ni si és bo o dolent, però aquest segon disc és més comercial?

-Jo crec que el primer és més comercial que no el segon, perquè té cançons com *En s'estiu*. Aquest segon, com que la gent ja ens coneix, hem fet un disc que agradi la tercera o quarta vegada que la gent l'escolti, no la primera, com l'altre.

-Una dels factors del vostre èxit són les lletres, com us surten?

-La meua experiència amb la poesia és de recerca de la felicitat. Cerc les paraules que em facin feliç. Que en certa manera em donin tot allò que no tenc a la realitat. I no estic parlant de paisatges que existeixen

però no els tenim nosaltres, sinó de mons imaginaris. M'agrada mesclar allò fantàstic amb allò real.

-I els traumes, els desamors, les frustracions de la vida real, quin paper hi tenen?

-No hi són en un tant per cent molt elevat.

-La pobresa...

-Aquesta cançó de la pobresa sí que és autobiogràfica total, però, en general, no cerc explicar la meua vida.

La poesia és el món de la llibertat per antonomàsia. Escrivi el que et passa pel cap. Jo som lliure escrivint. El fet de voler contar històries amb la poesia em sembla patètic. El món està suficientment necessitat de poesia com perquè es vulgui fer política o contar una història a través de la poesia. La poesia ha de parlar del món de la poesia, del món imaginari. D'aquest calidoscopi que és la poesia.

És com una evasió de la realitat. A mi el que m'agrada molt és caminar per Palma, tranquil·lament, fent voltes, vaig a una papereria, em compr un boli i una llibreteta

de paper i apunt les coses que em passen pel cap. Jo cerc una mica això, trobar aquells poemes que et fan feliç, com quan mires un quadre que t'agrada tant que l'experiència que et dona és de felicitat.

-Parlant de quadres, em fa l'efecte que les teves composicions són un retrat bastant exacte del tarannà mallorquí.

-Jo crec que som molt mallorquí, que tenc un caràcter molt mallorquí. Mon pare és nascut al Marroc i fins que va tenir setze o desset anys no va venir a Mallorca, però és l'home més mallorquí que conec.

Hi ha moltes coses del caràcter mallorquí a les lletres d'Antònia Font.

-Quins plans teniu per al futur?

-A nosaltres la realitat sempre ens ha superat. Sempre hem aconseguit més i sempre hem arribat més enfora del que ens esperàvem. Des del dia que vàrem començar fins al darrer concert que hem fet.

Nosaltres volem continuar, el grup agrada a molta gent, a nosaltres ens fa molt feliços i ens manté econòmicament, que és molt important.

PREMIS 2001 REI EN JAUME

P I N T U R A

F O T O G R A F I A

P O E S I A

I N V E S T I G A C I Ó

C Ò M I C

El lloc de presentació de les obres serà:

AJUNTAMENT DE CALVIÀ
C/Can Vich, 29 - 07184 Calvià (Mallorca)
Tel: 971 139 100 / 139 139

**AJUNTAMENT DE CALVIÀ
MALLORCA**

www.calvia.com

De Lluçmajor a Randa pel camí vell a Gràcia

GASPAR VALERO

Començam l'excursió a l'extrem nord-est del nucli urbà de Lluçmajor, vora el molí d'en Dragó, a la cruïlla del carrer de Gràcia amb el d'Antoni Ramis Rabassa. Ens trobam a l'inici del camí vell de Lluçmajor a Gràcia. Com diu el pare Gaspar Munar, era un antic camí «tot perfumat de resos i pregàries i santificat pels monuments dels *Set Goigs* i *Set Dolors* de Nostre Senyora, que la bona gent de Lluçmajor meditava durant el seu romiatge». Els set goigs o creus antigues apareixen documentades ja l'any 1600; actualment encara se'n conserven algunes, de creus, però no són les originals; la primera d'aquestes creus apareix al costat del molí d'en Dragó.

En direcció nord-est, continuam pel carrer de Gràcia, que aviat deixa a l'esquerra l'Institut Maria Antònia Salvà. Ja pel fora vila, amb vista directa sobre Gràcia i Sant Honorat, trepitjam l'asfalt tres minuts més i a l'esquerra, al costat d'un camí sense asfaltar que voreja el Camp d'en Mataró, s'alça la segona creu de les que marquen el camí vell, amb base de tres graons. Asfalt endavant, sis minuts després a l'esquerra parteix el camí de Son Colom, que comunica amb la carretera de Lluçmajor a Algaida. Tres minuts després, voltam a l'esquerra, ja que cap a la dreta segueix el camí de Binificat o de na Maimona. Avançam pel camí vell, ara un poc més estret, entre ametlers, planerament. A uns set minuts de l'anterior creuer, arribam a un entreforc de camins important, assenyalat per la tercera creu del camí, molt rústica, aixecada damunt una base de quatre graons; hem de posar atenció, ja que cap a la dreta continua el camí de Son Pons, mentre que el camí de ses

Nostra Senyora de Gràcia.

Itineraris

Voltes o de Gràcia gira cap a l'esquerra.

Avançam ara ja pròpiament pel camí de ses Voltes, que és el nom que té també el camí vell de Gràcia; té tipologia de camí de carro i apareix asfaltat, relativament re-

a la dreta Can Alegria i Ca na Randerà. Ara transitam per una zona amb barreja d'ametlers i de garrovers. Cas Gordo i Can Moix es veuen a esquerra i dreta.

A devers tretze o catorze minuts de l'anterior creuer, ara ja sense casetes pels voltants, arribam a la senyalització del camí de ses Voltes, amb un cartell que marca la distància (1915 m) i el des-

munica amb la carretera de Lluçmajor a Algaida. Continuem en línia recta, amb un redol d'alzines a la dreta. La primera volta, per fer honor al nom del camí, no es fa esperar, cap a la dreta i just després a l'esquerra; mentre, a la dreta queda el camí des Pujol. Gràcies precisament a unes confrontes d'aquesta finca, un document de 1578, aportat per Bartomeu Font Obrador esmenta el camí vell: «El camí qui va a la Verge Maria de Gratia del Puig de Randa i la creu de les Ermites». Les voltes de l'asfalt poden ser evitades pels vianants, ja que hi ha tot un sistema de drecceres que escurcen

El camí de ses Voltes és el nom que té també el camí vell de Gràcia

cent. Camí endavant, passam diverses cases de construcció moderna; a l'esquerra queda es Pujolet i

nivell (150 m) que manca per arribar a Gràcia; mentre, a l'esquerra parteix el camí des Putxets, que co-

Creu de Randa

Font de Randa.

El santuari de Nostra Senyora de Gràcia

El santuari de Gràcia ocupa una gran balma natural de 40 m d'amplada i 9 m de profunditat. L'origen del santuari es remunta a la meitat del segle XV, quan el franciscà Antoni Caldés i un altre frare escolliren aquest lloc com a retir ermità. La primera capella s'aixecà l'any 1497, a instàncies del pare Miquel Galmés, gràcies a la donació dels terrenys que féu Antoni Thomàs, propietari de l'Aresta, possessió a la qual pertanyia la contrada que ocupa el santuari. L'hostatgeria fou bastida l'any 1700.

Sembla que l'oratori primitiu estava situat en sentit perpendicular a l'actual església, amb l'absis que correspondria al que ara és la capella de Santa Aina. L'església actual fou construïda entre 1770 i 1820. Té nau de planta rectangular amb cinc capelles laterals a cada costat, poc profundes amb excepció de la ja indicada de Santa Aina, que ocupen l'espai entre els contraforts. La coberta és de volta rebaixada, amb petites llunetes, i el cor se situa a la zona d'accés. El presbiteri té coberta absidal d'un quart d'esfera avenerada, amb els llenços a l'alçat de la Visitació i de l'Anunciació; acull l'accés al cambril que conserva la imatge de Nostra Senyora de Gràcia, una talla gòtica, probablement del segle XV. Representa la Immaculada Concepció, i és la talla més antiga que d'aquesta advocació es conserva a Mallorca.

La primera capella de l'esquerra és dedicada santa Aina, amb una imatge de la titular i un revestiment molt interessant de rajoles policromes. La se-

gona acull un llenç de santa Cànida. La tercera representa santa Catalina Tomàs. La quarta és la capella de sant Josep, mentre que la cinquena acull el Sant Crist. Les capelles de la dreta són: la primera, la de sant Antoni, la segona es dedica a portal lateral, amb una trona al costat; la tercera representa la Mare de Déu entre sant Francesc i sant Domingo; la quarta és la de sant Miquel, mentre que el cinquè tram acull un dels goigs del camí originals del segle XVI.

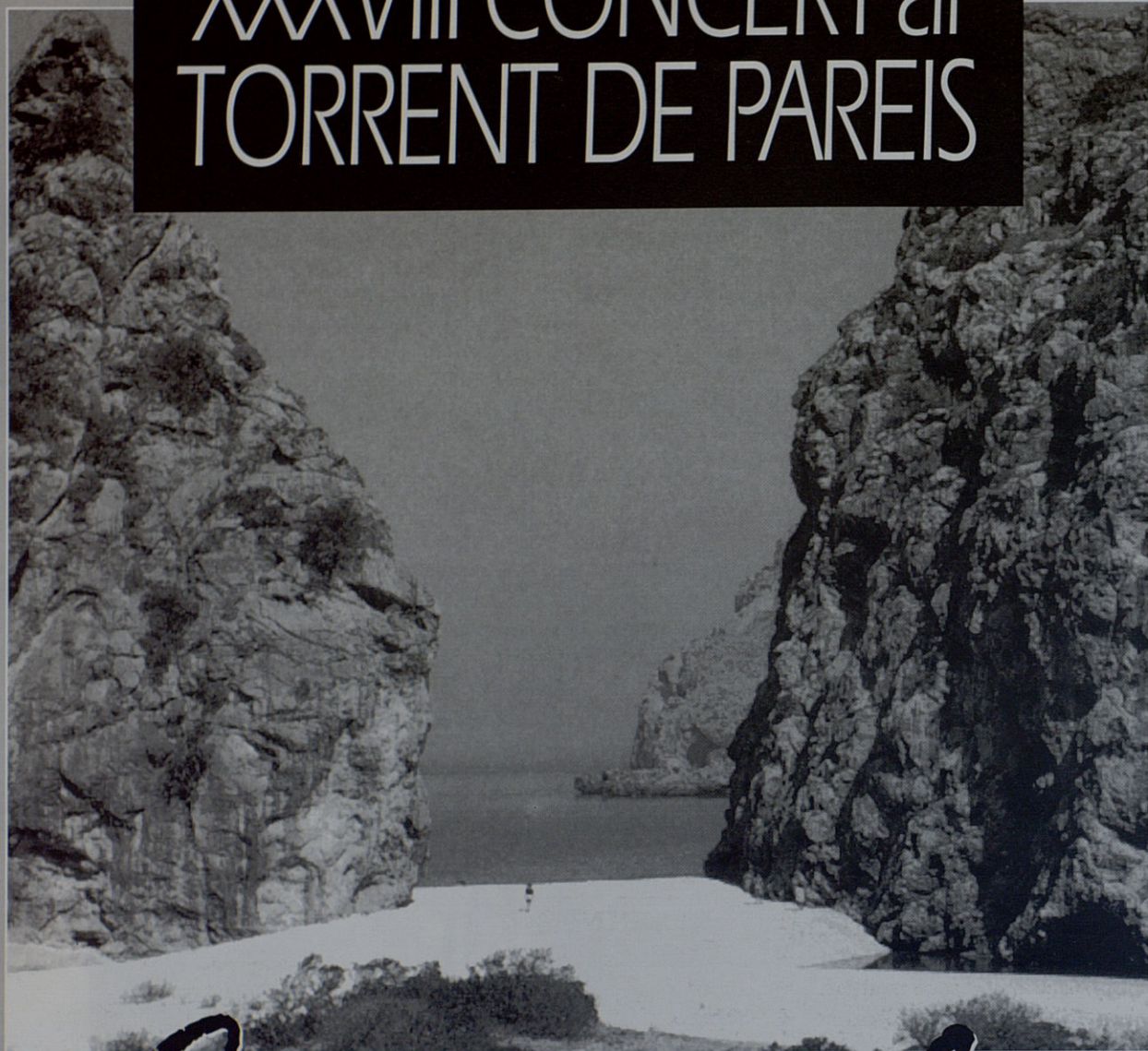
la pujada. Aquestes dreceres, molt clares i sense problemes, troben cada vegada el camí asfaltat a l'altra part de revolt.

Pujada amunt, sis trams de dreuera més endavant i a menys de quinze minuts de l'anterior cruïlla, a l'esquerra compareix el portell de pedra de Son Dragó, amb ametlers,

albercoquers i serveres dins els seus terrenys. Dos minuts després, tenim a la dreta la quarta creu; aquesta és de gran valor artístic, d'estil gòtic, amb la pedra menjada pel temps; a l'oest, abocat al camí, es destria el relleu de la Mare de Déu, mentre que a llevant es troba la representació del Sant

Crist. A continuació, en tendència a la dreta, segueix un tram dret, entre pins i estepes blanques, mates i botges. A uns deu minuts de l'anterior, apareix a l'esquerra una creu neogòtica, amb la data de 1910, amb lledània i amb base quadrangular adaptada al desnivell del terreny. Mentre, a la dreta es contem-

XXXVIII CONCERT al TORRENT DE PAREIS

Cap pela

Dia 15 de JULIOL de 2001 a les 17:30 h

**"SA
NOS
TRA"**

CAIXA DE BALEARS

*Amb la col·laboració del
Magnífic Ajuntament d'Escorca*

pla una vista que abasta des dels costers propers de s'Aresta fins a Cabrera. Avancem pel darrer tram del camí vell de Gràcia i, a devers tres minuts, arribam a la confluència amb el camí ample de Gràcia, que prové de Randa i que agafam cap a la dreta. Després d'un tram d'asfalt ample que serveix d'aparcament, arribam al santuari de Gràcia. Els espadats de la part esquerra, que separen Gràcia de Sant Honorat, són impressionants, ocupats per coloms salvatges i amb alguna figura de moro que s'hi arrapa.

Del santuari de Gràcia tornam enre-re cap a la carretera de Cura, inicialment pel mateix camí per on hem arribat; però, aviat deixam a l'esquerra el camí de ses Voltes, per on hem pujat, i assolim el portell de Gràcia, obert davant la carretera de Cura (PMV-5018); cap a la dreta, en pujada, queden els santuaris de Sant Honorat i de Cura. El nostre camí cap a Randa discorre vers l'esquerra, per on immediatament agafam un camí que apareix rere unes barreres metàl·liques, a l'altura del km 1,600.

Per aquest camí vell que ens conduirà a prop de Randa, tenim una paret seca a la dreta, amb la carretera darrere, fins que ens en separam a poc a poc. És un camí de ferradura vorejat d'estepes, càrritx, mates i algun pi aïllat. Mentre avancem, el puig de Randa, amb Cura al seu capdamunt, apareix ben estès a la nostra dreta, mentre que a l'esquerra s'acaba de configurar la doble mola del puig de Son Reus. Podem observar que el sòl del camí sovint és format per blocs de pedra viva que afloren en el mateix lloc i que han estat tallats convenientment per formar l'empedrat de la via. A devers deu minuts d'anar pel camí, arribam a un portell amb barrera metàl·lica, que ens deixa a la carretera, just abans de la fita de l'hectòmetre 6, a prop de Randa.

Mentre descabdellam l'asfalt final, tenim a l'esquerra un redol d'alzinar que ocupa la part baixa del coster del puig de Son Reus. Un poc després arribam a l'entrada del poblet de Randa, pel carrer de sa Font, amb la creu de terme a l'esquerra. Aquesta creu data de 1846; té una base en forma de quatre graons que envolten el fust. La

part alta de la creu presenta un anvers, cap al sud-oest, amb un santer crist esculpit, mentre que en el revers, cap al nord-est, el relleu és de la Immaculada amb la figura de Ramon Llull que l'adora. Vora la creu encara es poden veure les restes del carrer empedrat, amplíssim, que davalla fins a la font de Randa. Vora la font es troben els rentadors; tenen una porxada amb tres arcs de mig punt a la façana que dóna al carrer. Les lloses dels llavadors, abocades sobre l'aigua, envolten tot el perímetre. Fora de la porxada, una pica ampla acull l'aigua de la font.

Uns versos de Maria A. Salvà, extrets del poema «De passada», que parlen

de la creu i de la font de Randa, posaran punt i final a l'excursió:

La creu del terme guarda l'eixida, prop d'on fresqueja la font humida que fa a qui passa pel llogaret desig de beure sens tenir set...

Itinerari

Llucmajor – ses Voltes – santuari de Gràcia - Randa

Llucmajor	35 min
ses Voltes (camí des Putxets)	35 min
santuari de Gràcia	20 min

Total: 1 h 30 min

(temps aproximat de marxa, sense les aturades)

Relojería Española S.L.
Fundada en 1885

Concessionari Oficial

Ω
OMEGA
LONGINES
SWISS WATCHES

⌚
TISSOT
Swiss Quality Time

RADO
Switzerland

OFFICIAL COSMONAUTS CHRONOGRAPH
FORTIS
swiss watches

CK
Calvin Klein
watches

⌚
PIERRE BALMAIN
SWISS WATCHES

SWISS ARMY

HAMILTON
AMERICAN • SINCE 1892

Plaça de Cort, 14

Tel. 971 721 563 • 971 724 344

Fax 971 714 369

Tendències

cinefàgia

Captain Black Jack, perdeu-vos-la si podeu

MATÍAS VALLÉS

La primer condició per mantenir vigent una llegenda és no desxifrar-ne mai la crua realitat. Així succeeix verbigràcia amb *Jack el Negro*. Amb aquest títol es coneix la pel·lícula que va ingressar el nom de Mallorca entre els platós cinematogràfics reconeixadors del món. Rodada el 1949, vaticinava una epifania de pel·lícules de tot tipus durant les dues dècades següents. Sense ser acusats de xovinisme, podem garantir que vivim a l'illa on s'han rodat més pel·lícules dolentes de l'Univers. Evidentment, sempre hem pensat que *Jack el Negro* devia ser-ne una excepció immaculada, un oasi en aquest desert que ens va col·locar a l'est de Java. Amb la condició de no veure-la, és clar. Durant anys n'he perseguit una còpia per les

videoteques de mig món. Finalment, en vaig aconseguir una, per gentilesa de Paco Vicens, i em vaig disposar a gaudir d'un plaer de déus. Tal vegada, hauríem de deixar l'article aquí.

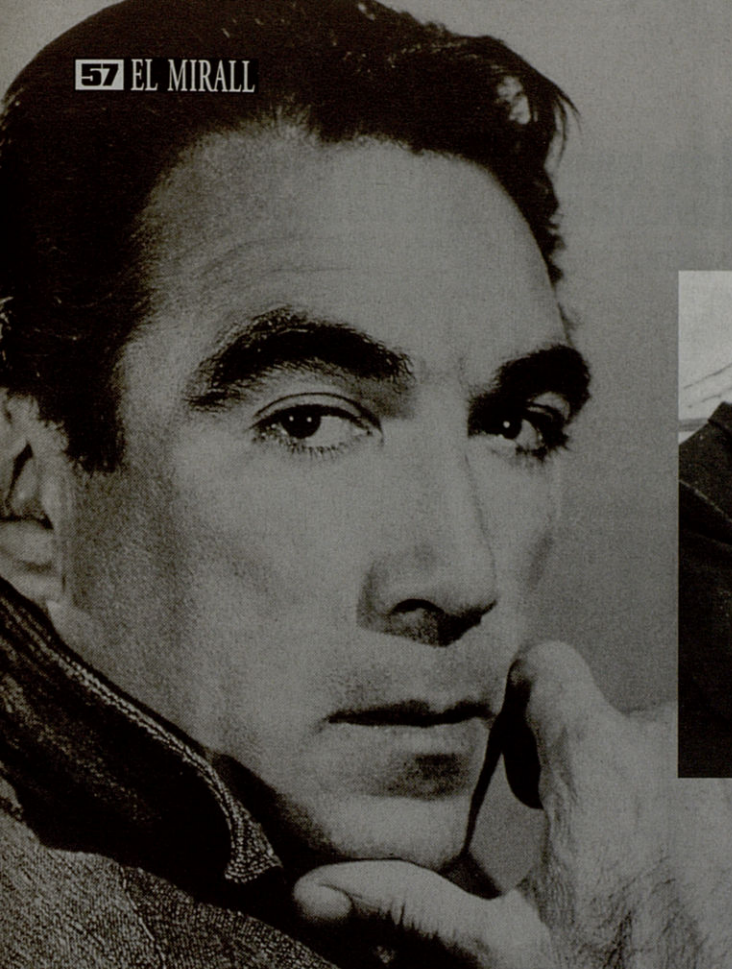
La contemplació de *Jack el Negro* –*Captain Black Jack*, en la seva denominació original– no va fer de mi un home nou, sinó un home vellíssim. La pel·lícula no retrata una Mallorca inexistent, sinó una illa que seria millor que mai no hagués existit. Com de costum, la primera i sàvia decisió que prenen els equips de rodatge desplaçats a Mallorca és canviar la localització. En aquest cas, va passar a ser Corfú. També *El mago* –Anthony Quinn, Michael Caine, Candice Bergen–, un producte tan mediocre que mai no va ser estrenat a Espanya, ens va desplaçar a través del Mediterrani un altre cop cap a la mar Egea. Igualar el torrent de Pareis amb els voltants de Krakatoa va constituir un nou rècord. Almenys, fins que va arribar James Brolin –*Marcus Welby, Hotel*– i va enregistrar un telefilm per a la RTL que, en teoria, transcorria en una illa del Carib. La metamorfosi insular és molt més apassionant que no el desenvolupament argumental.

Érem en el punt en què comentàvem que *Jack el Negro* constitueix una de les experiències més insulses per a un cinèfag en abstracte. Tanmateix, es fa fonamental per a un cinèfag mallorquí. Ara bé, després de l'hora i mitja de projecció, ni tan sols els majors amants de l'illa li retrans cap beneplàcit. Sembla una pel·lícula concebuda, no per gent que no ha vist *Casablanca*,

sinó que ni tan sols n'ha sentit parlar. I malgrat tot, estan decidits a plagiar-la. Només la salva el seu paper de pionera. Per exemple, va ser la primera coproducció del cine espanyol en temps de penúries econòmiques. La injecció de dòlars la va fer possible, però no en va millorar l'escassa imaginació. I ve recoberta per la figura del nostre estimat George Sanders. Molt gran deu ser el respecte que devem al crític teatral d'*Eva al desnudo* perquè no desmereixi en la nostra estima després d'aquest nyap. Des del punt de vista de la mitomania, tenim les seves imatges arribant al Mediterráneo Gran Hotel i el coneixement de segona mà que la seva esposa, Zsa Zsa Gabor, li va ser profundament infidel amb un mallorquí afortunat, mentre el seu marit es guanyava les sopes amb unes estranyíssimes persecucions que desembocaven al Jonquet i tenien l'inici al torrent de Pareis.

Des del punt de vista paisatgístic, l'únic que tolera *Jack el Negro* sense que s'estengui el rubor entre els espectadors, produeix una mescla d'inquietud i d'alleujament la visió d'un castell de Bellver amb els voltants nus o la costa deserta d'Andratx. Les estampes esmentades demostren una estranya proclivitat de l'illa a elegir sempre la pitjor de les possibles solucions, contravenint les lleis de l'atzar. Els codis geogràfics són vulnerats contínuament a *Captain Black Jack*. Quan es mescla la Dragonera amb les coves del Drac, dubtam si l'error correspon als guionistes o a la nostra memòria. Es tracta d'una pel·lícula marcada pels exteriors, a partir de la típica història del vai-

xell amb refugiats. Demostra un cop més que Mallorca va oferir els entorns més prometedors per a les produccions més truculentes i desafortunades.

L'actuació en un vaixell d'*El Paraíso de Valldemossa* pareix una concessió excessiva –fins i tot per al delirant *Jack el Negro*– a la promoció turística d'una illa situada a l'Atlàntic. El rodatge va tenir lloc el 1949 i és probable que contribuís a tornar a Mallorca als mapes de les celebritats, després de la diàspora provocada pel franquisme. Evidentment, aquest efecte benèfic es va exercir només sobre els qui no es varen veure obligats a contemplar la pel·lícula, la visió de la qual suprimeix qualsevol indici d'entusiasme per la geografia on s'ha realitzat. D'altra banda, què pinta Julien Duvivier en tot això? El director francès presentava unes credencials immaculades. S'inscrivien en el palmarès de noms com Carné, Prévert o Renoir. En vista del seu treball, a ningú no li estranyaria que es prengués la seva estada a l'illa com unes vacances pagades.

Si hom vol salvar *Jack el Negro*, se'n pot destacar el seu paper iconogràfic com la Ur-pel·lícula que va desencadenar una passió irreprimible per traslladar a Mallorca rodatges de tota mena. Pel que fa a això, hem de destacar que cap de les seves successores va millorar apreciablement la predecessora. Puc assegurar que el fet d'escriure sobre aquesta pel·lícula, amb l'ànim calmat setmanes després d'haver-la contemplada, requereix un esforç sobrehumà. El seu blanc i negre furibund produeix lesions cerebrals irreparables. Fa la impressió que Duvivier no va saber interpretar en cap moment la lluminositat que ha conquistat artistes de totes els credos. Mentre transcorre una acció anodina, l'única alternativa consisteix a refugiar-se en els *trivia* que subjuguen els aficionats al cinema. Tornem, per exemple, a Sander i la Gabor, els noms dels quals varen quedar enredats per sempre en la crònica de successos mallorquina.

L'estupenda senyora, tot i que el temps n'havia erosionat els atractius, en una ocasió va voler anar-se'n de Mallorca sense pagar l'ho-

tel, creient segurament que era una gentilesa que se li devia per l'immarcescible de la seva fama. El conflicte subsegüent es va haver de resoldre per via judicial, no sense que abans resultàs agredit un agent de l'ordre. D'aquesta manera, el contratemps econòmic inicial va transcendir cap a allò judicial. Un cop divorciada del protagonista de *Jack el Negro*, algú va preguntar a aquest a Mallorca què li semblava el comportament de la seva exesposa. Encara que l'actor s'incloïa en els cànons del cavaller perfecte i distant, va descompondre la seva flegma per assegurar que «d'aquesta persona no pot sorprendre'm absolutament res». Almenys, *Jack el Negro* va servir per refermar un romanç entre el protagonista de *Rebeca* i l'illa. Molt aviat, aquesta fascinació es va traduir en la compra d'una casa a Gènova. La mare de l'Oscar de Hollywood es va traslladar a viure a Palma i són notoris els esforços del seu fill. Curiosament, el suïcidi de George Sanders a Castelldefels es va produir quan va vendre la seva residència palmesana, influït per una dona que li va fer perdre l'enteniment.

Els nostres pintors i les seves escultures

CRISTINA ROS

En el moment en què la frontera entre els llenguatges de l'art és més difosa que mai o es vol fer veure que així ha de ser, pot ser que sigui l'hora més idònia per contemplar l'exposició «Escultures... de pintors», que acull, en aquest principi d'estiu a Ciutat, la planta noble del

Casal Solleric. Perquè, si bé tots donam per entès que els distints llenguatges de la creació —parlem d'arts visuals, de música, de literatura, de cinema o de tants altres— s'enriqueixen també

a través de l'aportació dels uns als altres, i que seria simplificar massa la seva definició si els convertís en compartiments estancs, també entenem que cada llenguatge duu al darrere una història acumulada llarga, que és la que el defineix com el llenguatge que és i no com un altre.

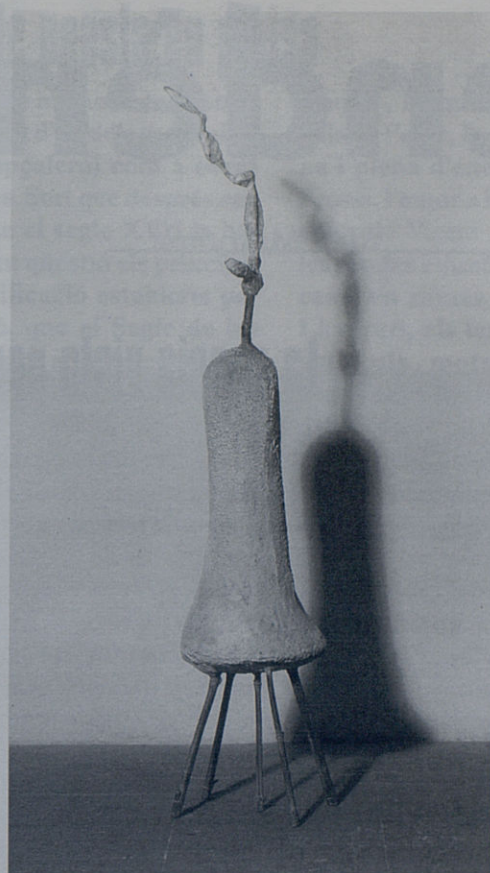
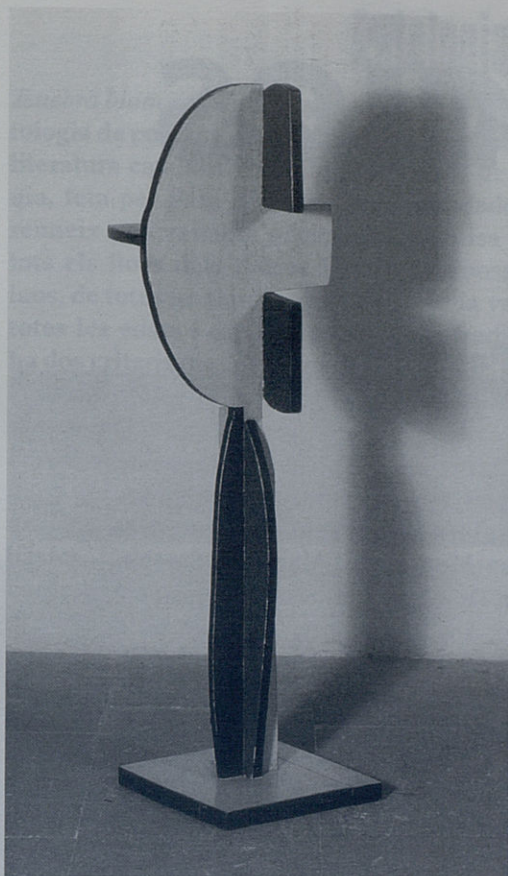
També l'artista, el músic, el pintor, el poeta, l'escultor, l'arquitecte o el novel·lista n'és ben conscient quan passa d'un llenguatge a l'altre o quan n'utilitza varis per a la desitjada construcció d'un lèxic o d'una obra personal. En la llibertat d'elecció dels distints recursos —que això són òbviament els llenguatges, recursos o mitjans per a l'expressió— l'artista troba un dels motius principals del seu gaudi, que no és sinó una constant recerca dels mitjans, dels instruments per expressar allò que desitja en cada moment. Però

no hi ha indefinició dels llenguatges; hi ha enriquiment.

Ja situats en el context concret de l'exposició que ara podem contemplar a Palma, la major part dels artistes que hi són seleccionats tenen una producció pictòrica prou sòlida com per poder reconèixer-los com a pintors significatius de la contemporaneïtat a les Illes Balears. Les seves trajectòries són llargues i, uns amb més freqüència que d'altres, han utilitzat distints llenguatges artístics per a la seva expressió.

Rafael Amengual, Joan Bennàssar, Miquel Brunet, Maria Carbonero, Rafa Forteza, Mercedes Laguens, Eugenio López, Joan March, Menéndez Rojas, Guillem Nadal, Joan Miquel Ramírez, Alceu Ribeiro, Bernardí Roig, Horacio Sapere, Antoni Socias i Tomeu Ventayol, entre d'altres, tots ells han temptejat l'escultura, han sentit la necessitat d'experimentar una altra dimensió per a la seva obra o s'han abocat en la pràctica escultòrica. Cada un té la seva experiència personal, a través de la qual ha definit la seva trajectòria i ha configurat el seu lèxic, enfront i al mig de tots els altres.

Certament, coneixem alguns d'aquests artistes com a escultors i com a pintors. És el cas, per exemple, de Joan Bennàssar, que s'especialitzà en escultura a l'Escola de Belles Arts i, des que va començar el seu camí professional, ha alternat la pràctica de l'escultura amb la de la pintura. És el cas, també, d'Horacio Sapere, sobretot en els darrers anys, al llarg dels quals escultura i pintura han contribuït a completar el sentit d'unes sèries temàtiques que han estat objecte de nombroses exposicions. O és el cas

no menys conegut i reconegut d'Antoni Socias, un artista prolífic i polifacètic que transita per la pintura, l'escultura, la fotografia o les instal·lacions amb molt similar desimboltura.

D'altra banda, no ens són gens estranyes les escultures de Rafa Forteza, encara que la peça que avui es presenta a la mostra que ens ocupa pareix més filla de la pintura de Pedro Colina, *alter ego* de l'artista. Tampoc no ens són estranyes les construccions d'Alceu Ribeiro, un dels dos veterans d'aquesta mostra, l'escultura del qual és hereva directa, com tota la seva pintura, de les teories constructivistes de qui va ser el seu mestre, Torres-García. Coneixem les de Guillem Nadal, les de

Bernardí Roig, més esporàdicament les de Rafael Amengual i, en aquests moments, recorre distints indrets de Mallorca la primera mostra de les escultures del pintor alcudienc Tomeu Ventayol.

De Miquel Brunet, veteraníssim, només recordam haver vist una exposició dels seus treballs escultòrics, unes peces que semblen anar encara més a prop dels orígens que la seva pintura i que ocupen el petit espai de la galeria Gianni Giacobbi de Palma. De Menéndez Rojas vàrem poder contemplar els seus primers tempteigs amb l'escultura, fa uns anys, al Centre Cultural Pelaires, encara que de sempre l'havíem imaginat modelant la seva pintura, i l'una no es pot desprendre de

l'altra. Qui tampoc canvia la seva expressió és Maria Carbonero, sigui quin sigui el mitjà o el llenguatge que utilitzi. Si els seus rostres han estat sempre una excusa per fer pintura, ara comprovam que també són el pretext per fer escultura, i tocar-la i que l'empremta de l'artista esdevingui forma.

Entre la vintena d'obres que avui fan part de l'exposició «Escultures... de pintor» retrobam o descobrim aquest transvasament entre els distints llenguatges o l'experimentació dels llenguatges que, en algun moment o en molts de moments, han necessitat fer els nostres artistes. I, amb ells, coneixem la importància dels llenguatges, com a recursos, com a mitjans que són per a la creació.

Tendències art

Tendències

llibres

RUI MESQUIDA

La poesia vista per Castellet

Nueve novísimos poetas españoles (Península), acompanyada d'un apèndix documental magnífic. Ara que han passat trenta anys del segle passat, crec que és bo revisitar el pròleg de Castellet en què ens explica com va cercar aquest grup generacional de poetes que representaren una ruptura amb la poesia anterior dominada pel realisme socialista i el compromís. «*No somos más que una generación que está rompiendo todos los vínculos que la unían a otras distinguidas generaciones.*» Aquesta frase de Scott Fitzgerald serveix a l'antòleg per explicar la creació d'una nova sensibilitat que fonamenta el tall en factors extraliteraris com uns *mass media* de baixa qualitat (ràdio, tevé, tebeos, revistes il·lustrades, fotonovel·les, cançoners, etc.), un tímid enlairament econòmic, una evolució dels costums, la llei de premsa de 1966, la lluita universitària, la petita avantguarda d'una Barcelona connectada clandestinament amb Europa i que sosté dues cultures i dues llengües, les pel·lícules americanes de la Fox, de la Universal i de la Metro, les cançons de Concha Piquer i Jorge Sepúlveda, de Sara Montiel i de Ana María González, les comèdies musicals com *My Fair Lady*, *Camelot*, etc., les novel·les d'Agatha Christie i els textos de Sartre i la Beauvoir, la poesia victoriana, etc. Aquesta sensibilitat *camp* en la qual gent tan diversa com Yvonne de Carlo, Marilyn Monroe, Allen Ginsberg, Che Guevara, Liz Taylor i Richard Burton, Moshe Dayan i Kubala, Bertrand Russell i Di Stefano formen un conjunt de referències mítiques desmitificades pels poetes a través d'un llenguatge sarcàstic, distanciadador i qüestionador. Aquests poetes en unes poètiques que encapçalen els seus versos propugnaven l'autonomia de l'art, proclamaven el valor absolut de la poesia per si mateixa i consideraven el poema com un objecte autosuficient. Creen una dinàmica avant-

guardista a la bassa d'oli de la cultura poètica espanyola i fan entrar la polèmica, que havia desaparegut per complet. Vázquez Montalbán, Martínez Sarrión, Álvarez, De Azúa, Gimferrer, Molina Foix, Carnero, Ana María Moix, Leopoldo María Panero són els noms d'aquesta controvertida antologia, que encara és discutida i estudiada com a objecte històric i revelador. La resposta de José Miguel Ullán en una entrevista per a la revista *Triunfo* que li va fer

Ramón L. Chao (pare de Manu Chao, *of course*) el 1970 és un crit d'escàndol com molts de textos d'aquest sucós apèndix documental. La pregunta parteix d'un atac d'Ullán en un poema a un novísim i, alhora, del fet que alguns crítics havien retret a Castellet que no hi hagués inclòs Ullán. «*Considero inadecuado el reproche. Me parece perfectamente justa mi exclusión de esa ensalada a lo divino. Castellet, docto ignorante del reino, confundió esta vez la 'coqueluche' con la menstruación. La antología, por lo demás, se asemeja a un montaje carpetovetónico de apoteosis revisteril donde algún poeta potable y otros varios muy medicos han servido de coristas para que resaltase la figura egregia, bilingüe y emplumada de la Celia Gámez de la novísima poesia en castellano, alias Pedro Gimferrer.*» Va l'alegria llegir la revista *Ínsula* d'abril de 2001, núm. 652, que dedica un dossier a aquesta antologia en què hi ha articles de Túa Blesa, Juan José Lanz i la reproducció d'un article de José Olivio Jiménez de novembre de 1970.

Antologia de poesia en prosa

Tenebra blanca (Proa) és una antologia de poemes en prosa de la literatura catalana contemporània, feta per Sam Abrams, que reuneix uns vuitanta poetes de tots els llocs dels Països Catalans, de totes les tendències i de totes les edats i condicions. Hi ha dos criteris que, en el matisat i estricte pròleg de l'antòleg, queden ben clars: primer de tot ha cercat els poemes en prosa més bons que ha trobat, o sia que la qualitat ha estat un dels valors bàsics, i, després, ha tingut en compte la representativitat perquè l'obra fos estèticament variada i pluralíssima. M'agrada Sam Abrams quan, des d'un bell començament, defineix el poema en prosa com un subgènere revolucionari de la poesia lírica i en un plis-plas marca el seu naixement a la França del XIX amb *Gaspard de la nuit* d'Aloysius Bertrand (que no conec gens ni mica) i els *Petits poèmes en prose* (*Le Spleen de Paris*) de Charles Baudelaire

(que sempre m'han entusiasmat i formen part d'un dels meus clàssics de capçalera) com a obres fundadores. Sort que després ens matisa que el segle XVII ja havia posat en qüestió els principis de la versificació establerts per la tradició, que el Segle de les Llums va dur a la pràctica amb una prosa artística amarada de la més alta poesia (*rêveries* de Rousseau o *Die Leiden des jungen Werthers* de Goethe) i que el romanticisme va dur a les seves màximes llibertats (Chateaubriand, Merimée i Blake).

Grans poetes com Rimbaud (*Illuminations*), Lautréamont (*Chants de Maldoror*) i Mallarmé (*Pages*) donaren una força a la poesia en prosa que s'entengué per Europa i Amèrica i ha continuat formant part de la bona literatura contemporània. La tria d'Abrams, que agafa la segona meitat del segle XX, em sembla molt exhaustiva: hi ha l'energia epifànica de mestre J. V. Foix —que crec que es pot considerar uns dels fundadors del poema en prosa d'ara i

d'aquí—, l'alquímia saborosa de Palau i Fabre, la màgia quotidiana i plena d'encanteris de Joan Brossa, l'amor a les coses minúscules de Vicent Andrés Estellés, les randes emmirallades dins un casal en ruïnes de Josep Maria Llompart, els terrors i les albes sota els mots de Segimon Serrallonga, la presciència d'aventures avantguardistes de Carles Hac Mor, l'ardidesa de l'escriptura pètria de Marta Pesarrodona, l'arquitectura mental plena d'arestes de Valentí Puig, la magmàtica emoció vocal d'Enric Casasses, l'alimaresca claror de Jaume Pomar, les ones sinuoses del benigne Àngel Terron, la sumptuositat fràgil de Pere Gimferrer, el dialectalisme epifànic d'Albert Roig i la bellesa forta d'Arnau Pons: aquests són alguns dels més significatius practicants d'un art literari que té una vida significativa en el si de la literatura catalana. Una bibliografia de cadascun dels poetes clou aquest llibre.

Firador de llibres

José Carlos Llop ha tret la novel·la de maduresa: *Háblame del tercer hombre* (Muchnik Editores), un llibre que conjumina dos elements estupends: un llenguatge amarant de poètica (pots assaborir-ne les paraules) i una narrativitat xopa de suspens (navegues per la intriga com pel mar). L'altre llibre d'un altre amic (quin gust que els escriptors amics treguin obres magnífiques) és *Una cara manllevada* (Quaderns Crema) de Gabriel Galmés, que és la novel·la que jo no escriuré mai i que m'hauria agradat escriure: uns personatges del Parc Temàtic de

Manacor, que ens mostren la seva grisa i mediocre quotidianitat amb tots els saborinos d'uns diàlegs d'una complexa facilitat i una trama en què el cada dia es fa aventura que converteix aquest llibre en la millor obra, i la més ambiciosa, del seu autor. I ara dos poemaris per llegir a poc a poc: *Breviari de la cendra* (Balenguera) de Pere Joan Martorell, una poesia humana, existencial, d'un home que coneix l'evangeli de la carn i totes les ferides de la sensibilitat més oberta, més encesa. Amort: amor i mort són eixos d'un cant consolador i vivificador. *El foc del*

glac (Balenguera) de Miquel Mestre, el darrer premi Ciutat de Palma de poesia, continua en la línia d'un franc tirador de les paraules que fuig a l'escapada del lloc comú, de la doxa i ens fica dins els rars camins de la paradoxa, de l'oxímoron: caminal major de la revelació. Per acabar una reedició extraordinària: *Història d'una dama i un lloro* (Moll) de Josep A. Grimalt, una deliciosa *nouvelle* que podria ser filla de Voltaire i de Copi, un exercici d'estil que aconsegueix tots els objectius: conjugar la diversió del lector amb una llenguatge modèlic que no es veu. Bravo!

Almacenes San Miguel, 1918

La fisonomia de la botiga no ha canviat de manera substancial des que es va inaugurar el 1918. Així ho testimonia la il·lustració que acompanya aquest text i que mostra la façana original on es pot llegir: «Sastreria Almacenes San Miguel. Novedades».

Aquest magatzem fou obert per Andreu Campins. Després passà a mans del seu fill Bernat, el qual té avui 81 anys i encara s'encarrega de dur les regnes del negoci juntament amb la seva filla Catalina Campins, que diu: «El meu pare és qui dona les ordres.»

Inicialment, el negoci era més gran, abastava el local del costat i la part de dalt de la finca, i es dedicava a la venda de teles, corbates, tirants, pijames, vestits de senyora i roba per a la llar. Tot això al detall i a l'engròs, ja que un cotxe de cavalls amb el nom del magatzem anava als pobles a entregar el gènere que els comerciants havien encomanat.

Un desgraciat incendi ocorregut l'any 1952 va destruir totalment el negoci i la família Campins hagué de començar de bell nou. En l'actualitat, la botiga es dedica especialment a la venda de teles. De fet, és un dels pocs negocis de Palma que ven teles. «En poc més d'un any varen tancar La Palmera, La Gruta i quatre botigues més d'aquest estil», explica Catalina Campins, que pensa continuar amb la nissaga familiar al capdavant del negoci.

Almacenes San Miguel
Carrer de Sant Miquel, 59. 07002 Palma
Tel. 971 72 25 16

Can Juanito, flors seques i decoració

Semillas Can Juanito així és com molra de gent coneix encara la botiga que el 1910 va fundar Juanito Miró Fuster en el cor de Palma. En aquell temps es venia de tot, sobretot conserves i salades.

El negoci es manté així fins a la Guerra Civil, període de temps en el qual totes les botigues s'enfonsen. Després, Pedro Aguiló, nebot del fundador, es feu càrrec del negoci i es dedica a la venda de llavors.

Can Juanito era en aquell temps el referent dels materials per sembrar tant de Palma com dels pobles de Mallorca. «Nosaltres subministràvem productes a les botigues dels pobles i molts de pagesos venien a comprar a Palma», explica Magdalena Frau, esposa de Joan Aguiló, actual propietari del negoci. En aquella època, ella encara no havia entrat dins la família Aguiló, però «ho he sentit contar», diu.

L'any 1990, Joan Aguiló va ampliar el negoci i va crear un viver a la carretera de Manacor, on es poden trobar plantes d'interior i exterior, arbres fruiters, llavors, planters, adobs, etc.

A la botiga de Palma, actualment s'hi poden trobar llavors, però predominen els objectes de regal i les flors seques i artificials, que a poc a poc ha introduït Magdalena Frau.

Can Juanito
Carrer del Mirall, 2
Plaça d'en Coll, 9. Tel. 971 711 631
Tel. 971 711 631

Viveros Can Juanito
Ctra. de Manacor, km 6,600. 07198 Son Ferriol (Palma)
Tel. 971 429 594
Tel./Fax 971 428 335

VEREDICTE 2000 - 2001

XXIII Premis BALDIRI REIXAC

PREMIS A LES ESCOLES

14 premis de 500.000 ptes. cadascun

C.P. ALBORXI
d'Alzira (Ribera Alta, País Valencià)

CEIP SANT MIQUEL
d'Ascó (Ribera d'Ebre)

IES MIQUEL BOSCH I JOVER
d'Artés (Bages)

CAEP LA SARDANA
de Badia del Vallès (Vallès Occidental)

COL·LEGI CALASSANÇ
de Barcelona

C. P. JOAN BENAJAM
de Ciutadella (Menorca)

CEIP POMPEU FABRA
del Pont de Vilomara (Bages)

ESCOLA VEDRUNA
de Girona (Gironès)

CEIP GIRONELLA
de Gironella (Berguedà)

CEIP GUILLERMO ISARN
de la Fuliola (Urgell)

CEIP MALAGRIDA
d'Olot (Garrotxa)

CEIP COR DE ROURE
de Santa Coloma de Queralt (Conca de Barberà)

ESCOLA TECNOS
de Terrassa (Vallès Occidental)

C.P. RAMIRO JOVER
de València

PREMI A MESTRES I PROFESSORS

1 premi de 1.000.000 ptes. i ajut a l'edició de 500.000 ptes.

Ha estat atorgat al treball

ENOTOTÀNICA

d'Antoni Agetat, d'Olot

Per ser un treball que estudia el món de les relacions entre les societats humanes i les plantes, on convergeixen entre d'altres: la socioeconomia, la història, l'antropologia, l'etnologia, la lingüística, la botànica, l'agronomia, la química, la toxicologia i la farmacologia. Un treball ben aprofundit, exposat amb rigor i claredat, amb gran quantitat de recursos: documents, propostes de treball experimental, activitats variades i una bibliografia molt completa, que si bé va adreçada a alumnes de batxillerat, conté tota la informació necessària perquè qualsevol professor de secundària pugui adaptar-lo a d'altres nivells. I perquè, presentat des de les ciències experimentals, pot contribuir, pel seu caràcter interdisciplinari, a desdibuixar les fronteres tradicionals entre les ciències i les lletres.

El jurat ha establert una menció especial per al treball

BITS DE COLORS. La imatge digital a l'escola de Pep Borràs i Carles, de Lleida

Per haver sabut ordenar i relacionar de manera clara i didàctica eines, programes, procediments i tècniques provinents de les noves tecnologies. Una experiència molt útil adreçada a tot el professorat de qualsevol àrea i nivell educatiu.

PREMIS ALS ALUMNES

60 premis de 100.000 ptes. cadascun

EDUCACIÓ INFANTIL I CICLE INICIAL

Temps i cuina a Reus.
Alumnes de 2n de primària del CEIP Maria Fortuny, de Reus

El campanar
La Calçotada
Coneix els castells
Els gegants de Valls
La mulassa i la mulasseta
Alumnes d'educació infantil i cicle inicial del CEIP Escola Enxaneta, de Valls

Libre de paraules amagades. Com són les paraules?
Alumnes de 1r i 2n de primària del CEIP Sant Bonifaci, de Vinaixa

Tot l'any, de festa en festa
Elements emblemàtics de Valls
Alumnes de P-5, 1r i 2n de primària, del CEIP Eugeni d'Ors, de Valls

Endevinalles i poemes
Alumnes de 1r i 2n de primària de l'Escola Elisabeth, de Salou

Constructors de contes
Alumnes de 1r i 2n de primària del CEIP Mare de Déu de Montserrat, de Súria

Recull de poemes i contes de 1r i 2n de Ci del curs 1999-2000
Alumnes de 1r i 2n de primària del CEIP La Sedeta, de Barcelona

Tenim un conte a la classe
Alumnes de P4 i P5 d'educació infantil del CEIP Pau Vila, d'Esparreguera

L'Ametlla, cultura i indústria d'una comarca
Alumnes de 2n de primària del C.P. Rico-Sapena, de Castalla

CICLE MITJÀ I SUPERIOR

Cerquem geometria a la ciutat
Les places de Valls
Els nostres racons
Alumnes de 4t 5è i 6è de primària del CEIP Escola Enxaneta, de Valls

El nostre pessebre, original i ecològic
Alumnes de 6è de primària de l'Escola Sagrat Cor de Jesús, de Súria

L'equipatge de l'expressió lliure
Els nostres carrers
Minerals, roques i l'home
Alumnes de 3r, 5è i 6è de primària del CEIP Escola Montsant, de Reus

Coneguem el Raval amb Sebastià Sorribes
Alumnes de 6è de primària del CEIP Drassanes, de Barcelona

Caça la papallona
Expomàtica: L'estrella daurada
Els quatre extrems
Expomàtica 2000 - Material General
La Galàxia Matemàtica
Alumnes de 6è de primària de l'Escola Vedruna, de Girona

Recull de plantes medicinals
Alumnes de 5è i 6è de primària de la ZER del Solsonès, de Sant Climent

Història de la Riera de Gaià
Alumnes de 5è i 6è de primària del CEIP Montoliu, de la Riera de Gaià

Paraules en conserva
Alumnes de 6è de primària del C.P. Lope de Vega, de Torrent

De gener a juny. Una història de teatre
Alumnes de 4t de primària de l'Escola Brianxa, de Tordera

Publicacions l'Horitzó
Alumnes de 4t de primària de l'Escola L'Horitzó, de Barcelona

Contes de creació col·lectiva
Alumnes de 3r i 4t de primària del CEIP Jacint Verdaguer, de Santa Eugènia de Berga

ESO

El Conte
Alumnes de 1r i 2n d'ESO de l'IES Jaume Huguet, de Valls

Oficis i professions
Montserrat Ribera Parera, alumna de 1r d'ESO del Col·legi La Salle, de Manresa

La Cerdanya Turística
La Cerdanya
La Cerdanya
Alumnes de 1r d'ESO de l'Escola Vedruna, de Puigcerdà

Els descobriments i el mar
Alumnes de 2n d'ESO de l'Escola Pia, de Terrassa

Poetes i jeroglífics
Alumnes de 3r d'ESO de l'IES Ses Fonts del Glorieta, d'Alcover

Aproximació a la guerra civil espanyola a través d'alguns testimonis orals
Jordi Rubió Estarits, alumne de 4t d'ESO del Col·legi Cor de Maria, d'Olot

Estudi experimental del moviment d'un coet de propulsió líquid
Disseny i construcció d'un coet aerodinàmic
Alumnes de 3r d'ESO de l'IES Guindàvols, de Lleida

Tàrraco inter Itàlia: una experiència musical
Alumnes de 4t d'ESO de l'IES Antoni Martí i Franquès, de Tarragona

La postguerra, Gemma Prat
Els records d'una realitat: La postguerra,
Natàlia Farell
Alumnes de 4t d'ESO de l'Escola Tabor, de Santa Perpètua de Mogoda

Som escriptors!
Alumnes de 1r d'ESO de l'Escola Pia, de Caldes de Montbui

BATXILLERAT I FP

Arnau de Solsona (Elaboració d'una novel·la històrica)
Albert Albareda Valls, alumne de 2n de batxillerat de l'Escola Pia, d'Igualada

La sida, Meritxell Simon Grifé i Antonio Lara Duran
Disseny d'un complex lúdic-esportiu a "Can Badia",
Germán Flores Caparrós i Alfons Sort Garcia
Alumnes de 2n de batxillerat de l'IES Sant Ramon, de Cardener

Radiografia televisiva
Núria Roig Castella, alumna de 2n de batxillerat de l'IES Pius Font i Quer, de Manresa

La masia de les Planes (estudi d'un mas),
Mària Mas Sarro
El canadell: la pervivència d'un mas al segle XX,
Montserrat Bacardit
Alumnes de 2n de batxillerat de l'IES Lluís de Peguera, de Manresa

La flora al Modernisme de Reus
Irene da Rocha Fort, alumna de 2n de batxillerat, de l'IES Gaudi, de Reus

Electrificació d'un mas a Puigpardines (ampliació de la matèria de tecnologia),
Jordi Vergés Bataller
Els adolescents a La Garrotxa, Ester Plana Solés

Treball d'estada a Empresa: Ilac o riú? estudi de les variables físico-químiques del riu Fluvià a can Basil,
Mireia Codina Prat i Silvia Santos Verdager
Alumnes de 2n de batxillerat de l'IES La Garrotxa, d'Olot

Projecte de la nova carretera Vic-Olot,
Gemma Triviño
El voluntariat. Dues experiències,
Berta Picart Solé
Alumnes de 2n de batxillerat de l'IES Montscapça, d'Olot

La pesca al Maresme, Carles Donaire Soler i Edgar González Hidalgo

La premsa catalana al Maresme, Gemma Catarineu i Anna Galofré
Els infants afrocatalans,
Laura Roig Cloufent
Alumnes de 2n de batxillerat del Col·legi La Presentació, d'Arenys de Mar

Els ocells a la literatura popular, Marta Cuquet
Hucha i Raquel Osorio Pérez
Estudi demogràfic del fitoplàncton,
Judith Martínez Paredes
Alumnes de l'IES Argenton, d'Argenton

Quin és l'impacte de "Mataró Parc" en el comerç Mataró Centre? Estudi de la implantació d'una gran superfície i dels seus efectes en la dinàmica del comerç tradicional,
Núria Anglada Viader, alumna de 2n de batxillerat de l'Escola Meritxell, de Mataró

A la recerca de la genètica, Estefania Moles i Anna Prieto
Alumnes de 2n de batxillerat de l'Escola Ntra Sra. del Carme, de Balaguer

Estudi de les diferències morfològiques entre varietats transgèniques i convencionals en el panís en la Noguera,
Marta Vergé Tassies,
alumne de 2n de batxillerat de l'IES Ciutat de Balaguer, de Balaguer

La fil·loxera al Priorat. Canvis demogràfics; econòmics i urbanístics a la vila de Cornudella del Montsant,
Chantal Sobrino Taponell
Sentir Catalunya, Eva Codina Prat
Alumnes de 2n de batxillerat de l'IES Pere Barnils, de Centelles

Trivial Pursuit de química
Alumnes de 1r de batxillerat de l'IES Antoni Pous i Argila, de Manlleu

Les entitats vigatanes : una part de la nostra història,
Marta Pascal Capdevila, alumna de 2n de batxillerat del Col·legi Escorial, de Vic

Oficis antics del Pla de l'Estant, Mariona Lleal Grau
Alumna de 2n de batxillerat de l'IES Josep Brugat, de Banyoles

Les plantes medicinals de Bellaguarda,
Rose Vidal Vidal
Manual de garantia de qualitat - secció equips instrumentals,
Adriana Sabatè Ardiaca i Sònia Carbonell Moliné
Alumnes de 2n de batxillerat de l'IES Escola del Treball, de Lleida

Els refranys en el Tirant lo Blanc, Marina Bornas Montaña i Marta Obiols Soler
Les tremenalleres, Rut Dulcet Clarena i Marta Montaña Cortina
Alumnes de 2n de batxillerat de l'Escola Tecnos, de Terrassa

CICLES DIVERSOS

Revista "Patim, Patam, vi blanc - Llum i Fosc"
Alumnes de l'Escola de l'Ateneu Igualadí, d'Igualada

El coet que no va anar a la lluna
Alumnes d'educació infantil i primària de l'Escola Vedruna, de Sallent

Xè aniversari "La cançó més bonica del món" Els drets dels infants
Alumnes d'educació infantil i primària de l'Escola Collbaix, de Sant Joan de Vilatorrada

Cèlia Artiga i Esplugas: Aproximació a la seva figura
Alumnes d'educació infantil i primària del CEIP Cèlia Artiga, de Reus

La granota
Alumnes del Cicle Mitjà i Superior del CEIP El Temple, de Tortosa

2000 Any Internacional de les matemàtiques
Alumnes de l'Escola Cooperativa El Puig, d'Esparreguera

Aventura sota el llac de Banyoles
Alumnes d'educació infantil, primària i superior del CEIP, de Mieres

Veles e vents
Alumnes de tots els nivells de l'Escola Gavina, de Picanya

Mallorca a la llarga
Alumnes d'educació infantil i primària de CIDE, de Palma de Mallorca

Johann Sebastian Bach: en el 250è aniversari de la seva mort
Alumnes de 1r i 2n cicle de grau mitjà de l'Escola Municipal de Música Robert Gerhard, de Valls

L'arbre a la ciutat
Els personatges dels carrers de Lleida
Compreu i mengem a Lleida
Lleida peça a peça
Alumnes de cicle inicial, mitjà i superior del CEIP Mare de Déu de Montserrat, de l'Albagés

EDUCACIÓ ESPECIAL

Nadal, quin Nadal? Obra de teatre
Alumnes del Centre d'Educació Especial L'Estel, de Balaguer

Comitè organitzador

Joan Triadó, President
Montserrat Carulla,
Josep González-Agàpito,
Rosa Boixaderas,
Carme Alcoverro,
Joaniquim Arenas,

Jurat

Carme Alcoverro i Pedrola, Núria Aragonès i Jové, Rosa Boixaderas i Sáez, Maria Isabel Espinosa i Bort, Josep González-Agàpito, Filo Farré i Anguera, Dolors Freixenet i Mas, Marta Puig i Sabanés, Montserrat Riera i Figueras

Premis Baldiri Reixac

Aribau 185 - 08021 Barcelona
Tel. 93 200 53 47

NOMÉS TENIM
2 ANYS I JA HEM
PROGRESSAT MOLT EN
EDUCACIÓ I
FORMACIÓ.
IMAGINA'T QUAN
SIGUEM MÉS GRANS

Classe

GOVERN
DE LES ILLES BALEARS

Progressam
AMB tu

SOL·LICITA EL DOCUMENT DIT I FET AL 971 225 727
Governa amb nosaltres www.caib.es